

ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

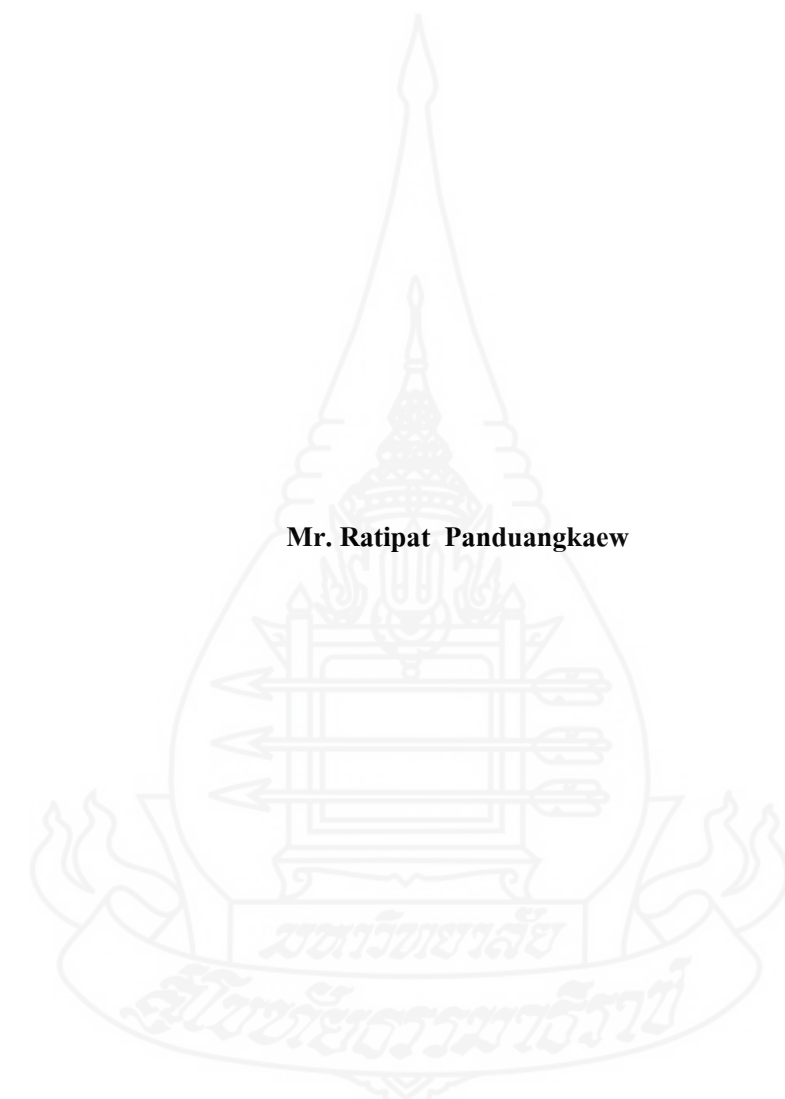
นายรติภัทร พานดวงแก้ว

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2560

Problems and Difficulties in Witness Protection in Criminal Cases

Mr. Ratipat Panduangaew

An Independent Study Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา
ชื่อและนามสกุล นายรติภัทร พานดวงแก้ว
วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ภานิณี กิจพ่อคำ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2561

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ภานิณี กิจพ่อคำ)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์วิมาน กฤตพลวิมาน)

(รองศาสตราจารย์ ดร.ภานุมาศ ชัดเงางาม)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษา คั่นคว้ออิสระ ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

ชื่อผู้ศึกษา นายรติภัทร พานดวงแก้ว รหัสนักศึกษา 2584001743 ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต

ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ภาณี กิจพ่อคำ ปีการศึกษา 2560

บทคัดย่อ

การศึกษาวិชาญครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพยานและการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา อันจะทำให้เข้าใจและพิจารณาเห็นถึงปัญหาหรือข้อบกพร่องในการคุ้มครองพยานบุคคล ตลอดจนหาแนวทางปรับปรุง แก้ไขกฎหมายหรือมาตรการที่เหมาะสมต่อการคุ้มครองพยานบุคคลของประเทศไทย จากการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาพิจารณาได้ 3 ประการ คือ การรับรู้ถึงสิทธิของพยาน อันจะนำไปสู่การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การไม่ได้จัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้นโดยตรง สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ทั้งที่ผู้ปฏิบัติงานคุ้มครองพยานเป็นเจ้าพนักงานตำรวจ และการตรวจสอบสุขภาพทางจิตของพยาน (ปัญหาทางจิต) ก่อนที่จะให้พยานได้รับความคุ้มครองภายใต้มาตรการคุ้มครองพยาน เพื่อให้แน่ใจว่าพยานสามารถที่จะให้การ ได้อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความยุ่งยากและปัญหาการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นพิจารณา

การศึกษาคั่นคว้ออิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิจัยเอกสารจากการค้นคว้ารวบรวม ข้อมูลและประมวลความรู้จากกฎหมายคุ้มครองพยานทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา หนังสือ ตำราทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ ข่าวสาร วารสาร การสืบค้นข้อมูลจากทางอินเทอร์เน็ต โดยศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับกฎหมายคุ้มครองพยานเขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ประเทศแคนาดา และประเทศแอลเบเนีย เพื่อหาแนวทางปรับปรุง แก้ไขกฎหมายหรือมาตรการที่เหมาะสมต่อการคุ้มครองพยานของประเทศไทย ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ผลการศึกษาพบว่า กฎหมายคุ้มครองพยานประเทศจีน ประเทศแคนาดาและประเทศแอลเบเนีย มีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสิ้น เพราะพิจารณาเห็นว่า การคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพและดีที่สุด จะต้องเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองพยานโดยตรง นอกจากนี้ ยังมีมาตรการตรวจสอบและประเมินผลสุขภาพทางจิตของพยานอีกด้วย ในส่วนของการแจ้งสิทธิของพยานให้แก่พยานทราบ ไม่ปรากฏว่าได้มีการกำหนดหรือบัญญัติไว้ โดยปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวนี้ ประเทศไทยยังไม่มี การจัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้น โดยตรง สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ รวมถึง มาตรการตรวจสอบสุขภาพจิตและการแจ้งสิทธิแก่พยาน

คำสำคัญ การคุ้มครองพยานบุคคล คดีอาญา

Independent Study title: Problems and Difficulties in Witness
Protection in Criminal Cases

Author: Mr. Ratipat Panduangkaew; **ID:** 2584001743; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Paninee Kijporkha, Associate Professor;

Academic year: 2017

Abstract

This study aimed to investigate the concepts and theories concerning a witness and the protection of a witness in criminal case, leading to understanding and consideration of the problems or flaws in protecting a witness. Also, this research noted how to improve or edit the law or measure to make it appropriate for the protection of a witness in Thailand.

The research revealed three problems and difficulties that are important to the protection of a witness in criminal case: Acknowledgement of a witness's right that leads to the access to justice. No institute to directly protect a witness under the Royal Thai Police despite the fact that the police are responsible for the protection of a witness. An assessment of mental health of a witness (Mental Disorders) prior to allowing a witness to be protected under the measure of protection to ensure that a witness can actually give evidence that will not cause any difficulties and problems in weighing the evidence in the court.

This independent study used a qualitative method on document research from investigating and collecting information and comprehensive knowledge from the law of protecting a witness of both in Thailand and foreign countries; involving various laws that are related to the protection of a witness in criminal case, books, academic texts, research studies, theses, independent studies, articles, news, journals, online research. The researcher studied, analyzed and compared all related resources with the law of witness protection of Hong Kong of China, Canada and Albania to find out ways to efficiently and effectively improve the law or measure of the witness protection in Thailand.

The research result found that the protection of a witness in China, Canada and Albania all has a line agency of the police that has a role in protecting a witness because a direct agency to protect witness is considered most effective. Moreover, there is a measure to examine and assess a witness's mental health. However, it does not appear that notification of a witness's rights to a witness was specified or legislated. According to the problems and difficulties, in Thailand, there is no direct institution for witness protection under the Royal Thai Police and also lacks the measure of examining a witness's mental health and notification of the rights to a witness.

Keyword: Witness Protection Criminal Cases

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยความเมตตาจากคณาจารย์หลายท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ภานิ กิจพอคำ ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการ การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ และขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์วิมาน กฤติพลวิมาน ที่กรุณา ได้รับเป็นกรรมการการศึกษาค้นคว้าอิสระให้กับผู้เขียน ทั้งนี้ ผู้เขียนได้รับคำแนะนำที่มีประโยชน์เป็น อย่างมาก เพื่อปรับปรุงผลงานของผู้เขียนให้มีความสมบูรณ์ในทางวิชาการมากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.พงษ์สิทธิ์ อรุณรัตนากุล ที่กรุณาได้รับเป็น อาจารย์ที่ปรึกษา ท่านอาจารย์ได้ให้คำปรึกษา ข้อมูลและข้อคิดที่เกี่ยวกับการศึกษาแก่ผู้เขียน อีกทั้ง ยังได้ช่วยตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องโดยละเอียดและข้อเสนอแนะเพื่อให้ผลงานออกมามี ประสิทธิภาพ ทำให้การศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้ประสบความสำเร็จไปด้วยดี

ขอขอบคุณน้องสาวของผู้เขียน นางสาว รติพร พานดวงแก้ว ที่ได้ช่วยแปลบทคัดย่อ จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ รวมถึงการแปลกฎหมายต่างประเทศทั้งหลายในการศึกษานี้ ทำให้ผู้เขียนสามารถศึกษาได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงประเด็นปัญหาและอุปสรรคต่อการคุ้มครองพยาน

ขอกราบขอบพระคุณพี่ชายของผู้เขียน นายโรจนกาด พานดวงแก้ว (หมอโจ้) ที่ได้ ช่วยเหลืออุปการะเงินทุนในการศึกษาปริญญาโท นิติศาสตร์นี้ตลอดจนนายประสิทธิ์ พานดวงแก้ว และนางแววดาว พานดวงแก้ว บิดามารดาของผู้เขียน ที่คอยเป็นห่วง คอยดูแลในยามที่ป่วยไข้และให้ กำลังใจต่อการดำรงชีวิตของผู้เขียนในทุกเมื่อเชื้อวัน ขอขอบพระคุณครอบครัวของผู้เขียนเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณประการใดในการศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ผู้เขียนขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี และขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย ส่วนใดที่เกิดคุณค่าและประโยชน์ต่อการศึกษาและพัฒนากฎหมายไทย ผู้เขียนขออุทิศให้แก่ผู้มีพระคุณและผู้มีน้ำใจทุกท่าน

รติภัทร พานดวงแก้ว

มกราคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย	4
3. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	5
4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
5. ระเบียบวิธีวิจัย	6
บทที่ 2 แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา	7
1. แนวความคิดและหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา	7
1.1 พยานบุคคล	7
1.2 หลักการดำเนินคดีอาญาและระบบค้นหาความจริงในคดีอาญา	9
1.3 ประเภทของพยานบุคคล	13
1.4 ความสำคัญของพยานบุคคล	15
1.5 บทบาทของพยานบุคคล	18
1.6 ขั้นตอนตามกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานบุคคล	19
1.7 การแปรเปลี่ยนของพยานบุคคล	23
1.8 ปัญหาที่เกี่ยวกับพยานบุคคล	23
1.9 ปัญหาของพยานบุคคลอันเกิดจากสุขภาพทางจิต	28
1.10 ผลกระทบอันสืบเนื่องมาจากปัญหาของพยานบุคคล	30
1.11 การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา	32
1.12 แนวความคิดการคุ้มครองพยานบุคคล	34
1.13 พัฒนาการของการคุ้มครองพยานในประเทศไทย	39
2. การคุ้มครองพยานบุคคลตามกฎหมายไทย	42
2.1 สิทธิของพยานตามประมวลกฎหมายอาญา	42

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.2 สิทธิของพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	43
2.3 สิทธิของพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546.....	45
2.4 สิทธิของพยานตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี.....	50
บทที่ 3 มาตรการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา.....	53
1. แนวความคิดและรูปแบบของ โครงการคุ้มครองพยาน (Witness Security Program).....	53
2. มาตรฐานสากลของสหประชาชาติ.....	58
3. กฎหมายของต่างประเทศในการคุ้มครองพยานบุคคล.....	60
3.1 เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน (HKSAR : Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China).....	60
3.2 ประเทศแคนาดา (Canada).....	70
3.3 ประเทศแอลเบเนีย (Albania).....	80
บทที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา และแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย.....	95
1. การไม่ได้จัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้นโดยตรง สังกัดสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ.....	95
2. การตรวจสอบสภาพทางจิตของพยาน (ปัญหาทางจิต).....	101
3. ปัญหาการรับรู้ถึงสิทธิของพยาน.....	104
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	108
1. บทสรุป.....	108
2. ข้อเสนอแนะ.....	110
บรรณานุกรม.....	114
ประวัติผู้ศึกษา.....	120

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการพิจารณาคดีอาญาของศาล การรับฟังพยานหลักฐาน พยานบุคคลถือว่าเป็นพยานที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะเหตุการณ์หรือข้อพิพาทต่างๆ ที่กล่าวหาฟ้องร้องมักเกิดจากการกระทำของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เองการพิสูจน์ข้อเท็จจริงจึงต้องใช้บุคคลที่พบเห็นเหตุการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการพิจารณา แต่พยานบุคคลก็มีข้อต้องระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะอาจเกิดการผันแปรและเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตลอดเวลา โดยขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สภาวะอารมณ์ จิตใจ ความทรงจำ ระยะเวลา พฤติการณ์อื่นใด ในอันจะทำให้การเบิกความอาจผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริงได้ แม้พยานบุคคลจะเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์นั้นโดยตรงก็ตาม ปัจจุบันมักไม่มีผู้ใดต้องการที่จะมาให้การหรือเบิกความเป็นพยาน ไม่ว่าจะเป็นพยานโจทก์หรือพยานจำเลย นอกเสียจากว่าผู้นั้นจะมีความเกี่ยวข้องกับฝ่ายโจทก์หรือจำเลย เช่น เป็นเพื่อน ญาติ พี่น้องหรือบุคคลใกล้ชิด เนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น ทัศนคติในแง่ลบของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรม ความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นทั้งในส่วนของการรายได้จากการประกอบกิจการงานและสูญเสียเวลา อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่สำคัญคือ ความหวาดกลัวต่อภัยอันตรายในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตนเองที่จะมาเป็นพยาน รวมตลอดถึงครอบครัว และบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดพยานในระหว่างพิจารณาและภายหลังจากการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้ว ราวกับว่าตนเองได้เข้าไปอยู่ในความเลี้ยมภัย อยู่ในภัยอันตรายต่างๆ ซึ่งเกิดเพราะการข่มขู่ คุกคาม¹ หรือการกระทำในรูปแบบต่างๆ จากผู้กระทำความผิดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ วิตกกังวลในการให้ความร่วมมือเป็นพยานในคดีอาญา โดยปัจจุบันภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อพยานบุคคลได้เพิ่มมากขึ้นตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่ซับซ้อน และการติดต่อสื่อสารที่อาจถูกคุกคามได้โดยง่ายทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะทางไซเบอร์บูลลี่ (Cyberbullying and Social Media)

การคุ้มครองพยานบุคคลนั้นเริ่มปรากฏชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นเมื่อได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยมาตรา 244 ได้กล่าวถึงสิทธิ

¹ วีระพงษ์ บุญโยภาส. (2549). แนวคิดการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 , วารสารกฎหมาย (จุฬาลงกรณ์) , 25 , ฉบับพิเศษ, น.277.

ของพยานบุคคลในคดีอาญาไว้ว่า “บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” อันเป็นที่มาของการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยมีการ จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้น สังกัดกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ตามมาตรา 40 ยังได้บัญญัติรับรอง และคุ้มครองถึงสิทธิของพยานในกระบวนการยุติธรรมไว้ในทำนองเดียวกันด้วย อันแสดงให้เห็น ว่าพยานบุคคลนั้นมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมอาญาเป็นอย่างมากและไม่ยิ่งหย่อนไปกว่า พยานหลักฐานอื่นใด

แม้ว่าปัจจุบันจะได้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แต่พยานนั้นหาได้รับการคุ้มครองอย่างพอเพียงพอไม่ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อการคุ้มครอง พยานพิจารณาได้ 3 ประการสำคัญ ดังนี้ ประการแรก การรับรู้ถึงสิทธิของพยาน อันจะนำไปสู่การเข้าถึง กระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) เนื่องจากประชาชนทั่วไปผู้รู้เห็นเหตุการณ์ ยังคงไม่ทราบ ถึงสิทธิของตนในการเป็นพยาน ว่าตนมีสิทธิได้รับการคุ้มครองหรือไม่อย่างไร โดยเฉพาะในคดีอาญา ที่สำคัญหรือร้ายแรง เช่น เจตนาฆ่าผู้อื่นถึงแก่ความตาย ก่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อการให้การ เป็นพยาน ไม่อยากที่จะเข้ามาข้องเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เกิดความรู้สึกไม่ไว้เนื้อเชื่อใจ ต่อกระบวนการยุติธรรม ทำให้ไม่อาจอำนวยความสะดวกได้อย่างแท้จริง ซึ่งในท้ายที่สุด จะนำไปสู่การจับกุมผู้บริสุทธิ์ (แพะ) มาดำเนินคดีได้ ดังที่ปรากฏตามข่าวอยู่หลายคดี โดยเฉพาะ คดีประวัติศาสตร์สะเทือนขวัญวงการยุติธรรมไทยอย่างคดีเซอร์แอน ดันแคน ที่ผู้บริสุทธิ์ทั้ง 4 ราย ถูกจำคุกเป็นเวลานานกว่า 6 - 10 ปี โดยผู้บริสุทธิ์จำนวน 3 รายถึงแก่ความตายทั้งก่อนและหลัง ถูกปล่อยตัว อันเกิดจากความทุกข์ทรมานทางร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ คดีดังกล่าวยังมีข้าราชการ ตำรวจที่ได้กระทำผิดร้ายแรงในทางอาญาและทางวินัยของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จากการสร้างพยาน บุคคลเท็จ โดยให้สามล้อรับจ้างให้การอันเป็นเท็จในชั้นพิจารณา ฉะนั้น จะเห็นว่าสาเหตุสำคัญนั้น เกิดจากการไม่มีประจักษ์พยานผู้ใดเข้ามาให้การหรือเบิกความทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณา ของศาล หากมีมาตรการทางกฎหมายกำหนดให้มีการแจ้งถึงสิทธิของพยาน ให้พยานทราบ เช่นเดียวกับที่พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิต่างๆแก่ผู้ต้องหา จะทำให้พยานมีความมั่นใจและเชื่อมั่น ในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น เมื่อพยานรู้สึกถึงความปลอดภัย กอปรกับมีมาตรการที่รัฐจะเข้ามา ดูแลช่วยเหลือ พยานทั้งหลายเหล่านี้ย่อมยินดีที่จะให้เข้าร่วมมือด้วยความเต็มใจและเต็มที่ กระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยก็จะมีประสิทธิภาพ สามารถที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดจริง มาลงโทษได้

ปัญหาสำคัญของการไม่แจ้งสิทธิให้แก่พยานทราบ นอกจากตัวพยานเองจะไม่เชื่อมั่นและไม่เต็มใจที่จะให้ความร่วมมือต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ยังเป็นปัญหาในด้านการติดตามพยานเพื่อให้มาเบิกความต่อศาลของพนักงานสอบสวนด้วย โดยเฉพาะคดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินซึ่งพนักงานอัยการเป็นโจทก์ เนื่องเพราะความผิดอาญาแผ่นดินส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการกระทำบุคคลต่อบุคคล จากข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติพบว่า มีคดีอาญาอยู่จำนวนไม่น้อยที่พนักงานอัยการโจทก์ไม่สามารถที่จะติดตามตัวพยานบุคคลมาเบิกความต่อศาลได้ ผลกระทบของปัญหาการที่ไม่สามารถติดตามพยานบุคคลให้มาเบิกความต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ คือ ศาลจะมีคำสั่งเลื่อนคดี ทำให้การพิจารณาคดีเกิดความล่าช้า ซึ่งความยุติธรรมที่ล่าช้าย่อมหมายถึงความไม่ยุติธรรมต่อมาศาลจะสั่งคดีสืบพยานและพิพากษายกฟ้องในที่สุด เพราะ ไร้ซึ่งพยานหลักฐานในการพิสูจน์ ทำให้คดีอาญาต้องเสียความเป็นธรรมไป

ประการที่สอง กรณียังไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้นเพื่อคุ้มครองพยานโดยตรงซึ่งพนักงานเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ ดังเช่นนานาชาติต่างประเทศ แม้ว่าสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะมีระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะที่ 8 บทที่ 6 ว่าด้วยการคุ้มครองพยาน ก็เป็นเพียงการติดตามและนำตัวพยานเพื่อมาเบิกความในชั้นพิจารณาของศาลเท่านั้น และการที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติออกระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วย กำหนดแนวปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ก็เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจต่อการคุ้มครองพยาน รวมถึงมาตรการในการปฏิบัติต่อการคุ้มครองพยาน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่เพียงประสานงานการปฏิบัติระหว่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติและสำนักงานคุ้มครองพยาน เท่านั้น มิได้มีหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองพยานเป็นการเฉพาะ ทำให้การคุ้มครองพยานบุคคลถูกละเลยและไม่เป็นไปตามแนวทางตามที่กฎหมายได้กำหนดมาตรฐานไว้

ประการที่สาม การตรวจสอบสุขภาพทางจิตของพยาน (ปัญหาทางจิต) ก่อนที่จะให้พยานได้รับความคุ้มครองภายใต้มาตรการคุ้มครองพยาน เนื่องจากปัจจุบันสังคมมีความสลับซับซ้อนทำให้บุคคลใด อาจมีปัญหาทางสุขภาพจิตหรืออาการทางจิตได้ โดยลักษณะที่สำคัญของอาการทางจิตคือ มีความผิดปกติทางความคิด มีความผิดปกติของระบบประสาทการรับรู้และประสาทสัมผัส มีความผิดปกติทางอารมณ์ มีบุคลิกภาพเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก รวมถึงการขาดการรู้จักตนเอง ลักษณะของอาการดังกล่าวนับเป็นปัจจัยที่ทำให้การแสดงเจตนาและการสื่อสารผิดพลาด คลาดเคลื่อนไปจากความจริง การที่กระบวนการยุติธรรมไทยได้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้องจะทำให้การพิจารณาคดีมีความยุ่งยาก สับสน และซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากต้องมาพิจารณาคัดกรองอย่างละเอียดว่า สิ่งใดจริง สิ่งใดเท็จ ทั้งที่ตัวพยานผู้มีปัญหาทางสุขภาพจิตมีความ

ประสงค์ที่จะให้การถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด แต่การแสดงออกกลับตรงกันข้ามหรือไม่ สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้รับรู้มา การพิจารณาตัดสินอรรถคดีจะไม่เกิดความเป็นธรรมเพราะอาจมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นจากการรับฟังจากปากของพยานบุคคลดังกล่าวนี้ได้ รวมตลอดถึงการพิจารณาคดีเกิดความล่าช้า กรณีจึงมีเหตุจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลและทดสอบถึงสุขภาพทางจิตของพยานโดยแพทย์ จิตแพทย์ หรือผู้เชี่ยวชาญเสียก่อน เพื่อให้แน่ใจว่าพยานสามารถที่จะให้การได้อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความยุ่งยากและปัญหาการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่อไปในชั้นพิจารณา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเบิกความของพยานบุคคลในคดีอาญาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาคดีเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความใกล้ชิดต่อเหตุการณ์ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดมากที่สุด ฉะนั้น คำให้การของพยานบุคคลในชั้นศาลจึงน่าเชื่อว่าจะสามารถพิสูจน์ความจริงได้ อีกทั้งน้ำหนักของพยานประเภทอื่นๆ เช่น พยานวัตถุหรือพยานเอกสาร ซึ่งเป็นวัตถุหรือสิ่งของที่อาจถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลง ทำลาย ทำให้เสียหาย ลบเลือนได้โดยง่าย แต่พยานบุคคลนั้นเป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อและวิญญาณ การจะทำลายพยานประเภทนี้ได้คงมีแต่เพียงการทำให้ถึงแก่ความตาย หรือการข่มขู่คุกคามจนพยานเกิดความเกรงกลัวจนไม่กล้าที่จะมาเป็นพยานในศาล หรือหากมาก็มักจะเบิกความในลักษณะที่บิดเบือนจากความจริง อันเป็นความเท็จนั่นเอง เมื่อพยานเกิดความหวาดกลัว จึงทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้รับผลกระทบอยู่เสมอ ผู้กระทำความผิดยังคงลอยนวลและใช้ชีวิตตามปกติโดยไม่ถูกลงโทษแต่ประการใด แต่อาจเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ต้องมารับกรรมเสียจากการกระทำของบุคคลอื่น กรณีจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะศึกษาค้นคว้าถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหรือมาตรการที่เหมาะสมต่อการคุ้มครองพยานต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพยาน และการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา อันจะทำให้เข้าใจและพิจารณาเห็นถึงปัญหาหรือข้อบกพร่องในการคุ้มครองพยานบุคคล

2.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาและข้อบกพร่องของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับกฎหมายคุ้มครองพยาน เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ประเทศแคนาดา และประเทศแอลเบเนีย

2.3 เพื่อศึกษาหาแนวทางการปรับปรุงที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหาคดีคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของไทย ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และประมวล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

3. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษานี้มุ่งศึกษาถึงแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพยาน และการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา อันจะทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองพยานในคดีอาญา โดยศึกษาจากพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกำหนดแนวปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา โดยพิจารณาศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายคุ้มครองพยาน เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ประเทศแคนาดา และประเทศแอลเบเนีย เพื่อที่จะวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงแนวทางที่เหมาะสมต่อการพัฒนาปรับปรุงกฎหมายไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 ทราบถึงแนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับพยาน และการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

4.2 ทราบและเข้าใจถึงปัญหาและข้อบกพร่องของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทย ว่ามีข้อเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรกับเขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ประเทศแคนาดา และประเทศแอลเบเนีย อันจะนำไปสู่การศึกษาหาแนวทางการปรับปรุงที่เหมาะสมต่อไป

4.3 ทราบและสามารถนำแนวทางการปรับปรุงที่เหมาะสมต่อการแก้ไขปัญห การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของไทย ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีกระบวนการคุ้มครองพยานอย่างจริงจัง อันจะเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

5. ระเบียบวิธีวิจัย

รายงานการศึกษานี้ เป็นการศึกษาค้นคว้าในลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากบทบัญญัติของกฎหมายทั้งของประเทศไทย และต่างประเทศ เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยกำหนดแนวปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของประเทศไทย กฎหมายคุ้มครองพยานในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง สาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศแคนาดา และประเทศแอลเบเนีย โดยประมวลความรู้และรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ ตำราทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ ข่าวสาร วารสาร การสืบค้นข้อมูลจากทางอินเทอร์เน็ต (ออนไลน์) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์ เปรียบเทียบหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่อการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

1. แนวความคิดและหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

1.1 พยานบุคคล

พยานบุคคล (Witness) หมายถึง บุคคลที่มาให้ถ้อยคำต่อหน้าศาล ซึ่งเป็นผู้ที่จะต้องเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยผ่านการให้ถ้อยคำ² จากการรับรู้สัมผัสของตนเองโดยตรง คือ จากการได้เห็น ได้ฟัง ได้รู้สึก หรืออาจได้รับการบอกเล่ามาอีกทอดหนึ่งหรือหลายทอดแล้วแต่กรณี หรือหมายถึง ถ้อยคำของบุคคลที่เบิกความต่อหน้าศาล และศาลได้จัดบันทึกข้อความรวมไว้ในสำนวนความ เป็นพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นจากคำเบิกความของบุคคลต่อหน้าศาลจากการได้สวนหรือพิจารณาโดยตรง หรือโดยผ่านล่ามก็ได้³

พยานบุคคลเป็นได้ทั้งพยานโจทก์และพยานจำเลย สำหรับจำเลยนั้นจะอ้างพยานบุคคลใดก็ได้ไม่จำกัดแม้จะอ้างโจทก์เป็นพยานของจำเลยก็มีได้มีกฎหมายห้ามแต่ประการใด แต่หากโจทก์จะอ้างจำเลยเป็นพยานไม่ได้ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 232 เหตุที่กฎหมายห้ามเพราะกฎหมายไม่ต้องการให้โจทก์ใช้จำเลยเป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยเอง⁴ รวมถึงสอดคล้องกับหลักสากลและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตามหลักสิทธิในการไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง หรือไม่ให้การปรักปรำตนเอง (Privilege against self-incrimination)⁵ แต่พยานบุคคลจะได้รับรู้ข้อเท็จจริงมาอย่างไรก็ตาม พยานหลักฐานที่ได้มานั้นล้วนเกิดจากคำเบิกความของพยานทั้งสิ้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าแท้จริงแล้วพยานบุคคล หมายถึง ถ้อยคำของบุคคลที่มาให้การต่อศาล และศาลได้จัดบันทึกเป็นข้อความไว้ในสำนวนความ โดยศาลรับรู้ข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล ด้วยการที่พยานเป็นผู้เล่าเรื่องและตอบคำถามของศาลหรือคู่ความเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่พยานได้ประสบพบเจอหรือ

² เข็มชัย ชูติวงษ์. (2547). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, น.139.

³ เรียงธรรม ลัดพลี. (2545). คำอธิบายกฎหมายพยานหลักฐาน, (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน น.9.

⁴ สมพร พรหมหิตาธร. (2547). พยานหลักฐานคดีอาญา, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, น.54.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29.

ทราบมาก่อน ซึ่งเรียกว่า “คำเบิกความพยาน (Testimony)” หรือ “พยานถ้อยคำ (Oral Evidence)” หากใช้ตัวบุคคลผู้มาเป็นพยานไม่ว่าจะเพราะหากพยานบุคคลมาศาลแล้วแต่ไม่ยอมเบิกความยอมไม่อาจได้มาซึ่งข้อเท็จจริงใดๆ ซึ่งต่างจากพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ เพราะโดยสภาพของพยานเองไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือวัตถุใดๆ ย่อมสามารถแสดงให้ศาลได้รู้ถึงข้อเท็จจริงนั้น แต่ถ้าบันทึกคำเบิกความพยานดังกล่าวถูกนำมาใช้ในอีกคดีหนึ่งก็อาจกลายเป็นพยานเอกสารไป

นอกจากการดำเนินคดีจะใช้พยานหลักฐานเอกสารเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงใดๆ ต่อศาลแล้ว การนำพยานบุคคลเข้าสืบเพื่อให้ทราบถึงความเป็นจริงก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ดังนั้นการเข้าใจถึงหลักเกณฑ์และวิธีการรับฟังพยานบุคคลจึงเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญ รวมถึงความสามารถในการเป็นพยาน⁶

แต่เดิมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพยานของไทย ตามกฎหมายลักษณะพยาน พ.ศ. 1894 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้แบ่งพยานออกเป็น 3 ประเภท⁷

1) ทิพพยาน หมายถึง พยานที่เป็นผู้ทรงศีล ผู้ทรงธรรม สมณะพราหมณ์ ถือเป็นพยานที่มีน้ำหนักมาก จึงเป็นพยานชั้นที่ 1

2) อุตฺรพยาน หมายถึง พยานผู้ที่มีความประพฤติดี ประพฤติชอบ ถือเป็นพยานที่มีน้ำหนักน้อยกว่าทิพพยาน

3) อุตฺริยาน หมายถึง พยานที่ไม่ควรรับฟังเป็นพยานทั้ง 33 ประเภท เช่น ทาส คู่ความ ลูกหนี้ลูกความ หญิงโสเภณี สตรีมีครรภ์ ขอทาน (วนิพก) ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป เด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี ญาติพี่น้องของคู่ความ คนหูหนวก ตาบอด คนที่โกรธวิวาท คนเป็นโรคพยาธิ (คนเจ็บป่วย) เพชฌฆาต หมอตำแย กระเทย ชาวประมง โจร เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว พยานบุคคลจึงหมายถึงบุคคลที่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ และเป็นผู้รู้เห็น ได้ยิน ได้ทราบถึงข้อเท็จจริงในคดีที่ตนจะต้องมาให้การ ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ เว้นแต่จะเป็นพยานที่กฎหมายห้ามมิให้รับฟัง

คุณสมบัติของพยานบุคคลในปัจจุบันที่จะนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอาญา และสามารถรับฟังเป็นพยานหลักฐานเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีได้ มีดังนี้

1) เป็นพยานบุคคลที่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ บุคคลใดๆ รวมทั้งเด็ก ผู้พิการ เช่น หูหนวก ตาบอด หากมีความสามารถเข้าใจและสามารถตอบคำถามโดยถ่ายทอดความ

⁶ สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2544). กฎหมายลักษณะพยาน , กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรรถาธิบายมติชน.

⁷ พระอัยการลักษณะพยาน มหาศักราช 1894 ซึ่งเป็นกฎหมายที่วางรากฐานในเรื่องพยานให้แก่ศาลอย่างครบถ้วนตามกาลสมัยของบ้านเมือง โดยมีทั้งสิ้น 67 มาตรา.

เข้าใจเช่นนั้นออกมาให้ศาลรับรู้ได้ ก็ย่อมสามารถเป็นพยานได้⁸ ตรงกันข้ามแม้เป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งเป็นผู้รับรู้เหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริงต่างๆ ด้วยตนเอง แต่หากไม่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุประการใด ย่อมมีอาจเป็นพยานได้

2) เป็นพยานที่น่าจะสามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือผู้บริสุทธิ์ กล่าวคือ การนำพยานบุคคลเข้าสืบจะต้องปรากฏว่าบุคคลนั้นเป็นผู้รู้เห็นเหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริง ในอันจะสามารถพิสูจน์ถึงความผิดถูกของจำเลยได้⁹

3) เป็นพยานบุคคลที่มีได้เกิดจากการจงใจ ให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการอื่นใด กล่าวคือ พยานบุคคลที่ศาลจะรับฟังได้ตามกฎหมายต้องเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาจากการกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น พยานที่ได้รับการว่าจ้างมาให้การหรือพยานเท็จ รวมทั้งการให้คำมั่นสัญญาหรือชูเชิญ เพื่อให้บุคคลใดมาเป็นพยานซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการรับฟังพยาน¹⁰

1.2 หลักการดำเนินคดีอาญาและระบบค้นหาความจริงในคดีอาญา

1.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญา

1) หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) ซึ่งได้กำหนดให้เจ้าพนักงานตำรวจมีหน้าที่สอบสวนดำเนินคดีขึ้นเองได้โดยลำพัง เมื่อเจ้าพนักงานตำรวจได้ทราบว่ามีกรกระทำผิดเกิดขึ้น โดยมีพยานต้องคำนึงถึงว่าจะได้มีผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษเกี่ยวกับการกระทำนั้นแล้วหรือไม่ และเมื่อได้สอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว เห็นว่าบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง เจ้าพนักงานตำรวจก็มีหน้าที่ต้องดำเนินการฟ้องร้องผู้นั้นต่อศาลในทุกกรณี¹¹ หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายจึงมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการลงโทษที่มุ่งเน้นต่อการแก้แค้นทดแทน

การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายมีผลดีตรงที่ว่า ทำให้การบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement) เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเสมอภาค แต่การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายนี้มีผลเสียตรงที่ขาดความยืดหยุ่น และทำให้การบังคับใช้กฎหมายกระด้างมากเกินไป ดังนั้น แม้ใน

⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 95 ซึ่งนำหลักการรับฟังพยานบุคคลมาใช้บังคับกับพยานในคดีอาญาด้วย.

⁹ รชฎ เจริญจำ. (2551). พยานในคดีอาญา, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, น.40.

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226.

¹¹ อุดม รัฐอมฤต. (2548). บทบาทของอัยการในมุมมองของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (รายงานวิจัย), น.5.

ประเทศที่ใช้หลักการการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย ก็มีได้เคร่งครัดจนปราศจากข้อยกเว้น หากแต่ได้มีการผ่อนคลายนโยบายนี้ตามสมควร¹²

2) หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Opportunity Principle) เป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่ตรงกันข้ามกับหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย โดยเป็นการพิจารณาสั่งคดีไปตามความเหมาะสม สามารถปรับเปลี่ยนไปตามข้อเท็จจริงและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละคดีได้ มีความยืดหยุ่นสูง และสอดคล้องกับนโยบายรัฐในขณะนั้น¹³ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น หากสอบสวนแล้วปรากฏว่า ผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง แม้จะเป็นเช่นว่านี้ ก็อาจมีจำต้องดำเนินคดีอาญากับผู้ต้องหาเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสาเหตุปัจจัยต่างๆ เช่น เหตุผลความจำเป็นของรัฐหรือประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) ตัวอย่างคือ หากต้องการกันผู้ต้องหาที่ร่วมกระทำความผิดคนหนึ่งคนใดไว้เป็นพยาน เพื่อต้องการลงโทษและพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดอื่น รวมถึงผู้ที่เป็นตัวการสำคัญที่อยู่เบื้องหลัง เป็นต้น

โดยหลักการนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนทฤษฎีการลงโทษจากทฤษฎีการลงโทษแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) มาสู่ทฤษฎีการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitative Theory) เพราะเห็นว่า การลงโทษควรกระทำเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักว่าสังคมจะไม่นิ่งดูดายกับการกระทำเช่นนั้น และเป็นการเตือนว่าหากได้กระทำความผิดขึ้นอีกจะต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน และโทษที่จะลงก็จะต้องสอดคล้องและเหมาะสมกับการกระทำความผิดและความชั่วของผู้กระทำ เพื่อให้เขาได้มีโอกาสแก้ไขปรับปรุงตนเอง ไม่กระทำความผิดเช่นนั้นซ้ำขึ้นอีก และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้¹⁴

1.2.2 ระบบค้นหาความจริงในคดีอาญา

ประเภทของระบบค้นหาความจริงในคดีอาญา โดยหลักแล้วมีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบไต่สวนของกลุ่มประเทศ Civil Law และระบบกล่าวหาของกลุ่มประเทศ Common Law ซึ่งจะได้อธิบายพร้อมกับเปรียบเทียบระบบการดำเนินคดีอาญาทั้งสองระบบ ดังต่อไปนี้

¹² คณิต ฌ นคร. (2547). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, น.200-201.

¹³ คณิต ฌ นคร. (2540). ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ, รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ดร. คณิต ฌ นคร อัยการสูงสุด, น.38.

¹⁴ คณิต ฌ นคร, อ่างแก้ว เจริญธรรมที่ 12, น.38.

1) ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) เป็นระบบที่ใช้กันในแถบประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเป็นหลัก เช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน อิตาลี โดยมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้¹⁵

(1) มีการแยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้องออกมาจากศาลไปไว้ที่องค์กรหนึ่งซึ่งตั้งขึ้นใหม่เรียกว่า อัยการ เพื่อแก้ไขปัญหาของระบบกระบวนการยุติธรรมในอดีตที่ศาลมีอำนาจทั้งในการสอบสวนฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาคดี จึงมีการใช้อำนาจในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจนกระทั่งกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป อัยการจึงมีสถานะเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจกึ่งตุลาการ ทำการตรวจสอบค้นหาความจริงในชั้นสอบสวน ก่อนที่จะใช้ดุลพินิจตัดสินใจว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ในชั้นสอบสวนตำรวจพนักงานสอบสวนจะทำงานภายใต้การตรวจสอบและกำกับดูแลของพนักงานอัยการ และศาลเองก็มีส่วนร่วมอยู่บ้างในบางกรณี เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจของตำรวจ

(2) ระบบนี้ทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็น ตำรวจ อัยการ หรือศาลจะต้องทำหน้าที่อย่างกระตือรือร้นในการค้นหาความจริง (Active) เป็นการค้นหาความเป็นจริงแบบภาวะวิสัยเป็นกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใด การเป็นโจทก์ในชั้นพิจารณาของพนักงานอัยการเป็นเพียงแบบพิธีเท่านั้น ไม่ถือว่าเป็นคู่ความฝ่ายตรงข้ามกับจำเลย หากแต่มีหน้าที่ร่วมกันกับศาลในการค้นหาความจริงชั้นพิจารณาพิพากษาคดี กฎหมายจะกำหนดให้ศาลมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการค้นหาความจริงและในความเป็นจริงทางปฏิบัติศาลเองก็มีความสอดคล้องกัน เพราะต้องทำหน้าที่ที่มีลักษณะเป็นเชิงรุก ไม่นิ่งเฉย เช่น การเรียกพยานที่มีความเกี่ยวข้องกับ การกระทำผิดมาสืบเองได้โดยอิสระ ศาลจะกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงทั้งหมดของคดี โดยหาจำต้องยึดติดอยู่กับพยานหลักฐานของโจทก์หรือจำเลยเท่านั้นไม่ จากลักษณะดังกล่าวนี้ ถูกเรียกว่าระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

2) ระบบกล่าวหา (Adversary System หรือ Accusatorial System) เป็นระบบที่ใช้กันในเครือจักรภพอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีลักษณะพิเศษและสำคัญ ดังนี้

(1) นำแนวคิดของระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน (Popular Prosecution) เพราะหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ประชาชนแต่ละคนมีสิทธิยื่นฟ้องคดีอาญานั้นต่อศาล ระบบนี้ได้วางหลักการพิสูจน์พยานหลักฐานว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าฝ่ายโจทก์จะพิสูจน์ให้สิ้น

¹⁵ ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. (2541). “ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา : ข้อพิจารณาสำหรับการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย”, *อัยการนิเทศ*, (เล่มที่ 60), น.46.

กระแสนี้ความสงสัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ (Presumption of Innocent) ศาลหรือผู้พิพากษาเปรียบเสมือนกรรมการของการต่อสู้คดีที่จะต้องวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นหน้าที่ของคู่ความที่จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือตามที่ศาลสั่ง ระบบกล่าวหาถือว่าภาระการพิสูจน์เป็นของคู่ความ (Burden of proof) ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่พิสูจน์ข้อเท็จจริงใดซึ่งตนมีภาระหรือหน้าที่ที่ย่อมแพ้ในประเด็นข้อนั้น โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่าความจริงจะปรากฏขึ้นเมื่อมีการต่อสู้ทางคดีของคู่ความในสถานะที่เท่าเทียมกัน และผู้พิพากษาจะเป็นผู้ควบคุมให้คู่ความต่อสู้คดีกัน โดยไม่เอาเปรียบกันและกัน ในกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดภายใต้หลักแห่งความเท่าเทียม (Equality of Arms) เช่น สิทธิการมีทนายความของผู้ถูกกล่าวหา การมีบทตัดพยานที่เคร่งครัด (Exclusionary Rule) ทำให้คู่ความไม่อาจมีอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หากแต่มีการถ่วงดุลซึ่งกันและกันโดยสภาพ¹⁶ จากลักษณะดังกล่าวนี้ จึงเรียกระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา (Adversary System หรือ Accusatorial System)

(2) ในระบบกล่าวหาจะมีการนำระบบลูกขุน (Jury System) มาใช้บังคับ ซึ่งจะเป็นระบบที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประชาชนจะถูกสุ่มรายชื่อเพื่อมาให้เป็นลูกขุน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นของประชาชนทุกคน พลเมืองจึงมีบทบาทและหน้าที่ช่วยอำนวยความสะดวกแม้การเป็นลูกขุนจะเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ก็ตาม ผู้ที่จะเป็นลูกขุนได้ แต่ละประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหาคุณสมบัติจะมีความแตกต่างกันออกไปบ้างเล็กน้อย แต่โดยหลักแล้วจะต้องเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะ เป็นพลเมืองของประเทศนั้นๆ ไม่ต่ำกว่า 5 ปี และที่สำคัญต้องไม่เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางกฎหมาย เช่น ทนายความ ที่ปรึกษาทางกฎหมาย งานที่มีความเกี่ยวข้องกับกฎหมาย การเข้ามาเป็นลูกขุนนั้น จะทำหน้าที่เพียงนั่งฟังการสืบพยานของคู่ความในศาล ประชุมปรึกษาหารือเพื่อวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงว่าจำเลยมีความผิดจริงหรือไม่ โดยการพิจารณาและกำหนดโทษจะเป็นของผู้พิพากษา¹⁷ ซึ่งมีความแตกต่างจากระบบลูกขุนที่ถูกนำมาใช้ในระบบไต่สวน ดังเช่น ประเทศฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น ที่ลูกขุนจะมีบทบาทในกระบวนการยุติธรรมมากกว่า โดยจะมีส่วนร่วมในการพิจารณาและการกำหนดโทษเสียด้วย ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับผู้พิพากษาสมทบ (Lay Judge)

ประเทศไทยได้นำระบบการดำเนินคดีอาญาที่ผสมผสานมาปรับใช้ระหว่างระบบไต่สวนค้นหาความจริง (Inquisitorial System) และระบบกล่าวหา (Adversary System) โดยในระยะแรกคู่ความจะมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดคดีเช่นเดียวกับระบบกล่าวหา ต่อมา

¹⁶ พรเพชร วิชิตชลชัย. (2553). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, น.4.

¹⁷ ชาติ ชัยเดชสุริยะ และฉัตรวิภา ฉัตรไพฑูริย์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 14, น.56.

องค์กรของรัฐที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ว่าจะเป็นองค์กรตำรวจหรือองค์กรอัยการ จะเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริง และองค์กรตุลาการก็มีบทบาทในการค้นหาความจริง เช่นกัน¹⁸

จากการศึกษา ปัจจุบันประเทศไทยได้แยกใช้ระบบไต่สวนแบบเคร่งครัดใน เฉพาะคดีอาญาที่มีความสำคัญเป็นพิเศษเท่านั้น เช่น คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คดีทุจริตและประพฤติมิชอบของศาล อาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ คดีล้มล้างตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีล้มล้าง พ.ศ. 2559 เป็นต้น และสืบเนื่องจากประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากระบบกฎหมาย Common Law จากประเทศอังกฤษค่อนข้างมาก การพิจารณาคดีอาญาทั่วไปจึงเป็นไปตามระบบกล่าวหา เป็นการสืบพยานโดยคู่ความ ซึ่งศาลจะทำตัวเป็นกลาง (Passive) ไม่ค่อยจะเข้ามามีบทบาทในการค้นหาความจริง หรืออาจกล่าวได้ว่า แม้กฎหมายจะได้เปิดช่องให้ผู้พิพากษามีอำนาจเรียกพยานอื่นๆ มาสืบเพิ่มเติมได้หากเป็นกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม แต่ในทางปฏิบัติมักจะไม่กระทำการค้นหาความจริงจึงไม่ได้เป็นไปตามระบบ Civil Law เสียทีเดียว ค่อนข้างที่จะเป็นระบบกล่าวหา ตามระบบ Common Law เกือบเต็มตัว เพราะเมื่อกระบวนการทางอาญาเข้าสู่ในชั้นพิจารณาของศาล ศาลจะปล่อยให้โจทก์และจำเลยนำพยานของฝ่ายตนเข้าต่อสู้หักล้างกันเองเต็มที่

ดังนั้น จะเห็นว่าพยานหลักฐาน โดยเฉพาะพยานบุคคลมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย เพราะประเทศไทยค่อนข้างที่จะใช้ระบบกล่าวหา ตามระบบ Common Law เสียส่วนใหญ่ ศาลจึงมักจะไม่ใช่อำนาจของตนในการแสวงหาความจริง หรือแสวงหาข้อเท็จจริงอื่นใด การพิจารณาคัดสินอรรถคดีจึงต้องชั่งน้ำหนักจากพยานหลักฐาน นั้นเอง

1.3 ประเภทของพยานบุคคล

1.3.1 ประจักษ์พยาน (Original Evidence)

ประจักษ์พยาน ได้แก่ พยานบุคคลที่ได้อำนาจให้รู้ ได้เห็น หรือได้ยินเรื่องราวเหตุการณ์ ต่างๆ ด้วยตนเอง หรืออาจเรียกว่าพยานที่ได้อำนาจให้รู้เห็นเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในประเด็นโดยตรง ประจักษ์ พยานเป็นพยานที่มีความสำคัญมากในคดีอาญา เพราะศาลจะรับฟังและให้น้ำหนักกับประจักษ์ พยานเป็นหลัก หากคดีนั้นปรากฏว่ามีประจักษ์พยานแล้วจึงต้องนำประจักษ์พยานเข้ามาสืบและ ศาลมักจะเชื่อเสมอ ดังนั้นถ้าคดีใดขาดประจักษ์พยานแล้วก็เป็นที่ยากที่จะลงโทษเอาผิด แก่จำเลยได้ เพราะเขาไม่รู้มาด้วยประสาทของตนเอง มิใช่การรับรู้มาจากการบอกเล่าของบุคคลอื่น

¹⁸ สมทรัพย์ นำอำนวยการ. (2541). บทบาทของศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.63.

ซึ่งตรงกันข้ามกับพยานบอกเล่าที่มีได้รู้เห็นข้อเท็จจริงด้วยตนเอง แต่รับฟังมาจากผู้อื่นอีกต่อหนึ่ง หรือที่กฎหมายเก่าๆ เรียกว่า สักขีพยานนั่นเอง¹⁹ ในกรณีนี้ ผู้เสียหายหรือบุคคลที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์โดยตรง ดังนั้นผู้เสียหายจึงอาจมีฐานะในทางกฎหมายเป็นได้ทั้งพยานบุคคลและผู้เสียหายด้วยในคราวเดียวกัน

1.3.2 พยานบอกเล่า (Hearsay Evidence)

พยานบอกเล่า หมายถึง พยานบุคคลที่ไม่ได้รับรู้ ไม่ได้พบเห็น หรือไม่ได้ยิน ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นด้วยตนเองโดยตรง หากแต่ได้รู้ ได้ยิน ได้ฟังข้อเท็จจริงต่างๆ มาจากผู้อื่นอีกทอดหนึ่ง เป็นพยานที่แสดงถึงคำกล่าว (Statement) ของประจักษ์พยานที่ได้กระทำไว้นอกศาล และนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในศาล โดยที่ไม่ได้นำตัวประจักษ์พยานผู้กล่าวข้อความนั้น มาเบิกความโดยตรงต่อศาล เพื่อแสดงให้เห็นว่าเนื้อความหรือเรื่องราวในข้อความนั้นเป็นความจริง²⁰ ซึ่งส่วนใหญ่พยานบอกเล่าจะเป็นเพียงพยานประกอบที่จะทำให้ศาลเชื่อว่าประจักษ์พยานได้รู้เห็นจริงตามที่ได้ออกกล่าวมาแล้วหรือไม่ ในอันจะทำให้น้ำหนักของประจักษ์พยานหนักแน่นยิ่งขึ้นหรืออ่อนลงตามแต่กรณี แต่ในบางกรณีถ้าหากพยานบอกเล่าเบิกความอย่างมีเหตุผลเพียงพอ ศาลก็อาจรับฟังประกอบพิจารณาลงโทษจำเลยได้

1.3.3 พยานแวดล้อมกรณี (Circumstantial Evidence)

พยานแวดล้อมกรณี หรือที่กฎหมายเก่าๆ เคยเรียกว่า พยานประพจน์เหตุห้อมล้อมกรณี พยานพจน์เหตุ พยานพจน์เหตุแวดล้อมกรณี หรือพยานเหตุผล เป็นพยานที่ไม่ได้แสดงถึงข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์โดยตรง แต่อาจทำให้ศาลอนุมานได้ว่าข้อเท็จจริงที่คู่ความประสงค์จะพิสูจน์นั้นมีอยู่หรือไม่ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นพยานที่ไม่ระบุโดยตรงว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร แต่มีเหตุผลหรือพฤติการณ์เชื่อมโยงพอที่จะเชื่อได้ว่าข้อเท็จจริงบางอย่างมีอยู่หรือไม่²¹

1.3.4 พยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert Witness)

พยานผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง พยานผู้ชำนาญเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งสูงกว่าบุคคลธรรมดาทั่วไปที่มีได้ผ่านการฝึกอบรม และสามารถที่จะทำความเข้าใจได้แน่นอน แม่นยำหรือใช้เหตุผลอันเป็นพื้นฐานอย่างถูกต้องซึ่งจักเป็นประโยชน์ต่อการวินิจฉัยพิจารณาคดี ไม่ว่าจะโดย

¹⁹ โสภณ รัตนกร. (2557). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (พิมพ์ครั้งที่ 11) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, น.26.

²⁰ จริญญา ภักดีชนากุล. (2557). กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, (พิมพ์ครั้งที่ 9) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อรุณการพิมพ์, น.315.

²¹ โสภณ รัตนกร, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 18, น.24.

การแต่งตั้งจากศาลหรือคู่ความอ้างอิงถึง ซึ่งแต่เดิมในคดีอาญาเรียกว่า พยานผู้ชำนาญการพิเศษ²² โดยฝ่ายโจทก์หรือจำเลยมักจะอ้างพยานประเภทนี้ เพื่อนำมาสืบต่อศาลเป็นการสนับสนุนพยานฝ่ายตนในฐานะพยานผู้ให้ความเห็น เช่น ประเด็นเกี่ยวกับการตายหรือสภาพของศพ หรือเกี่ยวกับลายมือชื่อ หรือยาเสพติด เป็นต้น

1.3.5 พยานนำและพยานหมาย

พยานนำ หมายถึง พยานบุคคลที่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้างไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลยเป็นผู้นำพยานนั้นมาเบิกความต่อศาลด้วยตนเอง ส่วนของพยานหมายนั้น เป็นพยานที่ศาลออกหมายเรียกให้มาเบิกความที่ศาล ซึ่งอาจเป็นการออกหมายโดยคู่ความร้องขอให้ออกหรือเป็นพยานที่ศาลมีหมายเรียกมาเองก็ได้²³

1.4 ความสำคัญของพยานบุคคล แบ่งได้เป็น 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1.4.1 การดำเนินคดีอาญาที่มีประสิทธิภาพ

หมายถึง การที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สามารถบรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญาได้ กล่าวคือ การสามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้อย่างถูกต้อง ไม่ผิดพลาด ทั้งนี้ เพื่ออำนวยความยุติธรรมให้บังเกิดขึ้นแก่สังคม²⁴

แต่เนื่องจากความผิดทางอาญามักเป็นการกระทำของบุคคลต่อบุคคล ความผิดอาญาบางกรณีผู้ถูกระทำมักจะไม่รู้ตัวล่วงหน้า และไม่ได้เกิดขึ้นจากความสมัครใจ เหตุการณ์ต่างๆ มักเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เฉียบพลัน เอกสารหรือวัตถุใดๆ ย่อมไม่สามารถให้ข้อเท็จจริงได้ดีไปกว่าตัวบุคคล การจะพิสูจน์ได้ว่าใครเป็นผู้กระทำและทำอย่างไร จึงต้องอาศัยคำบอกกล่าวจากผู้อยู่ในเหตุการณ์หรือใกล้ชิดต่อเหตุการณ์เป็นสำคัญ ซึ่งต่างจากการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีแพ่ง ที่ข้อพิพาทส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการสมัครใจเข้าสู่กนิตสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล มีการเตรียมตัว เตรียมเอกสาร พยานประการสำคัญในคดีแพ่งจึงมักเป็นพยานเอกสาร

ดังนั้น การให้ได้มาซึ่งพยานบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดีอาญาจึงมีความสำคัญ และพบว่าคดีอาญาส่วนใหญ่ที่ปราศจากพยานบุคคล ศาลมักจะพิพากษายกฟ้องในที่สุด หรือมีเช่นนั้นก็อาจเป็นคดีที่มิได้นำขึ้นสู่ชั้นศาลเลย เพราะมีความเกี่ยวเนื่องถึงกรณีที่ยกการสั่งไม่ฟ้องในคดีต่างๆ เช่น กรณีที่พนักงานสอบสวนไม่สามารถหาพยานบุคคลมา

²² พรเพชร วิชิตชลชัย. (2555). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*, (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, น.345.

²³ โสภณ รัตนกร , อ้างแล้ว เจริงอรุณที่ 18 , น.30.

²⁴ วันชัย ถนัดกิจ. (2552). รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทพนักงานสอบสวนต่อการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา, กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, น.8.

ยืนยันการกระทำความผิดของจำเลยได้ ถึงแม้ข้อเท็จจริงจะปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ได้พบของกลางที่เป็นเอกสารหรือวัตถุใดๆ ที่อยู่ในที่เกิดเหตุและควรจะพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำได้ก็ตาม ก็ยังไม่อาจแน่ใจได้ว่าพยานเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับคดี อันจะพิสูจน์ถึงความผิดเช่นนั้นได้ คดีอาญาที่มีแต่เพียงพยานเอกสารหรือวัตถุจึงมักไม่เพียงพอที่จะนำสืบถึงการกระทำของจำเลยให้สิ้นสงสัยได้²⁵

1.4.2 ความสำคัญต่อการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน เพราะการชั่งน้ำหนักพยานบุคคลจะต้องพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของคำเบิกความของบุคคลนั้นๆ ซึ่งศาลจะต้องพิจารณาถึงจิตวิทยาพยาน (อาการของจิตใจหรือสาระสำคัญของจิตใจในการรู้เห็นเป็นพยาน)²⁶ หรือกระบวนการในการรับรู้ข้อเท็จจริงของพยานบุคคล ซึ่งได้แก่ การรับรู้ การจดจำ และการถ่ายทอดข้อเท็จจริงที่พยานพบเห็นมา ทั้งนี้โดยพิจารณาจากสภาพร่างกาย จิตใจของพยานเองและสภาพแวดล้อมต่างๆ เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อ การรับรู้ การจดจำและการถ่ายทอดข้อเท็จจริงต่างๆ ที่พยานได้ประสบพบเห็นมา²⁷ และเนื่องจากส่วนใหญ่ความผิดทางอาญามักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการกระทำของบุคคลดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น กรณีจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำพยานบุคคลที่สำคัญเข้าสืบแสดงต่อศาล ให้ศาลเชื่อได้เช่นนั้น เพื่อพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลย

1.4.3 ความคุมสัจทำให้มีความสงบเรียบร้อย เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นในชุมชนใด ย่อมก่อให้เกิดความหวาดกลัวต่อสมาชิกของชุมชน ทำให้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนอาชีพในชุมชนอาจมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ความกลัวต่ออาชญากรรมทำให้บุคคลปรากฏตัวในที่สาธารณะน้อยลง เมื่อคนออกมาปรากฏตัวน้อยลง การควบคุมอาชญากรรมอย่างไม่เป็นทางการ ก็ไม่ได้ผล ผู้คนจะพากันหลบหนีไปพร้อมๆ กับการก่ออาชญากรรม ขณะเดียวกันความเต็มใจที่จะเป็นพยานก็พลอยต่ำไปด้วย²⁸

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ในกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญาไม่ว่าจะเป็นกระบวนการพิจารณาแบบระบบกล่าวหา (Accusatory System) หรือระบบไต่สวน (Inquisitorial

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 บัญญัติว่า “ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งปวง อย่างพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริงและจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย”

²⁶ จิตติ ดิงศกัทธิย์. (2549). ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา, (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, น.17.

²⁷ อุดม รัฐอมฤต. (2557). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 5), กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.295.

²⁸ อรรถพร ชูบัวรุ่ง และศรีสมบัติ ไชยประจักษ์ชัด. (2538). ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พัฒนาสารานุกรมอาเซียน, น.103-104.

System) หรือระบบผสมที่ได้นำเอากระบวนการพิจารณาของทั้ง 2 ระบบข้างต้นมาผสมผสานกันอย่างเหมาะสม (The Mixing of Two Legal Systems) การพิจารณาในทุกๆระบบต่างก็จำเป็นต้องอาศัยคำเบิกความของพยานบุคคลทั้งสิ้น เนื่องจากการพิจารณาคดีในชั้นศาล ผู้พิพากษาจะต้องอาศัยเครื่องมือเพื่อใช้ในการตัดสิน พิจารณาออกคำสั่งตามดุลพินิจในการพิจารณาคดี เครื่องมือที่ว่าก็คือ “พยานหลักฐานในคดี” ซึ่งพยานหลักฐานที่มีความชัดเจน น่าเชื่อถือและมีความสำคัญที่สุดในคดีอาญาคงหนีไม่พ้น พยานบุคคล เนื่องจากเป็นพยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์ เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับการกระทำผิด ถึงแม้ว่าพยานหลักฐานจะมีทั้ง พยานเอกสาร พยานวัตถุ พยานผู้เชี่ยวชาญ พยานบุคคล แต่ในคดีอาญาส่วนใหญ่แล้ว จำเป็นที่จะต้องมีพยานบุคคลมานำสืบยืนยันถึงสิ่งที่ตนรู้เห็นให้ปรากฏชัดแจ้งในชั้นศาล เพราะในคดีอาญาประมาณร้อยละ 90 - 95 ล้วนแล้วแต่เป็นปัญหาข้อเท็จจริง²⁹

พยานทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญและเกี่ยวพันกับการควบคุมความสงบเรียบร้อยของสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะพยานบุคคล ทั้งนี้ อาจกล่าวได้โดยสังเขป 3 ประการเกี่ยวกับความสำคัญของพยานบุคคล ดังนี้³⁰

1. พยานบุคคลเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญที่สุด (Material Witness) ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริง

2. พยานบุคคลนับว่าเป็นผู้ที่มีพระคุณต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างยิ่งหากไร้ซึ่งประจักษ์พยานอันเป็นพยานบุคคลแล้ว กระบวนการยุติธรรมย่อมไม่อาจถูกต้องและเกิดความเที่ยงธรรมได้

3. พยานบุคคลเปรียบเสมือนลูกกุญแจให้ศาลหรือผู้พิพากษาไขประตูออกไปเพื่อพิสูจน์ความจริง

ดังนั้น จะเห็นว่าพยานหลักฐานในส่วนของพยานบุคคลถือเป็นหัวใจหลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการพิสูจน์ถึงปัญหาทางข้อเท็จจริง ซึ่งจะนำไปสู่การพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยว่าได้กระทำความผิดเช่นนั้น จริงหรือไม่ อันจะสามารถนำผู้กระทำความผิดหรือจำเลยมาลงโทษให้สมแก่กรรมได้

²⁹ สุพจ หน่อคำ. (2544). บทบาทของตำรวจกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา, (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น.22.

³⁰ ปัญญา สุทธิบดี. (2554). วิชา LA 794 กฎหมายลักษณะพยานเปรียบเทียบ, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

1.5 บทบาทของพยานบุคคล

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม พนักงานสอบสวนย่อมมีอำนาจและหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งหมดเท่าที่จะทำได้ เพื่อใช้ในการพิสูจน์ความผิด และนำตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

บุคคลที่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิด ซึ่งบางกรณีรวมถึงผู้เสียหายซึ่งมีหน้าที่ในการเป็นพยานเพื่อให้ถ้อยคำ รวมทั้งส่งมอบพยานหลักฐานต่างๆ ซึ่งนำไปสู่การชี้ตัวผู้ต้องหา ในชั้นสอบสวน การเบิกความในชั้นพิจารณาคดี (Testimony) พยานบุคคลจึงมีทั้งสิทธิและหน้าที่ในขณะเดียวกัน เนื่องจากรัฐมีมาตรการทางกฎหมายในการบังคับบุคคลให้มาให้การในฐานะพยาน (Compelling of Witness) ด้วยการใช้หมายเรียก รวมถึงการบังคับให้พยานมาศาลโดยกล่าว คำสาบานและให้เบิกความ หากพยานไม่มาตามหมาย ขัดขืนคำสั่ง ทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาย่อมมีความรับผิดในทางอาญาด้วย³¹

การได้มาซึ่งพยานหลักฐาน จากบุคคลที่ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด มักจะได้อาจมาจากความสมัครใจของบุคคลผู้จะมาเป็นพยานเอง กล่าวคือ บุคคลที่รู้เห็นเหตุการณ์ รู้เห็นถึงการกระทำความผิด ถ้าบุคคลดังกล่าวไม่สมัครใจที่จะเป็นพยานหรือให้ข้อมูลต่อพนักงานสอบสวน ก็ห้ามมีบทกำหนดโทษแต่ประการใด เพราะปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายบังคับให้บุคคลเช่นนี้ต้องให้การเป็นพยานเสมอไปและหากบุคคลใดไม่ไปเป็นพยานก็ห้ามมีความผิดตามกฎหมายไม่ เว้นแต่ในกรณีที่พยานได้ถูกเรียกให้เป็นพยาน แต่บุคคลที่ถูกเรียกไม่ได้ไปเป็นพยานตามคำบังคับของพนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หรือ หมายหรือคำสั่งของศาล

ถ้าคู่ความระบุนามพยานคนหนึ่งแล้ว จะนำบุคคลอื่นที่ไม่ได้ระบุนามสืบไม่ได้ เพราะการเบิกความเป็นกิจเฉพาะตัวของพยานแต่ละคน ไม่อาจมอบหมายแก่กันได้ หากไม่มาศาลย่อมมีความผิดตามกฎหมาย³²

การแสดงบทบาทของพยานอาจจะบดบังร่องลงไปได้หากพยานเกิดความเครียดหรือขาดโอกาสที่จะเปิดเผยความจริง หรือ ถูกขัดขวางมิให้ดำเนินการตามรูปคดี โดยทั่วไปความเครียดนั้นเกิดจากปัจจัยหลักสองประการ ประการแรก เกิดจากฝ่ายที่ดำเนินคดีตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรม ประการที่สอง เกิดจากสาธารณชน โดยเฉพาะการแสดงออกทางหนังสือพิมพ์ หรือออกตามสื่อต่างๆ รวมถึงผู้เข้าร่วมการฟังการพิจารณา เหล่านี้ล้วนทำให้เกิดบรรยากาศตึงเครียดจนส่งผลกระทบต่อการแสดงบทบาทของพยานได้ อนึ่ง ในฐานะของพยานก็มีความสัมพันธ์กับการเบิกความได้เช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับฐานะของจำเลย

³¹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 168 และ มาตรา 170.

³² เจ็มซัย ชูติวงษ์, อ่างแล้ว เริงอรรถที่ 1, น.226.

กล่าวคือ หากฐานะของพยานห่างจากของจำเลยมากย่อมก่อให้เกิดความเครียดได้มาก เพราะผู้ที่มีฐานะทางสังคมสูงย่อมมีอิทธิพลต่อการแสดงบทบาทของบุคคลอื่น ดังนั้น พยานที่มีฐานะต่ำกว่าจำเลยจึงมักจะแสดงบทบาทผิดเพี้ยนไปจากความจริงมาก³³

เนื่องจากปัจจัยหลายประการที่อาจมีผลกระทบต่อการถ่ายทอดข้อเท็จจริงของพยานที่ได้เบิกความต่อศาลหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้ข้อมูลบิดเบือน หรือไม่ตรงกับความจริงได้อยู่ตลอดเวลา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจกล่าวได้ว่าสาเหตุที่สำคัญที่สุดอันส่งผลกระทบต่อ การเบิกความของพยานบุคคลให้ต้องบิดเบือนไป คือ ความหวาดกลัวที่เป็นภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตนเอง ของบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ทำให้เกิดความวิตกกังวล และความรู้สึกไม่ปลอดภัยภายในจิตใจของพยาน รวมถึงปัจจัยภายนอกที่ก่อให้เกิดความหวาดกลัวได้เช่นกัน เช่น ถูกคุกคามหรือถูกข่มขู่

1.6 ขั้นตอนตามกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานบุคคล

กระบวนการหรือขั้นตอนในทางกฎหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานบุคคล ซึ่งเป็นผู้ที่จะให้ข้อเท็จจริงในคดีอาญามีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1.6.1 ขั้นตอนพนักงานสอบสวน

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ หากคดีความผิดอาญาแผ่นดินพนักงานสอบสวนมีหน้าที่ที่จะต้องสอบสวนคดีอาญาทุกกรณีเมื่อได้ทราบว่ามี การกระทำความผิดเกิดขึ้น โดยหากจำต้องรอให้มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษก่อนไม่ แต่หากเป็นความผิดอันยอมความได้ ตามกฎหมายไทยพนักงานสอบสวนต้องรอให้มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษเสียก่อน³⁴ หากผลการสอบสวนได้สืบทราบว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วนั้น พนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งตัวผู้ต้องหาในการดำเนินคดีทางอาญาต่อไป โดยพนักงานสอบสวนจะทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ซึ่งแน่นอนว่าต้องมีพยานบุคคลผู้เป็นหัวใจหลักแห่งการ

³³ อรรถพร ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด , อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27, น.82.

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวนเว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ”.

พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา³⁵ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ บัญญัติถึงขั้นตอนต่างๆ ที่สำคัญไว้ ดังนี้ คือ

(1) หากพนักงานสอบสวนเห็นว่า บุคคลใดที่จะสามารถให้ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์แก่คดี ก็ย่อมมีอำนาจที่จะออกหมายเรียกให้บุคคลนั้นมาเพื่อสอบถามปากคำในฐานะพยานบุคคล³⁶ ซึ่งหากบุคคลดังกล่าวไม่ยอมมาตามหมายเรียกหรือมาแต่ไม่ยอมให้ถ้อยคำ ย่อมมีความผิดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติการออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ปากคำจะเป็นไปอย่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย โดยการร้องขอและขอให้ร่วมมือเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษให้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทย การออกหมายเรียกไปบังคับโดยตรงจะทำให้บุคคลดังกล่าวไม่ยากที่จะให้ปากคำ หรือหากยอมให้ปากคำใดๆ ก็อาจบิดเบือนไปจากความจริง

(2) ก่อนการสอบสวนพยานบุคคล พนักงานสอบสวนจะให้พยานผู้นั้น ปฏิญาณตนหรือสาบานตนก็ได้³⁷

(3) การสอบปากคำหรือการสืบพยานบุคคลต้องเริ่มต้นด้วยคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว กล่าวคือ ต้องเป็นคำถามที่เกี่ยวกับชื่อ อายุ ตำแหน่ง หรืออาชีพ ภูมิลำเนา และความเกี่ยวพันกับคู่ความ หลังจากนั้นพนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนเกี่ยวกับเนื้อหาของเรื่องพยานบุคคลที่ได้รับรู้หรือประสบพบเห็นมา

(4) เมื่อพนักงานสอบสวนได้ดำเนินการสอบสวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ต่อมาพนักงานสอบสวนก็จะทำการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคดี เช่น พยานเอกสาร พยานวัตถุ แล้วรวบรวมไว้ในสำนวนการสอบสวน พร้อมทั้งพิจารณาพยานหลักฐานทั้งปวงว่าเพียงพอหรือไม่ที่จะพิสูจน์ถึงความผิดของผู้ต้องหา โดยทำความเข้าใจว่าสมควรที่จะฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาไปยังพนักงานอัยการต่อไป³⁸

1.6.2 ชั้นพนักงานอัยการ

ตามระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย พนักงานอัยการจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องก็ต่อเมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสอบสวนแล้วเสร็จและได้ส่งสำนวนการสอบสวน

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามำหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา”.

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรค 1.

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 133 วรรค 2.

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 และ 142.

พร้อมความเห็นมายังพนักงานอัยการ เพราะกระบวนการทางอาญาก่อนนำคดีขึ้นสู่ชั้นศาล (ชั้นการสอบสวนและชั้นการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง) ของประเทศไทยไม่ได้ประสานการทำงานร่วมกันดังเช่นนานาอารยประเทศ แต่เป็นการทำงานที่แยกออกจากกันเกือบจะเด็ดขาดระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ พนักงานอัยการจึงมีบทบาทในภายหลังดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น โดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้ตรวจสอบสำนวนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนแล้ววินิจฉัยว่าข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ปรากฏทั้งหมด พอฟังหรือน่าเชื่อถือได้หรือไม่ว่ามีการกระทำความผิดจริงและผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด หากใช้ดุลพินิจแล้วเห็นว่ามีความน่าหนักก็จะเสนอคดีฟ้องร้องต่อศาลต่อไป หากยังไม่น่าเชื่อถือก็จะสั่งไม่ฟ้องคดีและปล่อยตัวผู้ต้องหาไป หากพนักงานอัยการเห็นว่าข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานยังไม่มีความแน่นอนหรือชัดเจนเพียงพอ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือเรียกพยานอื่นใดมาเพื่อซักถามได้³⁹

อย่างไรก็ตาม แม้ในบางกรณีพยานหลักฐานต่างๆ จะพอฟังได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง ตามประมวลกฎหมายอาญาแต่พนักงานอัยการก็อาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องได้เช่นกัน เพราะการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ไม่ได้พิจารณาแต่เพียงว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดและมีพยานหลักฐานมายืนยันหรือไม่ แต่ต้องพิจารณาถึงภารกิจในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม (Maintenance of Public Peace and Order) ที่เกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะ และภารกิจในการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล (Security of Personal Fundamental Rights) ดังนั้นพนักงานอัยการอาจจะสั่งไม่ฟ้องได้ แม้จะมีพยานหลักฐานเพียงพอต่อการพิสูจน์ถึงความผิดก็ตามพิจารณาได้ ดังนี้⁴⁰

- (1) การฟ้องคดีนั้นไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือ
- (2) การฟ้องคดีจะขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือ
- (3) การฟ้องคดีจะมีผลกระทบต่อ ความปลอดภัย ความมั่นคง และผลประโยชน์สำคัญของประเทศ หรือ

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143.

⁴⁰ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 หมวดที่ 3 ส่วนที่ 5 เรื่อง การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้อง ข้อ 78 หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติในการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้อง บัญญัติว่า “ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าคดีฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้ทำความเห็นเสนอสำนวนตามลำดับชั้น ไปยังอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาก่อน”.

(4) การกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยาน (แม้ผู้ต้องหาจะเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดทางอาญาจริง) เป็นกรณีที่ผู้ต้องหาหลายคน ร่วมกระทำความผิดด้วยกัน และพนักงานอัยการต้องการกันผู้ต้องหาคนใดคนหนึ่งเป็นพยาน จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยคำนึงว่าหากไม่กันผู้ต้องหาเป็นพยานแล้ว พยานหลักฐานที่มีอยู่ในสำนวนการสอบสวนเพียงพอแก่การดำเนินคดีกับผู้ต้องหาทั้งหมดหรือไม่ และหากไม่เพียงพอสามารถแสวงหาพยานหลักฐานอื่นแทน เพื่อให้เพียงพอต่อการฟ้องผู้ต้องหาทั้งหมดนั้น ได้หรือไม่ ซึ่งต้องพิจารณาว่าถ้อยคำของบุคคลนั้นรับฟังเป็นความสัตย์ได้หรือไม่เพียงใด รวมทั้งพิจารณาถึงความคาดหมายที่ผู้นั้นจะเบิกความเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดีประกอบด้วย อย่างไรก็ตาม การกันผู้ต้องหาเป็นพยานจะต้องพิจารณากันจากผู้ต้องหาที่กระทำความผิดน้อยที่สุด⁴¹ นอกจากนี้ ถ้าพนักงานอัยการเห็นควรตามพฤติการณ์แห่งคดีว่า การกันตัวผู้ต้องหาบางคนเป็นพยาน จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติในการป้องปรามอาชญากรที่สำคัญก็อาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาซึ่งให้การหรือเบิกความเป็นประโยชน์ได้

1.6.3 ชั้นศาล

เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องร้องนำคดีขึ้นสู่ศาลแล้ว บทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการก็จะเข้ามาเป็นคู่ความในฐานะโจทก์ เข้าทำการพิสูจน์ถึงความผิดของจำเลยโดยอาศัยพยานหลักฐานต่างๆ เป็นเครื่องมือในการพิสูจน์ความจริงให้ปรากฏแก่ศาล ในชั้นนี้พนักงานอัยการจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานเพื่อแสดงต่อศาลว่า ตนมีพยานหลักฐานใดบ้างที่จะนำมาเข้าสืบในคดีไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน ซึ่งบัญชีระบุพยานจะต้องระบุถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่พอสั่งเขป หรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญที่พนักงานอัยการประสงค์จะนำสืบ เพราะหาก ไม่ยื่นบัญชีระบุพยาน ศาลจะไม่รับฟังและไม่อนุญาตให้นำพยานหลักฐานนั้นเข้าสืบ⁴²

หากเป็นพยานบุคคล พยานบุคคลนั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่จะเป็นพยานในชั้นศาลได้ดังที่ได้กล่าวอธิบายไว้แล้วข้างต้น กล่าวคือ จะต้องเป็นบุคคลที่เข้าใจและสามารถตอบคำถามได้ ต้องเป็นบุคคลซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยมีความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์⁴³ และจะต้องเป็นพยานบุคคลที่ไม่ได้เกิดจากการจงใจ ให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบด้วยประการอื่นๆ⁴⁴ ถ้าพยานบุคคลเต็มใจที่จะมาเบิกความต่อศาล พนักงานอัยการก็หาจำต้องขอหมายเรียกพยาน

⁴¹ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 หมวดที่ 3 ส่วนที่ 5 เรื่อง การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้อง ข้อ 79 การกันผู้ต้องหาเป็นพยาน.

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1.

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 135.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226.

จากศาลไม่ ซึ่งเรียกว่า พยานนำ แต่หากพยานบุคคลไม่เต็มใจที่จะมาให้การต่อศาล พนักงานอัยการก็จะขอให้ศาลออกหมายเรียกบุคคลนั้นมาเพื่อเบิกความ เรียกว่า พยานหมาย เมื่อพยานบุคคลมายังศาลแล้วก็ต้องเบิกความด้วยความสัจจริงอีกด้วย

1.7 การแปรเปลี่ยนของพยานบุคคล

การผันแปรหรือการแปรเปลี่ยนของพยานบุคคลนั้น สาเหตุหลักมีอยู่ 3 ประการ ดังนี้⁴⁵

1.7.1 อุปนิสัยและทัศนคติต่อการมาเป็นพยาน ซึ่งอาจมีที่มาจากกรอบมสั่งสอนจากคนไทยสมัยก่อนที่ว่า บุคคลใดที่ได้รับหมายเรียกให้ไปเป็นพยานมักมีแต่จะได้รับความทุกข์ นำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัวหรือคนสนิท การมาเป็นพยานเป็นการหาเรื่องใส่ตัว จึงนับเป็นสาเหตุหนึ่งที่ผู้คนไม่อยากจะไปเป็นพยาน

1.7.2 พยานถูกอิทธิพลบังคับ โดยเฉพาะในคดีอาญาสำคัญที่มีความร้ายแรง หากไปเป็นพยานในคดีดังกล่าวย่อมมีแต่ความเดือนร้อน วุ่นวาย นำภัยอันตรายมาสู่ชีวิต เพราะถูกผู้มีอิทธิพล ช่มชู้ คุกคาม ทำร้าย หรือกระทำด้วยประการอื่นใด ใช้เงินว่าจ้าง วังเดิมให้ล้มคดี เป็นต้น

1.7.3 ความไม่เชื่อมั่น หมดลันซึ่งศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรม โดยมีสาเหตุหลักๆ เช่น กรณีเกิดเหตุร้ายแล้วจับผู้กระทำผิดมาลงโทษไม่ได้ พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องทั้งที่สมควรจะฟ้อง ศาลพิจารณาแล้วยกฟ้อง ประชาชนบุคคลทั่วไปจึงขาดความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทำให้ไม่อยากจะมาไปเป็นพยานในคดี เนื่องเพราะการมาเป็นพยานนั้นเปล่าประโยชน์ เสียเวลา ไม่ก่อให้เกิดความยุติธรรมขึ้นได้จริง

กรณีดังกล่าวจะเห็นว่า การผันแปรหรือการแปรเปลี่ยนของพยานบุคคลไม่ว่าจะเป็นเพราะอุปนิสัยและทัศนคติต่อการมาเป็นพยาน หรือพยานถูกอิทธิพลบังคับ หรือความไม่เชื่อมั่น หมดลันซึ่งศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรม ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลผู้รู้เห็นเหตุการณ์ ไม่อยากที่จะให้การหรือเบิกความเป็นพยานในคดีอาญา ทั้งที่บุคคลเหล่านี้สามารถให้การเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาได้ ทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยไม่อาจที่จะขำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม

1.8 ปัญหาเกี่ยวกับพยานบุคคล

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น การพิสูจน์ความจริงในคดีอาญาจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐาน เป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาพิพากษาคดี หากคดีใดไม่มีพยานหลักฐานมาประกอบเพื่อพิสูจน์ถึง

⁴⁵ ปัญญา สุทธิพิบัติ. (2560). กฎหมายลักษณะพยานเปรียบเทียบ (พยานบุคคล). (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://oknation.nationtv.tv/blog/master-laws-ram-generation4/2014/01/09/entry-4>. (วันที่ 20 กรกฎาคม 2560).

การกระทำผิดหรือความบริสุทธิ์แล้ว พนักงานสอบสวนโดยพนักงานอัยการก็ย่อมไม่อาจฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้ หรือหากได้ทำการฟ้องร้องเป็นคดี ในชั้นศาลก็อาจพิจารณายกฟ้อง⁴⁶ ปัญหาของตัวพยานบุคคลจึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการเบิกความของพยานบุคคลถือว่าเป็นกิจการเฉพาะตัวจะทำการแต่งตั้งหรือมอบหมายให้บุคคลอื่นเบิกความแทนตนไม่ได้ และการกล่าวอ้างพยานบุคคลใดไว้ในบัญชีระบุพยาน ก็จะต้องนำพยานบุคคลนั้นๆ มาเข้าสำนวนจะนำพยานบุคคลอื่นใดมาเข้าสำนวนให้การแทนกันไม่ได้

ในชั้นสอบสวนไม่จำเป็นต้องมีการยื่นบัญชีพยานบุคคลใดๆ เพราะเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแสวงหาพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริง วิเคราะห์แนวทางที่เกี่ยวกับการกระทำผิดและนำมาซึ่งการพิสูจน์ถึงความผิดของผู้ต้องหา โดยหากพิจารณาแล้วได้ความว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอและการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะทำการส่งสำนวนการสอบสวน พร้อมกับทำความเข้าใจว่าสมควรสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องหรือไม่ ต่อพนักงานอัยการ⁴⁷ ซึ่งก็เป็นแนวทางปฏิบัติก่อนนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาในชั้นศาล (ชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ) ของประเทศไทย โดยมีความแตกต่างจากหลักกานานาสาทลของต่างประเทศอยู่บ้าง เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาที่พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ร่วมสืบสวนสอบสวนกับพนักงานสอบสวนได้ ในบางกรณีพนักงานอัยการถือเป็นหัวหน้าในการสอบสวนเสียดด้วยซ้ำ อีกทั้งยังการทำสำนวนของพนักงานสอบสวนแล้วรวบรวมส่งให้แก่พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจในการทำความเข้าใจว่าสมควรที่จะสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง ทำได้แต่เพียงการส่งสำนวนการสอบสวนเท่านั้น ส่วนอำนาจดุลพินิจในการสั่งฟ้องหรือไม่เป็นของพนักงานอัยการแต่เพียงผู้เดียว

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะในชั้นสอบสวน หรือในชั้นพิจารณาของศาล มักปรากฏอยู่เสมอถึงปัญหาของพยานบุคคล ข้อขัดข้องที่เกี่ยวกับพยานบุคคลในหลายประการที่ส่งผลเสียหายต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยปัญหาหรือข้อขัดข้องที่สำคัญ พอจะพิจารณาได้ ดังนี้

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 167 บัญญัติว่า “ถ้าปรากฏว่าคดีมีมูล ให้ศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาต่อไปเฉพาะกระทงที่มีมูล ถ้าคดีไม่มีมูล ให้พิพากษายกฟ้อง”.

⁴⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวน เห็นว่าการสอบสวนเสร็จแล้ว ให้จัดการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำความผิดและความผิดนั้นมิใช่อาชญากรรมอย่างสูงไม่เกิน 3 ปี ให้พนักงานสอบสวนงดการสอบสวน และบันทึกเหตุที่ตนนั้นไว้แล้วส่งบันทึกพร้อมกับสำนวนไปยังพนักงานอัยการ

ถ้าอัตราโทษอย่างสูงเกินกว่า 3 ปี ให้พนักงานสอบสวนส่งสำนวนไปยังพนักงานอัยการพร้อมทั้งความเห็นที่ควรให้งดการสอบสวน...”.

1.8.1 บุคคลมักปฏิเสธการเป็นพยาน

ในชั้นสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการสืบสวนสอบสวนปรากฏแน่ชัดว่าบุคคลใดได้ทราบหรือรู้เห็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด พนักงานสอบสวนจะขอความร่วมมือบุคคลนั้นให้มาเป็นพยานโดยผ่านการสอบสวนและบันทึกถ้อยคำเอาไว้ในสำนวนซึ่งบุคคลที่ให้การเป็นพยานจะต้องไปเบิกความต่อศาลอีกครั้งหนึ่งเมื่อมีการฟ้องร้องเป็นคดี แม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะให้อำนาจพนักงานสอบสวนออกหมายเรียกพยานเพื่อมาให้การ แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนจะใช้วิธีการเชื้อเชิญหรือขอความร่วมมือแทนการออกหมายเรียก เพราะถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและเป็นการไม่ให้เกิดพิพาทยิ่งกว่าอย่างไรก็ดี มีพยานจำนวนไม่น้อยที่ปฏิเสธไม่ยินยอมมาเป็นพยาน อาจเนื่องเพราะสาเหตุหลากหลายประการ เช่น กลัวเสียเวลา ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการเป็นพยานเท่าที่ควรเกรงกลัวอิทธิพล ไม่มั่นใจในความปลอดภัย⁴⁸ และที่สำคัญดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อการแปรเปลี่ยนของพยานบุคคลคือ พยานมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกระบวนการยุติธรรม ความไม่เชื่อมั่น

ใ ส ี่ อ ม ส ร์ ท ม ฐ า

ต่อการพิจารณาคดีอาญาของศาล แม้พนักงานสอบสวนจะได้ใช้ความเพียรพยายามมากเพียงใดก็ยังไม่อาจปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดของพยานได้

ในชั้นพนักงานอัยการ ปัญหาหรือข้อขัดข้องของการมาเป็นพยานโดยปกติจะไม่เกิดขึ้น เพราะพยานบุคคลที่ปรากฏอยู่ในสำนวนการสอบสวนนั้น เป็นพยานที่ผ่านการคัดกรองหรือตรวจสอบของพนักงานสอบสวนมาแล้ว แต่อาจมีอยู่บ้างบางกรณีที่พนักงานอัยการสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนพยานบุคคลเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่ได้สอบสวนไว้ในสำนวนแล้ว⁴⁹ กรณีเช่นว่านี้ พนักงานสอบสวนก็จะต้องเริ่มทำการสอบสวนใหม่ในส่วนของ การสอบสวนเพิ่มเติม

ในชั้นศาล มักปรากฏอยู่เสมอว่าพยานบุคคลจะหลบเลี่ยงไม่ยอมไปเบิกความด้วยวิธีการต่างๆ เช่น อ้างถึงความเจ็บป่วยอยู่ตลอดเวลา หรือหลบหนีไปเลย ไม่ยอมมาเบิกความตามเวลาที่กำหนด ในท้ายที่สุด ศาลได้มีคำสั่งให้ตัดพยานปากดังกล่าวออกจากการพิจารณาคดี

⁴⁸ วันชัย ศรีนวนนัต. (2540). รายงานวิจัยเรื่อง การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา, กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, น.38-39.

⁴⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรค 2 (ก) บัญญัติว่า “ในกรณีหนึ่งกรณีใดข้างต้น พนักงานอัยการมีอำนาจ สั่งตามที่เห็นควร ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป”.

โดยจากการศึกษาจะพิจารณาพิพากษายกฟ้องเพราะพยานสำคัญแห่งคดีไม่ยอมมาเบิกความ ซึ่งนับเป็นจำนวนไม่น้อย ความยุติธรรมจึงไม่อาจบังเกิดได้

1.8.2 พยานเกิดความสับสน ทั้งนี้ เกิดขึ้นจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้⁵⁰

- 1) ความสามารถในการรับรู้เหตุการณ์ (Perception)
 - 2) ความสามารถในการจดจำเหตุการณ์ (Memory)
 - 3) ความสามารถในการเข้าใจและถ่ายทอดขณะเบิกความ (Understanding and Expression)
 - 4) ความสับสนที่เกิดจากคำซักถามของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ รวมถึงผู้พิพากษา เพราะในหลายกรณีอาจใช้ภาษาในทางกฎหมายที่บุคคลธรรมดา มักจะเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความจริง หรือไม่ตรงตามคำถาม
 - 5) ความหวาดกลัว ตื่นเต้น ประหม่า ถูกอิทธิพลกดดันขณะเบิกความ
- ความสับสนต่างๆ เหล่านี้ย่อมเกิดขึ้นได้กับพยานบุคคลทุกประเภทไม่ว่าจะมีระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคมหรือตำแหน่งหน้าที่การงานอย่างไร นอกจากนี้ ปัจจัยในด้าน เวลานั้นว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการจดจำและการถ่ายทอดข้อเท็จจริงของพยาน เพราะหาก เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการกระทำผิดผ่านพ้นไปเนิ่นนานเสียแล้ว พยานอาจเกิดอาการหลงลืม สับสน ได้ง่ายกว่าเหตุการณ์ที่เพิ่งผ่านพ้นไปไม่นาน จึงเกิดวลียอดฮิตของเหล่านักกฎหมายว่า “ความล่าช้า คือความ ยุติธรรม” กล่าวคือ หากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมีการดำเนินการที่รวดเร็ว ทั้งในชั้นก่อนพิจารณาและในชั้นพิจารณาของศาล พยานบุคคลก็ย่อมให้การหรือเบิกความได้ ถูกต้อง สอดคล้องกับความเป็นจริงของเหตุการณ์

1.8.3 พยานเบิกความผิดพลาด ซึ่งอาจมีทั้งกรณีที่เกิดจากการจงใจและไม่จงใจ

ในกรณีที่พยานจงใจเบิกความให้ผิดพลาด คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง มักเกิดจากหลายๆ สาเหตุ เช่น ถูกคุกคาม ถูกข่มขู่ ดิดสินบน ได้รับอามิสสินจ้าง พยานเกิดความรู้สึกเห็นใจต่อผู้กระทำผิด หรือผู้กระทำความผิดร้องขอ เป็นต้น

ในกรณีพยานไม่จงใจเกิดขึ้นได้เพราะตัวพยานหลงลืมเอง เข้าใจคำถามไม่ถูกต้อง ถูกล่อลวง ล่อหลอกด้วยคำถามที่ซับซ้อนสับสน หรือการคาดเดาของพยานที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง⁵¹

⁵⁰ สุทธิชัย หล่อตระกูล. (2553). ปัญหาและอุปสรรคในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 , วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) , 4, 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม): น.58.

⁵¹ สุทธิชัย หล่อตระกูล, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 49, น.58.

1.8.4 พยานกลับคำให้การ

เป็นกรณีที่เกิดขึ้นจากการที่พยานให้การต่อพนักงานสอบสวนไว้อย่างหนึ่ง แต่ครั้งเมื่อไปเบิกความในชั้นศาลกลับเบิกความเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งแตกต่างกันในสาระสำคัญ โดยกรณีดังกล่าวมักเกิดขึ้นอยู่เสมอ และส่วนใหญ่จะเกิดจากการจงใจของพยาน ซึ่งปัจจัยในการกลับคำให้การจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับกรณีที่พยานเบิกความผิดพลาดโดยการจงใจ⁵² นัยยะสำคัญของการกลับคำให้การโดยหลักมักจะเกิดจากการถูกคุกคามหรือข่มขู่ หรือการกระทำที่มีขอบด้วยประการอื่นใด

1.8.5 พยานไม่ไปเบิกความ

เกิดขึ้นได้จากทั้งกรณีจงใจและไม่จงใจของพยาน สาเหตุนั้นเป็นไปได้ในทำนองเดียวกันกับกรณีที่พยานเบิกความผิดพลาด คลาดเคลื่อน ตามข้อ 3) นอกจากนี้ ยังอาจเกิดจากสาเหตุอื่นๆ ได้ เช่น พยานไม่มีค่ายานพาหนะเดินทางไปยังศาล พยานไม่ได้รับหมายเรียก การส่งหมายเรียกไปไม่ถึงตัวพยานหรือการส่งหมายเรียกไม่ถูกต้อง เป็นต้น จากการศึกษาค้นคว้า พบว่าการที่พยานจงใจไม่มาเบิกความก็เนื่องเพราะได้รับอาฆาตสาปขังจตุรทิศ และเกรงกลัวอิทธิพลอันเกิดมาจากการถูกคุกคามหรือข่มขู่นั่นเอง ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยที่จะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงโดยเร่งด่วนที่สุด⁵³ เพราะแม้พยานอื่นๆ ไม่ว่าจะพยานเอกสาร พยานวัตถุ พยานผู้เชี่ยวชาญจะมีความสมบูรณ์ แต่หากไร้ซึ่งประจักษ์พยานที่ต้องนำตัวมาเบิกความให้ได้แล้ว ก็มีโอกาสพิสูจน์ถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยได้โดยปราศจากข้อสงสัย

1.8.6 พยานถึงแก่กรรม

กรณีพยานถึงแก่กรรมเพราะเจ็บป่วย อุบัติเหตุ เหตุสุดวิสัย หรือชรภาพย่อมถือเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน หากพยานถึงแก่กรรมเพราะการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่งด้วยความจงใจที่ต้องการทำลายล้างพยาน ก็จัดว่าเป็นเรื่องที่กระทบต่อกระบวนการยุติธรรมที่ต้องรีบหาทางป้องกันและแก้ไข⁵⁴ ปัจจุบันความซับซ้อนในสังคมที่เกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม การวางแผนฆาตกรรมที่สมบูรณ์แบบ นับเป็นเรื่องปกติอย่างคาดไม่ถึง การใส่ร้ายป้ายสี การโยนความผิดให้แก่ผู้บริสุทธิ์ หากมีพยานบุคคลใดที่สอดเข้ามาดูเห็นถึงการกระทำความผิดดังกล่าว มักจะถึงแก่กรรม (ฆ่าปิดปาก) เพราะการกระทำของฝ่ายที่กระทำความผิด เนื่องจากต้องการทำลายพยานหลักฐาน ดังนั้น

⁵² สุทธิชัย หล่อตระกูล, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 49, น.58.

⁵³ สุทธิชัย หล่อตระกูล, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 49, น.58.

⁵⁴ สุทธิชัย หล่อตระกูล, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 49, น.59.

มาตรการในการคุ้มครองพยานบุคคลที่จริงจัง มีการประสานการทำงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักคุ้มครองพยานและสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจต่อการคุ้มครองพยานตามมาตรการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็มาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 จะช่วยให้พยานมีกำลังใจและรู้สึกปลอดภัยจากภัยอันตราย ภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นต่อตนเองและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานได้

1.9 ปัญหาของพยานบุคคลอันเกิดจากสุขภาพทางจิต

สุขภาพทางจิตหรือโรคทางจิต (Mental Disorder) หรือที่เรียกกันว่า “จิตบกพร่อง” “จิตฟั่นเฟือน” หรือ “โรคจิต” ซึ่งความหมายของคำว่า จิตบกพร่อง จิตฟั่นเฟือน และโรคจิต ในทางจิตเวชศาสตร์นั้น สอดคล้องตามคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) คำว่า “Psychosis or Mental Disorder” ที่หมายถึง “ภาวะที่มีการสูญเสียหน้าที่การทำงานของจิตใจถึงระดับที่ทำให้เสียความสามารถในการหยั่งรู้ตนเอง ความสามารถที่จะสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพ หรือความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมต่างๆ ที่อยู่ในกรอบของความเป็นจริง”⁵⁵

โรคจิตนี้นับว่าเป็นความเจ็บป่วยทางจิตใจ (Mental Illness) ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลอาจเคยมีสุขภาพดีมาก่อนแล้วมาผิดปกติในภายหลัง และนับว่าเป็นโรคทางจิตเวช หรือโรคที่เกี่ยวข้องกับจิตใจที่รุนแรง ทั้งนี้ อาจเกิดมาจากสาเหตุทางร่างกายหรือสาเหตุทางอารมณ์ก็ได้ ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของความผิดปกติทางความคิด การตอบสนองทางอารมณ์ การสื่อสาร การเข้าใจสภาวะความเป็นจริง และพฤติกรรมอย่างมากจนไม่สามารถจะสนองต่อความต้องการของชีวิตได้ ทำให้มีพฤติกรรมหรืออารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ต่ำลง มีความหลงผิด (Delusion) และประสาทหลอน (Hallucination) โดยลักษณะสำคัญของอาการที่จะส่งผลต่อการให้การหรือเบิกความ พิจารณาได้ ดังนี้

1.9.1 มีความผิดปกติทางความคิด ทำให้ไม่สามารถเข้าใจสภาวะต่างๆ ตามความเป็นจริงได้ หลุดออกนอกกรอบจากความเป็นจริง (Out of Reality) เพราะความคิดถูกรบกวน ผู้ป่วยมักจะไม่สนใจสถานการณ์ความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ หรือการรับรู้ สัมผัสในลักษณะที่บิดเบี้ยวหรือผิดไปจากความเป็นจริง โดยอาจจะแสดงออกมาในรูปแบบของความคิดที่หลงผิด หรือการเชื่อมโยงของความคิดสูญเสียไป (Loosening of Association)⁵⁶

⁵⁵ วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2524). นิติเวชศาสตร์สำหรับนักกฎหมาย , กรุงเทพฯ: วิคตอรีการพิมพ์, น.60.

⁵⁶ สมภพ เรืองตระกูล. (2524). คู่มือจิตเวชศาสตร์, กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์, น.13.

1.9.2 มีความผิดปกติของระบบประสาทการรับรู้และประสาทสัมผัส ที่พบเห็น แสดงอาการบ่อยๆ คือ มีหูแว่ว เข้าใจผิดพลาดอยู่ตลอดและเกิดภาพหลอน⁵⁷

1.9.3 มีความผิดปกติทางอารมณ์ เช่น ผู้ป่วยมีอาการตื่นเรริงสนุกสนานผิดปกติ ธรรมดา (Euphoria) หรือ แสดงอารมณ์เฉยเมย ไม่แยแส หรือเฉื่อยชา (Apathy) อะไรทั้งสิ้น หรือ แสดงอารมณ์ไม่สอดคล้องกับความคิดและเหตุการณ์ในขณะนั้น (Inappropriate) ซึ่งการแสดงออก ไม่สอดคล้องกับความคิดนี้ นับเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งของการเบี่ยงเบนที่อาจคลาดเคลื่อน ไปจากความจริงได้⁵⁸

1.9.4 มีบุคลิกภาพเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก ผู้ป่วยไม่เอาใจใส่ตนเองเช่นเคย เช่น ไม่อาบน้ำ และแต่งตัวสกปรก นิสัยใจคอเปลี่ยนไปจากเดิม กลายเป็นคนละคน เช่น จากคนดี สุภาพอ่อนน้อมเป็นคนหยาบคาย ก้าวร้าว ทุรยา⁵⁹

โรคหลายบุคลิก (Dissociative Identity Disorder : DID) ก็ถือเป็นอาการทางจิตอย่างหนึ่งเช่นกัน โดยเป็นการเกิดขึ้นของสองหรือมากกว่าของอัตลักษณ์หรือบุคลิกที่แตกต่าง กันอย่างชัดเจน ในรูปแบบของการเข้าใจและสภาพแวดล้อม ซึ่งแต่ละบุคลิกจะไม่รู้จักกัน เขาหรือ เธอจะจำความรู้สึกนึกคิดของบุคลิกอื่นแทบไม่ได้ ไม่มีความทรงจำของกันและกัน ถึงแม้กระทั่ง การกระทำของตัวเองที่เพ่งผ่านพ้นไป ยิ่งไปกว่านั้นบุคลิกที่วนเวียนสลับสับเปลี่ยนกัน ออกมาก็ปรากฏอัตลักษณ์ที่ต่างกัน เช่น อายุ, เพศสภาพ, เชื้อชาติ, ลักษณะท่าทาง ตลอดจนคำพูดและ น้ำเสียงที่ใช้ ทั้งนี้ บุคลิกที่แสดงออกมักจะแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ

จากการศึกษาพบว่า ชายชาวอเมริกันชื่อ บิลลี มิลลิแกน (Billy Milligan) ผู้ก่อคดีสะเทือนขวัญในข้อหาฆาตกรรมและข่มขืน มิลลิแกนได้รับการวินิจฉัยโดยหมอวิลลิส ซี. คริสคอลล์ (Willis C. Driscoll) ว่าเป็นโรคจิตเภทเฉียบพลัน (Acute Schizophrenia) ขณะที่โดโรธี เทอร์เนอร์ (Dorothy Turner) นักจิตวิทยาประจำศูนย์สุขภาพจิตในโอไฮโอสรุปว่า มิลลิแกนป่วย เป็นโรคหลายบุคลิก ซึ่งมีมากถึง 24 บุคลิก จึงทำให้ไม่ต้องรับโทษที่ก่อ โดยต้องเข้ารับการบำบัด โดยทันที ซึ่งหากพยานผู้ที่เป็นประจักษ์พยานมีอาการผิดปกติทางจิตดังที่กล่าวมานี้ การได้มาซึ่ง ข้อเท็จจริงที่จะนำไปใช้ในพิจารณาคดีย่อมขาดความน่าเชื่อถือ และทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่ อาจพิสูจน์ถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยได้

1.9.5 ขาดการรู้จักตนเอง (No Insight) คือ ขาดความรู้ความเข้าใจตนเอง ตามความเป็นจริง เช่น คิดว่าตนเองปกติ บางคนรู้ว่าตนป่วยแต่คิดว่าป่วยทางร่างกายไม่ใช่ทางจิตใจ กรณีที่คิด

⁵⁷ สมภพ เรื่องตระกูล, อ่างแก้ว เจริญธรรมที่ 55, น.14.

⁵⁸ สมภพ เรื่องตระกูล, อ่างแก้ว เจริญธรรมที่ 55, น.14.

⁵⁹ สมภพ เรื่องตระกูล, อ่างแก้ว เจริญธรรมที่ 55, น.14.

ว่าตนเองปกติมักไม่ค่อยยอมรับการรักษา แต่กรณีที่คุณคิดว่าตนเองเจ็บป่วยทางร่างกายอาจจะยอมรับการรักษาแต่ก็มักเชื่อว่าการรักษาที่ได้รับ คือการรักษาโรคทางกายของตนเท่านั้น บางรายญาติของผู้ป่วยต้องหลอกลวงพาไปโรงพยาบาล ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็นตัวชี้วัดและบ่งบอกปริมาณของการเสียความรู้สึกในตนเองได้ดี⁶⁰

เมื่อได้ทราบถึงลักษณะสำคัญของอาการทางจิตที่จะส่งผลต่อการให้การหรือเบิกความแล้ว ไม่ว่าจะเป็กรณีมีความผิดปกติทางความคิด ความผิดปกติของระบบประสาท การรับรู้และประสาทสัมผัส ความผิดปกติทางอารมณ์ บุคลิกภาพเปลี่ยนไปจากเดิม รวมถึงการขาดการรู้จักตนเอง จะเห็นว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้การแสดงเจตนาและการสื่อสารผิดพลาด คลาดเคลื่อนไปจากความจริง การที่กระบวนการยุติธรรมไทยได้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่บิดเบือนจะทำให้การพิจารณาคดีมีความยุ่งยาก สับสน และซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากต้องมาพิจารณาคัดกรองอย่างละเอียดว่าสิ่งใดจริง สิ่งใดเท็จ ทั้งที่ตัวพยานผู้มีปัญหาทางสุขภาพจิตมีความประสงค์ที่จะให้การถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด แต่การแสดงออกกลับตรงกันข้ามหรือไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้รับรู้มา

ดังนั้น หากมีกระบวนการที่สามารถตรวจสอบถึงสุขภาพทางจิตของพยานก่อนที่จะพิจารณารับเข้าสู่มาตรการคุ้มครองพยาน ไม่ว่าจะโดยแพทย์หรือจิตแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ จะทำให้คดีอาญาโดยเฉพาะคดีอาญาที่ร้ายแรงหรือสำคัญ เช่น ฆ่าบุคคลอื่น ปล้นทรัพย์ วางเพลิงเผาทรัพย์ ข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น สามารถนำตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้ ไม่เกิดความผิดพลาดจากการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ดังสุภาษิตกฎหมายสากลที่ว่า “ปล่อยผู้กระทำผิดสิบคนยังดีเสียกว่าจับหรือลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว” “Better that ten guilty persons escape than that one innocent suffer” (Sir William Blackstone 1723-1780) โดยในทางธรรมนั้นการลงโทษผู้บริสุทธิ์ถือว่าเป็นบาปหนา และในทางกระบวนการยุติธรรมถือว่าเป็นเรื่องเลวร้ายอย่างยิ่ง

1.10 ผลกระทบอันสืบเนื่องมาจากปัญหาของพยานบุคคล

1.10.1 ผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เมื่อโจทก์ไม่มีพยานบุคคลหรือไม่สามารถนำพยานบุคคลเข้านำสืบต่อศาลในชั้นพิจารณาได้ ศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้องเป็นแน่แท้ เพราะการที่โจทก์ไม่มีพยานบุคคลมาพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริง ทำให้เกิดความเสียหายต่อการพิทักษ์ไว้ซึ่งความยุติธรรมตามกฎหมาย ประชาชนคนในสังคมย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองเนื่องจากไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้ หากจะมี ก็อาจมีแต่เพียงชเลขของสังคมที่ถูกบิดเบือนข้อเท็จจริงตกเป็นแพะรับบาปของกระบวนการยุติธรรม

⁶⁰ สมภพ เรื่องตระกูล, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 55, น.15.

เนื้อหาตามคำพิพากษาฎีกาที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาของพยานบุคคล มีอยู่ว่า “โจทก์ไม่สามารถนำผู้เสียหายกับ ช. ซึ่งเป็นประจักษ์พยานมาเบิกความยืนยันข้อเท็จจริง คงมีเฉพาะคำให้การในชั้นสอบสวนของบุคคลทั้งสอง และคำให้การรับสารภาพของจำเลยทั้งสอง ในชั้นจับกุมเท่านั้น พยาน โจทก์ดังกล่าวจึงเป็นเพียงพยานบอกเล่ามีน้ำหนักน้อย ไม่เพียงพอที่จะรับฟังว่า จำเลยทั้งสองกระทำความผิดฐานปล้นทรัพย์”⁶¹

1.10.2 ผลกระทบต่อสังคมบ้านเมือง

อาจทำให้เกิดกลุ่มอิทธิพลนอกกฎหมายก่อให้เกิดความไม่สงบสุขในสังคมได้กล่าวคือ เมื่อพยานบุคคลไม่ไปเบิกความเป็นพยานต่อศาลแล้ว โจทก์ย่อมไม่อาจหาพยานหลักฐานมาเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยทำให้ศาลเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยได้ ว่าจำเลยกระทำความผิดจริง ดังนั้น ศาลต้องยกฟ้องโจทก์ปล่อยตัวจำเลยไป ซึ่งเมื่อผู้กระทำผิดได้รับการปล่อยตัวปัญหาที่ตามมาก็คือ คนในสังคมเกิดความไม่เชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรม และเริ่มสังเกตเห็นว่ากระบวนการยุติธรรมนั้น ไม่อาจคุ้มครองประชาชนผู้บริสุทธิ์หรือสุจริตชนได้ ทำให้เกิดองค์กรอาชญากรรม จะมีการกระทำความผิดโดยไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้เชื่อว่าจะสามารถใช้อิทธิพลไม่ให้พยานไปเบิกความต่อศาลได้ ไม่ว่าจะเป็นการให้อามิสสินจ้างแก่พยาน หรือการทำร้ายพยานหรือบุคคลที่ใกล้ชิด กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ นอกจากนี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตก็เกิดความท้อถอยเพราะไม่สามารถปราบปรามอาชญากรรมได้ พนักงานของรัฐบางคนอาจยอมตนให้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้มีอำนาจเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง นอกจากนี้ ผู้เสียหายเมื่อเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย ผู้เสียหายซึ่งมีความโกรธแค้นก็จะหาทางแก้แค้นเป็นการส่วนตัว⁶² ดังวลีเด็ดที่ว่า “กฎหมายช่วยไม่ได้ ก็ต้องเล่นด้วยวิธีนอกกฎหมาย” โดยว่าจ้างผู้มีอิทธิพลหรือมือปืนรับจ้างไปทำร้ายฝ่ายผู้กระทำความผิด ทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข โกลาหล ไร้ซึ่งระเบียบ (Social Disorder)

1.10.3 ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติ

กล่าวคือ การที่รัฐไม่อาจปราบปรามผู้กระทำความผิดทางอาญาได้ ยังอาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม เนื่องจากผู้มีอิทธิพลจะเข้ามามีบทบาทในการประกอบอาชีพที่ไม่สุจริต ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทำให้ประชาชนผู้ทำมาหากินโดยสุจริตไม่กล้าที่จะ

⁶¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 248/2543.

⁶² ปัญญา สุทธิบดี. (2560). กฎหมายลักษณะพยานเปรียบเทียบ (พยานบุคคล) 2. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://remrangniti1.blogspot.com/2011/06/la-794-2.html>. (วันที่ 22 กรกฎาคม 2560).

ประกอบอาชีพแข่งขัน ส่งผลให้รัฐต้องสูญเสียโอกาสในการเรียกเก็บภาษีเป็นจำนวนมาก⁶³ นอกจากนี้ยังส่งผลถึงภาพลักษณ์ของประเทศไทยอีกด้วย หากประเทศไทยสามารถที่จะอำนวยความสะดวกและชำระไว้ซึ่งความยุติธรรมเป็นส่วนใหญ่แล้ว ย่อมทำให้นานาอารยประเทศมีความมั่นใจและเชื่อมั่นที่จะเข้ามาลงทุนและประกอบธุรกิจภายในประเทศ เพราะอย่างไรเสีย หากเกิดปัญหาหรือคดีขึ้น ก็ชอบที่จะได้รับความเป็นธรรมอย่างแน่นอน

1.11 การคุกคามพยานบุคคลในคดีอาญา

การคุกคามพยานตาม Black's Law Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า "Threat" ซึ่งหมายถึง "การข่มขู่คุกคาม" ไว้ว่า "การติดต่อสื่อสาร โดยมีเจตนาที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทางร่างกาย ทรัพย์สินหรือภัยอันตรายอื่นใดต่อบุคคล โดยเป็นการกระทำที่มีขอบด้วยกฎหมาย"⁶⁴

"คุกคาม" หมายถึง การแสดงอำนาจด้วยกิริยาหรือวาจาให้หวาดกลัว ทำให้เกิดความหวาดกลัว เช่น ภัยคุกคาม⁶⁵

"ข่มขู่" หมายถึง ทำให้กลัว ทำให้เสียขวัญ⁶⁶

"กลัว" หมายถึง ความรู้สึกไม่ชอบหรือกลัวสิ่งที่ไม่ดีแก่ตัว เช่น กลัวบาป กลัวถูกตีเตียน รู้สึกหวาดกลัวเพราะคาดว่าจะประสบภัย เช่น กลัวเสือ กลัวไฟไหม้⁶⁷

โดยการคุกคามพยานนั้นแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังต่อไปนี้⁶⁸

(1) การคุกคามด้านสวัสดิภาพทางร่างกาย (Treat of Physical Harm) หรือการคุกคามทางด้านเศรษฐกิจ หรือการคุกคามด้านความก้าวหน้าในอนาคต

(2) การคุกคามแยกประเภทโดยผู้กระทำความผิด แบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ ตัวบุคคล (Individual) องค์กรอาชญากรรมหรือกลุ่มผู้ก่อการร้าย (Organized Criminal or Terrorist Groups) และผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัยที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือทหาร

⁶³ ปัญญา สุทธิบดี, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 55.

⁶⁴ Henry Campbell Black , Black's Law Dictionary , 5ed , (St.paul , Min. West Publishing Co.1979) , No.1327.

"A communicated intent to inflict physical or other harm on any person or on property. A declaration of an intention to injure another or his property by some unlawful act".

⁶⁵ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 สำนักงานราชบัณฑิตยสภา , "คุกคาม".

⁶⁶ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 สำนักงานราชบัณฑิตยสภา , "ข่มขู่".

⁶⁷ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 สำนักงานราชบัณฑิตยสภา , "กลัว".

⁶⁸ สุทธิพล ทวีชัยการ. (2544). การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการจัดตั้งในลักษณะองค์กร (ระยะที่ 2), กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, น.10.

(3) ภัยหรืออันตรายที่อาจเกิดขึ้นโดยลักษณะที่เป็นการข่มขู่โดยชัดเจน หรืออันตรายที่อาจแผ่มา เพราะผู้ต้องสงสัยหรือกลุ่มบุคคลที่คาดว่าจะเป็นบุคคลอันตราย เช่น ทหาร ตำรวจ หรือกลุ่มอาชญากร

(4) การคุกคามมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ ตัวบุคคลหรือเจ้าหน้าที่ซึ่งอยู่ในกระบวนการยุติธรรม เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือบุคคลที่คาดว่าจะเป็พยาน (Prospective Witness)

เหตุผลหลักของการคุกคาม คือ การคุกคามนั้นมักจะเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้กระทำเชื่อว่าการกระทำของตนจะสื่อสารไปยังผู้ถูกข่มขู่ โดยผ่านการข่มขู่หรือการคุกคาม อันมีลักษณะที่น่าเชื่อถือหรือมีน้ำหนักกว่าอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อพยานได้ หากพยานไม่ปฏิบัติตามและการข่มขู่หรือการคุกคามนั้นจะไม่ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายหรือความเสี่ยงที่สูงเกินไป⁶⁹

จากรายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนประเทศไทย โดยองค์กรอิสระด้านสิทธิมนุษยชนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Fortify Rights) เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ในเรื่องประเทศไทย : การคุกคามอย่างต่อเนื่องระหว่างการพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ มีพยานเพียง 12 จาก 500 คนที่ได้รับการคุ้มครอง ส่วนที่เหลือถูกควบคุมตัว (Thailand : Threats Continue in Human Trafficking Trial Only 12 of 500 Witnesses Receiving Protection, Others Detained) ซึ่งมีใจความสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการคุกคามพยานว่า⁷⁰

“การพิจารณาคดีคาดว่าจะเริ่มขึ้นอีกครั้งในวันนี้ โดยมีจำเลย 91 คน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลซึ่งถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ต่อชาวมุสลิม โรฮิงญาและชาวบังคลาเทศกว่า 100 คน โดยการจัดทำค่ายพักพิงอย่างผิดกฎหมายในไทย

บรรดาเจ้าหน้าที่ในกองกำลังของไทย รวมทั้ง ผู้ต้องสงสัยซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มอาชญากรรมข้ามชาติ ต่างคุกคามหรือข่มขู่พยาน พนักงานสอบสวนและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในคดีนี้

พยานอย่างน้อยสองคนต้องหลบซ่อนตัวเนื่องจากความกังวลด้านความปลอดภัย ส่วนที่เหลือ แจ้งกับฟอร์ตีฟายไรต์ว่า กำลังหาทางหลบหนีเนื่องจากความกังวลด้านความปลอดภัยเช่นกัน

ปากคำของพยานเป็นหลักฐานสำคัญเพื่ออำนวยให้เกิดความยุติธรรม ในคดีนี้ทางการไทยต้องให้ความสำคัญสูงสุดกับความปลอดภัยของพวกเขา เอมี สมิธ (Amy Smith)

⁶⁹ สุทธิพล ทวีชัยการ, อังแล้ว เจิงอรรถที่ 61, น.11.

⁷⁰ องค์กรอิสระด้านสิทธิมนุษยชนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. (2560). การคุกคามพยานในประเทศไทย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.fortifyrights.org/publications.html>. (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2560).

ผู้อำนวยการบริหารฟอร์ตีไฟไรต์ (Fortify Rights) กล่าวว่า “ผู้มีอิทธิพลต่างพยายามคุกคามพยาน ทำให้พวกเขาหวาดกลัวต่อชีวิตตนเอง”

เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับคดีนี้ยืนยันว่า มีการคุกคามไม่ให้พยานให้ปากคำในคดีนี้ และมีพยานเพียง 12 คนจากทั้งหมด 500 กว่าคนในบัญชีพยาน ที่ได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นทางการจากกระทรวงยุติธรรม”

ดังนั้น การป้องกันการคุกคาม จึงเป็นหลักการที่จะช่วยแก้ไขปัญหาดังที่ได้ยกตัวอย่างไว้ข้างต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ข่มขู่หรือผู้คุกคามเห็นว่าเงื่อนไขในการคุกคามนั้นไม่ส่งผล โดยเป็นการป้องกันการคุกคามจากการกระทำที่น่าเชื่อว่าจะเป็น การนำไปสู่การข่มขู่ โดยการยับยั้ง ชัดขวางการติดต่อสื่อสารในการข่มขู่ ส่งผลให้การกระทำดังกล่าวมีความยากลำบากหรือเกิดความเสี่ยง⁷¹ เช่น การกำหนดให้มีการปกปิดหมายเลขโทรศัพท์เป็นความลับ มีการเปลี่ยนแปลงหรือย้ายที่อยู่ชั่วคราว การให้ใช้บริการหมายเลขโทรศัพท์ของศาลหรือพนักงานอัยการ มีการควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ หรือการให้ความคุ้มครองพยาน (Witness Protection) การคุ้มครองสวัสดิภาพระหว่างการสืบพยานและการพิจารณาผู้ต้องหาที่อันตราย ทั้งนี้ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงประการแรก คือจะต้องไว้วางใจ เชื่อถือตำรวจหรือเจ้าพนักงานสืบสวนสอบสวนได้ (Trustworthy) ประการที่สอง ต้องพึงระลึกว่าการคุ้มครองทางกายภาพ (Physical Protection) ไม่สามารถคุ้มครองได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ ต้องมีการลงโทษผู้ข่มขู่ ผู้คุกคาม ซึ่งจะเป็นมาตรการตอบโต้ในฐานะที่เป็นผู้ขัดขวางกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงการให้รางวัลแก่ผู้แจ้งข่าวสาร การเพิ่มโอกาสให้มีการจับกุมและลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างร้ายแรง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

1.12 แนวความคิดการคุ้มครองพยานบุคคล

สาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลไม่ยอมให้ความร่วมมือในการให้ข้อเท็จจริง หรือพยานหลักฐาน รวมทั้งการมีบทบาทในฐานะพยานบุคคลในกระบวนการยุติธรรมอาญา ก็เพราะความหวาดกลัวภัยอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและบุคคลที่ใกล้ชิด ซึ่งปรากฏว่าความหวาดกลัวนั้นเกิดขึ้นทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก โดยความหวาดกลัวในกรณีต่างๆขึ้นอยู่กับความรู้สึก ประสบการณ์ และทัศนคติของแต่ละบุคคล ความรู้สึกไม่ปลอดภัยซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ทั้งๆที่ยังไม่มีภัยอันตรายใดๆ เลยก็ได้ เช่น การถูกคุกคาม การถูกข่มขู่⁷²

การให้ความคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาประกอบด้วย การให้ความคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) เช่น การที่สังคมให้เกียรติ ให้การยอมรับหรือชื่นชมในการที่บุคคล

⁷¹ สุทธิพล ทวีชัยการ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 61, น.11.

⁷² สุทธิพล ทวีชัยการ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 61, น.12.

นั้นได้ทำหน้าที่ในฐานะพยาน การได้รับการบริการจากรัฐ ฯลฯ ซึ่งพบว่านอกจากการคุ้มครองทางสังคมแล้ว การใช้กลไกทางกฎหมาย (Legal Instrument) นับเป็นการคุ้มครองพยานบุคคลอีกวิธีหนึ่งอันเป็นสิทธิของพยานบุคคล

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงความปลอดภัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมไว้ว่า แรงจูงใจที่ส่งผลถึงพฤติกรรมและบุคลิกภาพของบุคคลนั้นเกิดจากแรงจูงใจเพื่อความปลอดภัยในร่างกายและทรัพย์สินของตน (The Safety Need) ในอันดับที่ 2 หากความต้องการอันดับแรกได้รับการตอบสนองแล้ว ซึ่งต่อมาจะเกิดความต้องการที่จะรักษาชีวิตของตนหรือทรัพย์สินให้มีความมั่นคงปลอดภัย ถ้าไม่ได้รับการตอบสนอง มนุษย์จะเกิดความหวาดกลัวว่าเขาเชื่อว่าความกลัวหลายๆ อย่าง ตั้งแต่ระดับสามัญถึงระดับผิดปกติล้วนเกิดจากการได้รับการตอบสนองถึงความรู้สึกปลอดภัย โดยความต้องการของมนุษย์นั้นมี 5 ชั้น เรียงจากขั้นต้นไปถึงขั้นที่สูงสุด ตามทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ (Theory of Hierarchical Need) มีดังต่อไปนี้⁷³

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางกายภาพ (The Physiological Needs) คือ ความต้องการขั้นพื้นฐานทางร่างกาย เช่น ความต้องการอาหารและน้ำ ความต้องการที่อยู่อาศัย ความต้องการอากาศเพื่อใช้หายใจ ความต้องการยาต่างๆ เพื่อใช้ในการรักษาโรค ความต้องการทางเพศ เป็นต้น ความต้องการในขั้นนี้ปรากฏว่าคล้ายกับ “ปัจจัย 4” ในทางพุทธศาสนา ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ปกติทั่วไปพึงมี

ขั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย (The Safety Needs) คือ ความต้องการความเป็นอยู่ที่สงบสุขและปลอดภัย เช่น ความรู้สึกว่าตน ญาติพี่น้อง ทรัพย์สิน สิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับตนจะไม่ได้รับอันตราย ถูกทำลาย หรือสูญหายไป จากโจร สัตว์ร้าย หรือภัยพิบัติต่างๆ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 ความต้องการเป็นเจ้าของและความรัก (The Belongingness and Love Needs) คือ ความต้องการเป็นที่รักและได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น บุคคลรอบข้างตน โดยเฉพาะครอบครัว เพื่อน ญาติสนิท เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงกลัวที่จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวและแปลกแยกแตกต่างไปจากผู้อื่น

ขั้นที่ 4 ความต้องการเกียรติยศ (The Self-Esteem Needs) คือ ความต้องการความเคารพ ทั้งการเคารพต่อตนเองและการเคารพจากผู้อื่น หากมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองในขั้นนี้ มนุษย์นั้นมักจะรู้สึกด้อยค่าและมีปมด้อย

⁷³ ศรีเรือน แก้วกังวาน.(2540). ทฤษฎีจิตวิทยา บุคลิกภาพ, (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, น.105.

ขั้นที่ 5 ความต้องการความสำเร็จหรือความสมบูรณ์ (The Need for Self-Actualization or Self-Fulfillment) คือ ความต้องการที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้บรรลุถึงผลประสบความสำเร็จหรือสมดังปรารถนาของตน ซึ่งนับว่าเป็นความต้องการขั้นสูงสุดของความเป็นมนุษย์

ตามหลักจิตวิทยาเป็นที่ยอมรับกันว่าคำให้การของพยานบุคคลมีความไม่สมบูรณ์ และความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นเสมอๆ แม้ทั้งที่พยานบุคคลผู้ให้ถ้อยคำนั้นจะมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะเปิดความให้ข้อเท็จจริง จนบางครั้งถึงกับมีการกล่าวว่า “ไม่มีคำให้การพยานบุคคลใดที่ถูกต้องสมบูรณ์ แม้พยานจะรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ถูกต้องและจดจำได้แม่นยำก็ตาม”⁷⁴ เนื่องจากมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทำให้พยานเปิดความถึงข้อเท็จจริงไม่ตรงกับความเป็นจริงที่ตนรู้เห็นมาทั้งหมด ปัจจัยที่สำคัญคือ อคติส่วนตัว การถูกข่มขู่หรือคุกคาม เช่น พยานมีสาเหตุโกรธเคืองกับจำเลย หรือจำเลยติดสินบน หรือพยานมีส่วนได้เสียในผลของคดีอยู่ด้วย เป็นต้น ซึ่งปัจจัยที่สำคัญและเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานอันดับที่ 2 คือ ความต้องการความปลอดภัย โดยพยานบุคคลต้องได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอเพื่อให้ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของตนเองหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดได้รับความคุ้มครอง ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ หากพยานบุคคลไม่ได้รับการตอบสนองในเรื่องความปลอดภัยอย่างเพียงพอ พยานย่อมไม่อาจก้าวไปสู่ขั้นของความต้องการที่สูงขึ้นได้ อีกทั้ง พยานจะไม่สามารถเปิดความเพื่อเป็นประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างที่ควรจะเป็น

ดังนั้น การคุ้มครองพยานบุคคลจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อความมีอยู่ของตัวพยานบุคคลและให้พยานบุคคลเช่นว่านั้น มีคุณค่าต่อการพิจารณาคดี โดยในเบื้องต้นหมายถึงการทำให้บุคคลที่จะมาเป็นพยานนั้น ได้รับความปลอดภัยจากภัยอันตรายอันเกิดเพราะการกระทำที่มีขอบด้วยกฎหมายในรูปแบบต่างๆ แต่แท้จริงแล้วในกระบวนการพิจารณานั้นให้ความสำคัญอยู่ที่คำให้การหรือถ้อยคำของพยานบุคคลในชั้นพิจารณาคดี มีความน่าเชื่อถือหรือมีน้ำหนักมากน้อยเพียงใด ความสำคัญของการคุ้มครองพยานประการหนึ่ง ก็เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best Evidence) หรือพยานสำคัญในคดี (Material Witness) ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม รวมถึงเป็นการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะได้รับความปลอดภัย ดังนั้น การข่มขู่ การคุกคาม การประทุษร้าย หรือการกระทำที่ขัดขวางด้วยวิธีการใดๆ นอกจากจะเป็นความผิดในทางอาญาแล้ว ยังเป็นความผิดต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาด้วย (Obstruction of Justice)

การให้ได้มาซึ่งพยานและให้พยานสามารถให้การได้โดยปราศจากอิทธิพลใดๆ ที่ส่งผลต่อการให้การในชั้นพิจารณาคดี ซึ่งคำว่า อิทธิพลนั้น หมายถึง การใช้อำนาจหน้าที่ต่อบุคคลอื่นๆ เพื่อให้มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงและให้เกิดผลทางกายภาพและจิตใจ หรือความดีงามของจิตใจ โดยแนวความคิดที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลพิจารณาได้ ดังนี้

⁷⁴ สุทธิพล ทวีชัยการ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 61, น.8.

1) การคุ้มครองพยานบุคคล แบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ⁷⁵

1.1) การคุ้มครองบุคคลที่มาเป็นพยาน คือ คุ้มครองสวัสดิภาพในชีวิตและร่างกายของบุคคลที่จะมาเป็นพยานเพื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาให้ได้รับความปลอดภัยจากการกระทำในรูปแบบต่างๆ เช่น การคุกคาม การทำร้าย การข่มขู่ เพื่อให้รัฐได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุดในการพิจารณาคดี อันจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมและเป็นการคุ้มครองพยานบุคคลขึ้นเบื้องต้น

1.2) การคุ้มครองคำให้การของบุคคลให้ได้รับการปกป้องจากปัจจัยภายนอกหรือการคุ้มครองเพื่อให้พยานบุคคลสามารถให้การได้โดยปราศจากปัจจัยต่างๆ ที่อาจมีผลกระทบกับคำให้การของพยาน ซึ่งถือว่าเป็นการคุ้มครองในระดับที่สูงขึ้น เนื่องจากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น มีเหตุปัจจัยหลายประการที่อาจส่งผลกระทบต่อพยานบุคคลให้การบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริงที่รับรู้เห็น เช่น อาจเกิดจากปัจจัยที่เกิดจากสภาวะทางธรรมชาติ คือ อายุ วัย ความสามารถในการถ่ายทอดหรือความสามารถในการจดจำ หรือปัจจัยซึ่งเกิดจากการกระทำของมนุษย์ คือ การให้สินบน การชักจูงใจ การขัดขวางในรูปแบบต่างๆ หรือเกิดจากความเครียดที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพิจารณา กล่าวคือ การให้เผชิญหน้าต่อจำเลย การถูกซักถามจากคู่ความ ดังนั้น จึงได้มีการปรับปรุงกระบวนการพิจารณาความอาญาให้พยานสามารถให้การได้โดยปราศจากการขัดขวาง เช่น การใช้เทคโนโลยีในการสืบพยานหรือการสืบพยานล่วงหน้าในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานอาจได้รับความยุ่งเหยิงแต่การให้การคุ้มครองต่อพยานนั้นต้องไม่เป็นการกระทบถึงสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยด้วย โดยเฉพาะการสืบพยานต่อหน้าจำเลย (Confrontation) หรือการให้จำเลยได้มีโอกาสถามค้านพยาน (Cross-Examination) ดังนั้น รัฐในฐานะผู้บริหารงานยุติธรรมจึงจำเป็นต้องหามาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองพยานให้สามารถให้การต่อศาลได้ รวมถึงสร้างความปลอดภัยให้แก่พยานเช่นกัน

2) ระยะเวลาการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ⁷⁶

2.1) การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลระหว่างการพิจารณาโดยสาเหตุสำคัญก็เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์แก่คดี โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานบุคคลที่จะมาให้การทั้งในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดี โดยในช่วงเวลาดังกล่าวความเสี่ยงของภยันตรายจะสูงเนื่องจากการให้การของพยานมีผลโดยตรงต่อคดี การทำให้พยานไม่สามารถมาเบิกความหรือ

⁷⁵ ประยุทธ์ แก้วภักดี. (2542). การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, น.26.

⁷⁶ ประยุทธ์ แก้วภักดี, อ้างแล้ว เชนงอรรถที่ 68, น.28.

ให้การได้ จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาคดีอาญาอย่างมาก โดยเฉพาะในคดีอาญาซึ่งให้ความสำคัญกับพยานโจทก์ เพราะหากไม่มีพยานโจทก์มาเบิกความในชั้นพิจารณา ศาลมักจะยกฟ้อง ดังนั้น การคุ้มครองความปลอดภัยในช่วงระยะเวลานี้จึงมีความสำคัญ โดยการคุ้มครองจะมีลักษณะเป็นการหาที่พักชั่วคราวหรือการใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจคุ้มกัน

2.2) การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลภายหลังการพิจารณา ซึ่งพยานบุคคลได้ให้การในชั้นพิจารณามาแล้ว แม้จะไม่ส่งผลกระทบในทางคดี แต่พยานนั้นอาจเกิดอันตรายจากการแก้แค้น โดยฝ่ายตรงข้ามได้ ซึ่งในการคุ้มครองความปลอดภัยในชั้นนี้จะเป็นการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล อย่างไรก็ตาม ตามสภาพความเป็นจริงย่อมไม่อาจให้การคุ้มครองได้อยู่ตลอดเวลา แต่ละประเทศจึงใช้วิธีการที่มีลักษณะแตกต่างกัน เช่น การให้พยานเปลี่ยนชื่อ นามสกุล การย้ายที่อยู่ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ รวมทั้งการปกปิดชื่อ ที่อยู่ของพยานเป็นความลับ เพื่อหลีกเลี่ยงการติดตามจากการแก้แค้น การคุ้มครองในระยะนี้นอกจากการให้พยานบุคคลได้รับความปลอดภัยแล้ว ยังมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้พยานสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง (Self-Sufficient)

3) ขั้นตอนการคุ้มครองพยานบุคคล⁷⁷

3.1) การทำให้การข่มขู่ คุกคาม เกิดความยากลำบากและมีความเสี่ยงเพิ่มมากขึ้น การข่มขู่หรือการคุกคามจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าข้อมูลเกี่ยวกับพยานบุคคลถูกเก็บเป็นความลับ โดยในประเทศสหรัฐอเมริกา ความลับของพยานบุคคลจะถูกเก็บเป็นการถาวร โดยเจ้าหน้าที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่ได้รับจากพยานบุคคลได้ หากเจ้าหน้าที่ทราบว่าพยานอาจจะได้รับอันตรายก็จะมีการขอยกเว้น หรือขออนุญาตจากศาลเพื่อขอตัดฟังทางโทรศัพท์ หรือการกระทำอื่นๆ เพื่อติดตามข้อมูลสำคัญได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติอย่างกว้างขวางในหลายๆ ประเทศทั่วโลก

3.2) การทำให้การข่มขู่ คุกคามไม่ส่งผลประโยชน์ต่อผู้กระทำ ซึ่งมีหลายวิธีที่จะทำให้การข่มขู่พยานบุคคลไม่ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะการที่สามารถทำให้พยานมาให้การโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ก่อนที่จะมีการข่มขู่เช่นว่านั้น ในระบบ Civil Law คำให้การในชั้นของพนักงานสอบสวนสามารถนำไปเป็นพยานในชั้นศาลได้ หากพยานบุคคลปฏิเสธการให้การในชั้นศาล โดยคำให้การดังกล่าวจะต้องมีการซักค้านและมีการแสดงต่อหน้าจำเลยโดยเปิดเผย

3.3) การสร้างแรงจูงใจต่อพยาน เพื่อหลีกเลี่ยงการกระทำตามที่ได้รับการข่มขู่ พยานจำนวนไม่น้อยที่อาจจะต้องเสี่ยงภัยต่อการให้การถึงผู้ต้องหาที่อันตรายบางกรณี โดยอาจ

⁷⁷ ประยุทธ์ แก้วภักดี, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 68, น.34.

มีการลดโทษหรือลดจำนวนข้อกล่าวหาต่อพยานบุคคลนั้นๆ ที่ให้การเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณา

3.4) การดำเนินการต่อตัวผู้ที่ยังไม่ยอมให้ความร่วมมือ เช่น ในกรณีที่มีการข่มขู่เจ้าหน้าที่ศาล พนักงานอัยการมักจะมีการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดีดังกล่าว แม้ในประเทศสหรัฐอเมริกา จะได้มีการกำหนดให้การกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นการกระทำความผิดร้ายแรง แต่การกระทำการข่มขู่ คุกคามก็ยังเกิดขึ้นเสมอโดยเฉพาะพยานบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด มักจะถูกข่มขู่และทำให้การข่มขู่ คุกคามประสบความสำเร็จ

1.13 พัฒนาการของการคุ้มครองพยานในประเทศไทย

ประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนาม (Signature) ในอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 (United Nation Convention Against Transnational Organize Crime 2000) เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2543 และต่อมาประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน (Ratification) อันถือเป็นการประกาศอย่างเป็นทางการ โดยรัฐว่าตนยอมรับพันธะผูกพันตามสนธิสัญญาที่ได้ลงนามไว้ เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2556 โดยมีประเทศต่างๆ ประมาณ 124 ประเทศได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาดังกล่าวรวมถึงประเทศไทยด้วย ซึ่งอนุสัญญาดังกล่าวมีข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน ดังนี้

อนุสัญญาฯ ข้อ 24 ที่ได้เรียกร้องให้ประเทศสมาชิก ตรากฎหมายหรือจัดให้มีมาตรการให้ความคุ้มครองพยานบุคคลจากการแก้แค้นหรือการข่มขู่ ไม่ว่าจะเป็ นวิธีการย้ายถิ่นที่อยู่ใหม่ การปกปิดรูปพรรณสัณฐานหรือที่อยู่ของพยาน โดยที่พยานผู้นั้นต้องเป็นผู้ให้การในการดำเนินคดีอาญาที่มีความเกี่ยวข้องกับความผิดที่ครอบคลุมภายใต้อนุสัญญานี้⁷⁸

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้มีมาตรการว่าด้วยพยานหลักฐานเพื่อให้พยานสามารถให้การหรือเบิกความในลักษณะที่ปลอดภัย เช่น การกำหนดให้มีการถ่ายทอดการให้ปากคำของพยานด้วยระบบ Video Conference กล่าวคือ เป็นการใช้เทคโนโลยีสื่อสารโดยการถ่ายทอดภาพและเสียงมายังอีกสถานที่หนึ่งโดยที่ไม่จำเป็นต้องมีตัวตนอยู่ในสถานที่แห่งนั้น

⁷⁸ Article 24. “Protection of witnesses” of United Nation Convention Against Transnational Organize Crime 2000

1 . Each State Party shall take appropriate measures within its means to provide effective protection from potential retaliation or intimidation for witnesses in criminal proceedings who give testimony concerning offences covered by this Convention and, as appropriate, for their relatives and other persons close to them.

มาตรการดังกล่าวข้างต้น ยังให้นำมาใช้บังคับกับญาติและบุคคลอื่นที่ใกล้ชิดกับ พยานและต้องกำหนดให้เป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพด้วย และจะต้องไม่กระทบถึงสิทธิของ จำเลยในการต่อสู้คดีอาญา ทั้งนี้ ตามอนุสัญญาฯ ข้อ 24 ตอนท้าย ยังได้กำหนดให้ภาคีสมาชิก (ประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามแล้ว) จะต้องดำเนินการให้มีการย้ายถิ่นที่อยู่ใหม่ให้แก่พยานในคดี ระหว่างประเทศด้วยหากเป็นกรณีจำเป็น

อนุสัญญาฯ ข้อ 25 กำหนดให้มีการให้ความคุ้มครองและความช่วยเหลือแก่ ผู้เสียหายจากการกระทำผิดที่อนุสัญญาครอบคลุมถึง (รวมถึงพยานด้วย) โดยประเทศไทยจะต้องมี การตรากฎหมายหรือดำเนินมาตรการที่เหมาะสมตามความสามารถ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มี การข่มขู่การแก้แค้น การคุกคามผู้เสียหาย

ตามอนุสัญญาฯ ข้อ 25 วรรค 2 ยังได้กำหนดให้ประเทศไทยต้องจัดให้มีกระบวนการ ที่เหมาะสมในการชดเชยค่าสินไหมทดแทนและการชดเชยคืนให้แก่ผู้เสียหายจากการทำความผิด ตามที่ได้คุ้มครองภายใต้อนุสัญญานี้ด้วย⁷⁹

ต่อมาในปี พ.ศ. 2544 ประเทศไทยได้ตระหนักถึงหลักการชดเชยค่าสินไหมทดแทน และค่าชดเชย (Compensation and Restitution) ตามอนุสัญญาฯ ข้อ 25 วรรค 2 ที่ประเทศไทยเป็นสมาชิก จึงได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนแก่จำเลยขึ้น เป็นพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2544 โดยให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ประเทศไทยได้กำหนดมาตรการที่เกี่ยวกับการคุ้มครอง พยานบุคคลขึ้น ตามอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะ องค์กร ค.ศ. 2000 ข้อ 24 เพื่อหาแนวทางและวิธีการที่จกต้องปฏิบัติในการคุ้มครองพยาน ประกอบ กับมาตรการดังกล่าวในส่วนของพยานยังได้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองพยานตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 244 ที่ได้บัญญัติรายละเอียดไว้ว่า

⁷⁹ Article 25. “Assistance to and protection of victims” of United Nation Convention Against Transnational Organize Crime 2000

1 . Each State Party shall take appropriate measures within its means to provide assistance and protection to victims of offences covered by this Convention, in particular in cases of threat of retaliation or intimidation.

2 . Each State Party shall establish appropriate procedures to provide access to compensation and restitution for victims of offences covered by this Convention.

“บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ประเทศไทยจึงได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลขึ้นเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2546 โดยให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด 180 วันนับแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา ด้วยประการฉะนี้ ประเทศไทยจึงมีกฎหมายคุ้มครองพยานบุคคลขึ้นเป็นครั้งแรก

เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งในการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ก็เพื่อรองรับสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาให้ได้รับความคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ และเนื่องจากปัจจุบันพยานยังไม่ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร ทั้งที่พยานมีความสำคัญยิ่งต่อการพิสูจน์ความจริงในทางอาชญากรรม อันเป็นเหตุให้เกิดผลเสียต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

นอกจากนี้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 (4) และ (5) ยังได้บัญญัติรับรองถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของพยานไว้ด้วย ดังนี้

“ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง” และ

“ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ”

ดังนั้น จะเห็นว่าการคุ้มครองพยานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก กระบวนการยุติธรรมอาญาไม่อาจที่จะเอาโทษกับผู้กระทำผิดหรือพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของจำเลยได้เลย หากไร้ซึ่งพยานบุคคลผู้เป็นประจักษ์พยาน แม้จะมีพยานหลักฐานอื่นใดมาพิสูจน์ก็ตาม จึงได้เกิดกระบวนการและแนวทางในการคุ้มครองพยานบุคคลขึ้น เพื่อให้พยานได้รับความปลอดภัย รู้สึกไว้นิ่งเชื่อใจต่อกระบวนการยุติธรรม และในท้ายที่สุดพยานจะสามารถให้การได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ สอดคล้องกับความจริงเพราะไร้ซึ่งการข่มขู่ คุกคาม หรือความกดดันจากอิทธิพลใดๆ

ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ณ วันที่ 6 เมษายน 2560 เป็นที่น่าแปลกใจว่า เหตุใดจึงไม่มีเรื่องการรับรองและคุ้มครองถึงสิทธิของพยานบัญญัติไว้ แต่ยังคงไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยในหมวด 3 ซึ่งเป็นสิทธิและเสรีภาพทั่วไป ผู้ศึกษาเข้าใจว่าทางคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ อาจจะหลงลืมเรื่องการคุ้มครองพยานในคดีอาญามาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุด หรืออาจเพราะได้มี

การตราพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานไว้เสียหมดแล้ว จึงหาจำเป็นที่จะต้องบัญญัติถึงการรับรอง คุ้มครองถึงสิทธิของพยาน อย่างไรก็ตาม แม้จะได้มีการออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ไม่ว่าจะเป็น พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ แต่การคุ้มครองพยานบุคคลในประเทศไทยยังคงมีปัญหาและอุปสรรคต่อการคุ้มครองพยานอยู่ในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) ของประชาชนคนธรรมดาที่มักไม่ทราบถึงสิทธิของตนที่พึงมีในฐานะที่ตนจะมาเป็นพยาน การรับรู้ถึงสิทธิของพยานจึงเป็นปัญหาสำคัญอันดับต้นๆ ของความสำเร็จต่อการคุ้มครองพยาน

2. การคุ้มครองพยานบุคคลตามกฎหมายไทย

กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญานั้น มีทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อม ไม่ว่าจะเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ที่ให้ความคุ้มครองเฉพาะบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารเท่านั้น พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 รวมถึงประกาศ ระเบียบ กฎกระทรวง ที่ออกตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งล้วนแต่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน โดยการศึกษานี้จะ ได้พิจารณาถึงกฎหมายที่มีความสำคัญและเป็นหลักกฎหมายของการคุ้มครองพยานในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

2.1 สิทธิของพยานที่จะได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญา ไม่ได้กำหนดถึงการคุ้มครองพยานไว้โดยเฉพาะ แต่การกระทำใดซึ่งเป็นการกระทำต่อบุคคลซึ่งเป็นพยาน ก็ย่อมเป็นความผิดประเภทเดียวกันที่ได้กระทำต่อบุคคลทั่วไป เนื่องจากพยานก็หมายถึงบุคคลตามประมวลกฎหมายอาญา

บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายอาญามีความเกี่ยวข้องอยู่บ้างบางส่วน เช่น ความรับผิดของบุคคลที่กระทำการใดๆ ไม่จำเป็นเป็นการกระทำให้เสียหาย ทำลาย ชอนเร้น เอาไปเสีย หรือทำให้สูญหายหรือไร้ประโยชน์ซึ่งพยานหลักฐานในการกระทำความผิด⁸⁰ ทั้งนี้ ผู้กระทำต้องมีมูลเหตุชกใจเพื่อจะช่วยเหลือผู้อื่นมิให้ต้องรับ โทษหรือให้ได้รับ โทษน้อยลง โดยมาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่อยู่ในหมวดความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรม ดังนั้น จึงหมายรวมถึงพยานหลักฐานทุกชนิด ไม่เฉพาะแต่พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุเท่านั้น

⁸⁰ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 184.

อนึ่ง ในการกระทำต่อบุคคลอื่น เพื่อปกปิดพยานหลักฐานตามที่กำหนดไว้ใน มาตรา 289 (7) และมาตรา 296 กล่าวคือ “การทำร้ายหรือฆ่า เพื่อจะเอาไว้ซึ่งผลประโยชน์อันเกิด แต่ตนได้กระทำความผิดอื่น เพื่อปกปิดความผิดอื่นของตน หรือเพื่อหลีกเลี่ยงให้พ้นอาญาใน ความผิดอื่นที่ตนได้กระทำไว้” อันมีความเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานในการกระทำผิดตามส่วน ที่เป็น เรื่องของเหตุการณ์ซึ่งจำต้องรับ โทษหนักขึ้น

2.2 สิทธิของพยานที่จะได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา

การคุ้มครองพยาน โดยการออกหมายจับหรือการปล่อยชั่วคราว

การออกหมายจับนั้นเป็นไปตามเงื่อนไขของการออกหมายจับหรือการปฏิบัติ ต่างๆ ต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย อันเป็นมาตรการในการควบคุมผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในความควบคุมดูแล ของรัฐ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีและความปลอดภัยของพยานหลักฐานต่างๆ เนื่องจากการ ที่รัฐจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาตัวบุคคลมาไว้ภายใต้ การควบคุม จะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีความจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และมีกฎหมายบัญญัติให้ อำนาจดังกล่าวไว้

การคุ้มครองพยาน โดยการออกหมายจับผู้ต้องหาหรือการควบคุมผู้ต้องหาหรือ จำเลยนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐในการรักษา ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หากพิจารณาน่าเชื่อได้ว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี หรือจะ ไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่นที่อาจเกี่ยวกับพยานหลักฐานได้⁸¹ เงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ อาจถือได้ว่าเป็นการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานโดยอ้อม อย่างไรก็ตาม ก็จะต้องตีความว่า อย่างไรจะถือว่าเป็นกรณีที่น่าสงสัยว่าจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานซึ่งเป็น คุลพินิจของศาลที่จะต้องพิจารณาต่อไป

ส่วนการคุ้มครองพยาน โดยการปล่อยชั่วคราวนั้น ถือเป็นมาตรการคุ้มครองพยาน บุคคล โดยการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ในความควบคุมของรัฐ เพื่อประโยชน์ต่อการ พิจารณาคดีและเพื่อความปลอดภัยของพยาน โดยยึดหลักการปล่อยตัวชั่วคราวเป็นหลัก รัฐจะไม่

⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (2) บัญญัติว่า “เหตุที่จะออกหมายจับได้ มีดังต่อไปนี้

...(2) เมื่อมีหลักฐานตามสมควรว่าบุคคลใดน่าจะได้กระทำความผิดอาญาและมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือก่อเหตุอันตรายประการอื่น

ถ้าบุคคลนั้นไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือไม่ตามหมายเรียกหรือตามนัดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควร ให้สันนิษฐานว่าบุคคลนั้นจะหลบหนี”

ยอมให้มีการประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยหากไม่มีความจำเป็นหรือมีเหตุผลอันสมควร เช่นว่า ต้องมีความชัดเจนว่าหากปล่อยตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไปจะไม่ทำให้เกิดความเสียหายอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้น⁸²

การปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล ศาลจะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของจำเลยซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมหรือก่ออันตรายประการอื่น⁸³ ด้วยการข่มขู่ หรือการคุกคาม กล่าวคือ พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้แถลงคัดค้านการปล่อยชั่วคราวต่อศาล และศาลเป็นผู้พิจารณาใช้ดุลพินิจว่ามีพยานหลักฐานน่าเชื่อหรือไม่ว่าจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวหรือที่จะปล่อยชั่วคราวมีพฤติกรรมในลักษณะที่เป็นการข่มขู่ คุกคามพยาน โดยเฉพาะพยานบุคคลที่สำคัญ⁸⁴

การปล่อยชั่วคราวในชั้นพนักงานสอบสวนนั้น พิจารณาจากระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 7 การปล่อยชั่วคราว บทที่ 1 การปล่อยชั่วคราวเฉพาะหน้าที่ตำรวจ ข้อ 178 ที่กำหนดว่า “... (6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่เกิดจากการปล่อยตัวชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่” เช่น ผู้ต้องหาเป็นคนมีอำนาจทางสังคมหรือมีพรรคพวกเป็นจำนวนมาก หรือเป็นผู้ทรงอิทธิพล ซึ่งอาจจะเปลี่ยนรูปคดีให้เสียความยุติธรรมได้ หรืออาจทำให้พยานเกิดความหวาดกลัวจนไม่กล้าให้การด้วยความสัตย์จริง จึงเป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่จะต้องพิจารณาถึงผลกระทบของการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาตามที่กฎหมายกำหนด

⁸² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 บัญญัติว่า “ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราว ต้องพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ

- (1) ความหนักเบาแห่งข้อหา
- (2) พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด
- (3) พฤติการณ์ต่างๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร
- (4) เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด
- (5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่
- (6) ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่...”

⁸³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108/1 บัญญัติว่า “การสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราว จะกระทำได้อต่อเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี
- (2) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน
- (3) ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น...”

⁸⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108/2 บัญญัติว่า “ในกรณีที่พยานสำคัญในคดีอาจได้รับภัยอันตรายอันเนื่องมาแต่การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พยานนั้นอาจคัดค้านการปล่อยชั่วคราวนั้นได้ โดยยื่นคำร้องต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี...”

2.3 สิทธิของพยานที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ.2546

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาถือเป็นกฎหมายแม่บทของการคุ้มครองพยานในประเทศไทย ซึ่งได้กำหนดโครงสร้างและกำหนดมาตรการคุ้มครองพยานไว้โดยชัดเจนต่อไป

2.3.1 กำหนดให้บุคคลที่รู้เห็นข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ต่างๆ ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีความผิดจริงหรือบริสุทธิ์ เป็นพยานในคดีอาญาเพื่อให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งก่อน ขณะ และหลังมาเป็นพยานแต่ไม่รวมถึงการที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน⁸⁵ และการให้ความคุ้มครองยังรวมถึงสามีภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน⁸⁶

2.3.2 การกำหนดถึงสิทธิเรียกร้อง หรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ของพยานที่พึงได้ตามกฎหมายอื่น⁸⁷

2.3.3 กำหนดให้พยานได้รับความคุ้มครอง ดังนี้

1) ให้พยานอยู่ในความคุ้มครองของพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาลหรือสำนักงานคุ้มครองพยาน และในกรณีจำเป็นอาจขอให้พนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้ความคุ้มครองได้ โดยได้รับความยินยอมจากพยาน⁸⁸

⁸⁵ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 3 บัญญัติว่า “ในพระราชบัญญัตินี้ “พยาน” หมายความว่า พยานบุคคลซึ่งจะมาให้ หรือ ได้ให้ข้อเท็จจริง ต่อพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือศาลในการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งผู้ชำนาญการพิเศษ แต่มิให้หมายความรวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน”.

⁸⁶ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 7 บัญญัติว่า “ในกรณีที่สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยาน อาจไม่ได้รับความปลอดภัยและพยานได้ร้องขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณานำมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ตามความจำเป็นที่เห็นสมควร เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะไม่ให้ความยินยอม”.

⁸⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 4 บัญญัติว่า “การเรียกร้องหรือการได้มาซึ่งสิทธิหรือประโยชน์ตามพระราชบัญญัตินี้ ไม่เป็นการตัดสิทธิหรือประโยชน์ที่พยานพึงได้รับตามกฎหมายอื่น”.

⁸⁸ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 6 บัญญัติว่า “ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มี

2) ให้พยานตามมาตรการพิเศษได้รับความคุ้มครอง เช่น การจัดหาที่พักอันเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยาน การจ่ายค่าเลี้ยงชีพตามสมควร หรือการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยานได้ เป็นต้น โดยรวมถึงการคุ้มครองสามีภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ตามการร้องขอของพยาน หรือความยินยอม⁸⁹

3) การกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ที่เปิดเผยความลับเกี่ยวกับข้อมูลของพยาน เช่น สถานที่ ชื่อตัว ชื่อสกุล หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุถึงตัวพยาน สามีภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน โดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นไม่ได้รับความปลอดภัย⁹⁰

(4) พยานมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร ในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างใดอย่างหนึ่งอันเกิดจากการ

อำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยาน แล้วแต่กรณี อาจจัดให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นเป็นการสมควร หรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใด ซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอ และในกรณีจำเป็น บุคคลดังกล่าวจะขอให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้ความคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็น ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมของพยานด้วย”.

⁸⁹ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 11 บัญญัติว่า “ในกรณีที่สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยาน อาจไม่ได้รับความปลอดภัยและพยานได้ร้องขอ ให้นำมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานมาใช้ บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะไม่ให้ความยินยอม”

⁹⁰ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 21 บัญญัติว่า “ผู้ใดเปิดเผยความลับที่เกี่ยวกับสถานที่อยู่ ชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งได้มีการดำเนินการเพื่อให้เกิดความปลอดภัยตามมาตรา 6 มาตรา 7 มาตรา 10 หรือมาตรา 11 โดยประการที่น่าจะเป็นเหตุให้บุคคลเหล่านั้นไม่ได้รับความปลอดภัย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ...”.

กระทำผิดอาญา เนื่องเพราะการจะมา หรือได้มาเป็นพยาน⁹¹ หรือกรณีที่พยาน ได้ให้การต่อพนักงานสอบสวนหรือเบิกความต่อศาลแล้ว⁹²

2.3.4 กำหนดให้พยานที่ไม่มา ไม่ให้ถ้อยคำ หรือไม่เบิกความเป็นพยาน โดยไม่มีเหตุสมควร หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งความเท็จหรือเบิกความเท็จต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จ ในคดีที่บุคคลนั้นเป็นพยาน ต้องคืนหรือชดใช้ค่าทดแทนหรือค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานที่รัฐได้จ่ายไป⁹³

มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546

1) เงื่อนไขที่จะได้รับความคุ้มครองตามมาตราทั่วไป ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาลหรือสำนักงานคุ้มครองพยานแล้วแต่กรณี อาจจัดให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นเป็นการสมควรหรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้

⁹¹ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 15 บัญญัติว่า “ในกรณีเกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยานหรือสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน เพราะมีการกระทำผิดอาญาโดยเจตนา เนื่องจากการที่พยานจะมา หรือได้มาเป็นพยาน บุคคลนั้นมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร

ค่าตอบแทนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง...”

⁹² พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 17 บัญญัติว่า “เมื่อพยานได้ให้ข้อเท็จจริงต่อ พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา หรือเบิกความต่อศาลแล้ว พยานยังมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควร ทั้งนี้ ตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง แต่ในกรณีที่พยาน โจทก์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวซึ่งผู้เสียหายเป็น โจทก์ หรือเป็นพยานจำเลยให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะมีคำสั่งให้มีการจ่ายค่าตอบแทนดังกล่าว แต่ไม่เกินอัตราตามระเบียบที่กระทรวงยุติธรรมกำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง”

⁹³ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 19 บัญญัติว่า “หากปรากฏในภายหลังว่าพยานไม่มา ไม่ให้ถ้อยคำหรือไม่เบิกความเป็นพยานโดยไม่มีเหตุสมควร หรือมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษพยานในความผิดฐานแจ้งข้อความอันเป็นเท็จ ความผิดฐานเบิกความอันเป็นเท็จในการพิจารณาคดีต่อศาล หรือความผิดฐานทำพยานหลักฐานอันเป็นเท็จ ในคดีที่บุคคลนั้นเป็นพยาน ให้บุคคลนั้นคืนหรือชดใช้ค่าตอบแทนตามมาตรา 15 หรือมาตรา 17 หรือคืน หรือชดใช้ค่าใช้จ่ายในการคุ้มครองพยานและบุคคลอื่นตามมาตรา 18 แล้วแต่กรณี ที่รัฐได้จ่ายไปจริงภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำสั่งจากสำนักงานคุ้มครองพยาน...”

ร้องขอ และในกรณีจำเป็นบุคคลดังกล่าวนั้นจะขอให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้ความคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็น ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมของพยานด้วย

การแจ้งและวิธีการที่เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นจะให้ความคุ้มครองแก่พยานตามคำขอและการสิ้นสุดซึ่งการคุ้มครอง ให้เป็นไปตามระเบียบที่กำหนด โดยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือหัวหน้าหน่วยงานของรัฐของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

การคุ้มครองพยานให้ได้รับความปลอดภัย ให้รวมถึงการจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัยเว้นแต่พยานจะไม่ให้ความยินยอม และการปกปิดมิให้เปิดเผยตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานและลักษณะของคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง⁹⁴

2) บุคคลที่จะได้รับความคุ้มครอง ในกรณีที่สามีกฎหมาย ผู้บุกรุก ผู้สืบสันดาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยาน อาจไม่ได้รับความปลอดภัยและพยานเองได้ร้องขอให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องพิจารณานำมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับแก่บุคคลดังกล่าวได้ตามความจำเป็นและที่เห็นสมควร เว้นแต่พยานจะไม่ให้ความยินยอม นับว่าความยินยอม (Consent) ของพยานเป็นเรื่องสำคัญต่อการเข้าสู่มาตรการคุ้มครองพยานบุคคล

มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546

1. หลักเกณฑ์ประเภทคดีที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นพยานตามมาตรการพิเศษ ดังนี้⁹⁵

1) คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือกฎหมายว่าด้วยศุลกากร

2) คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา

3) คดีความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือพาไปเพื่อการอนาจาร เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี

⁹⁴ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 6.

⁹⁵ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 8.

หรือความผิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการค้าประเวณีผู้ดูแล หรือผู้จัดการกิจการค้าประเวณี หรือสถานการค้าประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

4) คดีความผิดเกี่ยวกับองค์การอาชญากรรม ได้แก่ ความผิดฐานอั้งยี่และซ่องโจร ตามประมวลกฎหมายอาญา และให้หมายความรวมถึงความผิดอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการกระทำร่วมกันโดยกลุ่มอาชญากร ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบและมีการวางเครือข่ายเป็นขบวนการ หรือองค์กรลับอย่างซับซ้อนและเป็นสัดส่วน

5) คดีความผิดที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือโทษสถานที่หนักกว่านั้น

6) คดีซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานเห็นสมควรให้ความคุ้มครองพยาน

2. ขั้นตอนการร้องขอใช้มาตรการพิเศษ⁹⁶

เริ่มจากตัวเจ้าพนักงานเห็นเอง หรือเมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า พยานหรือบุคคลอื่นใดที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัย พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา หรือพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา อาจยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เพื่อขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน ทั้งนี้ ต้องได้รับความยินยอมจากพยานด้วย

เมื่อได้รับคำร้องขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย พิจารณาสั่งการ โดยด่วน ถ้ามีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัย ก็ให้สั่งใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน ส่วนในการยื่นคำร้องและการดำเนินการตามมาตรการพิเศษ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

3. การดำเนินการให้ความคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ

ให้สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ดำเนินการเพื่อคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้⁹⁷

1) ย้ายที่อยู่ หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม

2) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรแก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาได้ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน แต่ไม่เกิน 2 ปี

⁹⁶ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 9.

⁹⁷ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10.

3) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวตน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย

4) ดำเนินการเพื่อให้มีอาชีพหรือให้มีการศึกษาอบรม หรือดำเนินการใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม

5) ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ

6) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น

7) ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

การดำเนินการดังกล่าวให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามคำขอ โดยให้ถือว่าข้อมูลเป็นความลับ และห้ามมิให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดเผยข้อมูลนั้น เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

2.4 สิทธิของพยานที่จะได้รับความคุ้มครองตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี

การคุ้มครองพยาน โดยการคุมพยานและการป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญา

ตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 6 เรื่องการคุมพยาน และการป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญาตาม ข้อ 255 และ ข้อ 256 มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานบุคคล โดยแยกพิจารณาการคุมพยานและการป้องกันพยาน ดังต่อไปนี้

การคุมพยานตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 6 เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องนำตัวพยานบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเข้าเบิกความในชั้นพิจารณาของศาล ไม่ว่าพยานนั้นจะเป็นพยานบุคคลที่เป็นประจักษ์พยานหรือไม่ก็ตาม การคุมพยานจึงถือว่าเป็นการคุ้มครองพยานโดยอ้อม เป็นการติดตามตัวพยานทั้งพยานที่ไม่สามารถติดตามตัวได้และพยานที่ติดตามตัวได้แต่อาจบิดพลิ้วไม่ยอมมาให้การในชั้นศาล ดังนั้น จะเห็นว่าการเข้าถึงตัวพยานไม่ว่าจะด้วยประการใดก็ตาม จะทำให้พยานเกิดความปลอดภัยมากขึ้น เพราะพยานอยู่ในการควบคุมดูแลของพนักงานสอบสวน อันปรากฏตามข้อ 255 แห่งประมวลดังกล่าว

ข้อ 255 “ด้วยปรากฏว่าคดีอาญาบางคดีในชั้นสอบสวนปรากฏข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานว่ามีมูลความผิด จนพนักงานอัยการได้สั่งฟ้องและยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว แต่ในระหว่างการพิจารณาของศาล ได้มีหมายเรียกพยานหรือผู้เสียหายไปเบิกความ พนักงานสอบสวนไม่สามารถดำเนินการติดตามพยานหรือผู้เสียหายไปเบิกความได้เพราะพยานไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือพนักงานสอบสวนจดที่อยู่ของพยานไม่ละเอียดชัดเจน หรือเพิกเฉย จึงไม่ติดตามพยาน

หรือพยานบิดพลิ้ว ไม่เต็มใจไปเบิกความ หรือถูกคุกคามขู่เข็ญ หรือได้รับประโยชน์เป็นเหตุให้คดีขาดพยานหลักฐาน ทำให้ศาลต้องพิพากษายกฟ้อง เกิดความเสียหายแก่คดี

ฉะนั้น จึงให้พนักงานสอบสวนและผู้เกี่ยวข้องรับผิดชอบ ถือปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1) สอบสวนตำบลที่อยู่ของพยานซึ่งไม่ใช่ข้าราชการประจำทหาร หรือตำรวจประจำการ ให้ได้ความแน่ชัดว่ามีที่อยู่แท้จริงและชั่วคราวว่าอยู่ที่ใด สถานที่ทำงาน หรือสถานที่อื่นที่อาจติดต่อได้ หมายเลขโทรศัพท์ที่ทำงานและที่บ้าน รวมทั้งบันทึกบัตรประจำตัวไว้

2) เมื่อเห็นว่าพยานสำคัญที่จะต้องไปเบิกความในชั้นศาลบางคน อาจจะไม่ไปเบิกความในชั้นศาล พนักงานสอบสวนต้องพยายามหาเวลาไปพบพยานยังสถานที่ที่อยู่หรือที่ทำงานให้ได้

3) ถ้าผู้เสียหายหรือพยานเป็นคนยากจนขัดสน สมควรจะอนุเคราะห์ให้ได้รับค่าพาหนะหรือเบี้ยเลี้ยงหรือทั้งสองอย่าง ก็ให้พนักงานสอบสวนรับรองความยากจนขัดสนของผู้เสียหายหรือพยานไปยังพนักงานอัยการ เพื่อพิจารณาคำเนินการต่อไป...”

การป้องกันพยานตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 6 จะต้องเป็นพยานสำคัญในคดี ซึ่งหมายความว่า ตัวพยานที่จะเข้าเบิกความในชั้นพิจารณาของศาลนั้นมีผลทำให้คดีอาญาสามารถพิสูจน์ถึงความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ และพยานสำคัญในคดีจะต้องเป็นผู้ที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแต่น่าเชื่อว่าจะเกิดภัยอันตรายจากการข่มขู่ คุกคามต่อพยานได้ ก่อนที่พยานจะไปเบิกความ พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการจัดให้มีการป้องกันพยานขึ้น อย่างไรก็ดี การป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญาตามกฎหมายนี้ ไม่อาจครอบคลุมถึงพยานบุคคลทั้งหมด รวมตลอดถึงวิธีการในการคุ้มครองพยานยังไม่มีมาตรการที่ชัดเจนและแน่นอนว่าต้องปฏิบัติต่อพยานอย่างไร มีแต่เพียงว่าต้องปฏิบัติอย่างไรเพื่อไม่ให้พยานเกิดภัยอันตรายในขณะนั้นเท่านั้น ดังปรากฏตามข้อ 256 แห่งประมวลดังกล่าว

ข้อ 256 “การป้องกันพยาน พยานสำคัญในคดีอาญาบางคดี มีความจำเป็นและสมควรต้องจัดการให้มีการป้องกัน คือ

- 1) พยานนั้นเป็นพยานสำคัญในคดี และ
- 2) พยานเป็นผู้ที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือตามทางสืบสวนมีเหตุที่น่าเชื่อว่าถ้าปล่อยให้พยานอยู่ในที่เดิมแล้วจะเกิดอันตรายก่อนที่พยานจะเข้าไปเบิกความก็ดี หรือปรากฏว่ามีการดำเนินการจะให้พยานหลบหนีไปก็ดี

ให้พนักงานสอบสวนรายงานชี้แจงเหตุผล พร้อมอัตราเบี้ยเลี้ยงรายวันตามความเหมาะสมแก่สภาพท้องถิ่น และฐานะของพยานให้กรมตำรวจทราบและสั่งการต่อไป

เมื่อได้รับคำสั่งจากกรมตำรวจให้จัดการป้องกันพยานแล้ว ให้พนักงานสอบสวนที่มีตำแหน่งตั้งแต่สารวัตรขึ้นไป อธิบายความประสงค์ให้พยานทราบ เมื่อพยานตกลงให้ทำเป็นบันทึกความสมัครใจโดยลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน และให้จดสถานที่ให้พยานอาศัยชั่วคราว หากพยานมีความจำเป็นจะไปที่ใดก็ให้ไปได้ โดยแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจทราบก่อน แล้วอยู่ในดุลยพินิจของหัวหน้าพนักงานสอบสวนที่จะพิจารณาหาทางป้องกันพยานด้วยดี

ถ้าฟ้องคดีต่อศาลแล้วและผู้ที่จะต้องรับผิดชอบเห็นว่าต่อไปจะเป็นการยากที่จะนำพยานสำคัญมาเบิกความชั้นศาล เพราะพยานนั้นเป็นผู้ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือน่ากลัวว่าจะเกิดภัยอันตรายเพราะถูกคุกคามขู่เข็ญ หรือจะเป็นเพราะมีเหตุเชื่อว่าพยานนั้นจงใจหลบหนีหรือหลีกเลี่ยงการมาเบิกความในชั้นศาลด้วยเหตุอื่นๆ ให้ผู้ที่จะต้องรับผิดชอบแจ้งเหตุดังกล่าวให้พนักงานอัยการทราบเพื่อขอสืบพยานปากนั้น โดยเร็ว...”

บทที่ 3

มาตรการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

ในบทนี้จะได้ทำการศึกษาค้นคว้าถึงมาตรการ หลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์ รวมถึงข้อกำหนดตามกฎหมายคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาของต่างประเทศ อันได้แก่ เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ประเทศแคนาดาและประเทศแอลเบเนีย เพื่อให้ทราบถึงขั้นตอนการคุ้มครองพยานบุคคลที่สำคัญ วิชาการ แนวความคิดของการคุ้มครองพยานว่ามีอยู่อย่างไร เหมือนหรือแตกต่างจากประเทศไทยเพียงใด แล้วนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบ เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายหรือมาตรการที่เหมาะสมซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป อนึ่ง เหตุผลที่ผู้ศึกษาเลือกศึกษากฎหมายคุ้มครองพยานของต่างประเทศทั้ง 3 ประเทศดังกล่าว มิใช่เพียงเพราะเหตุผลทางภูมิศาสตร์เท่านั้น กล่าวคือ กฎหมายคุ้มครองพยานในภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ภาคพื้นอเมริกาเหนือ และภาคพื้นยุโรป แต่ยังรวมถึงเนื้อหา รายละเอียด และขั้นตอนการดำเนินการคุ้มครองพยานที่มีความทันสมัย มีมาตรฐานที่ชัดเจน สอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมโลกยุคปัจจุบัน

นอกจากนี้ จะได้กล่าวถึงแนวความคิด รูปแบบของโครงการคุ้มครองพยานและมาตรฐานสากลของสหประชาชาติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลเสียก่อน เพื่อทราบถึงแนวทางการดำเนินการ กรอบแนวคิดต่อการคุ้มครองพยาน อันจะเป็นรากฐานในการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบและประมวลองค์ความรู้ถึงปัญหาและอุปสรรคในการคุ้มครองพยานบุคคลของประเทศไทยต่อไป

1. แนวความคิดและรูปแบบของโครงการคุ้มครองพยาน (Witness Security Program)

หากจะกล่าวถึงเรื่องการคุ้มครองพยานบุคคลและต่อต้านองค์กรอาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพ จำจะต้องนึกถึงประเทศสหรัฐอเมริกาอันเป็นต้นแบบของโครงการคุ้มครองพยานบุคคล โดยมีกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองพยาน รวมถึงบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องในเรื่องการต่อต้านองค์กรอาชญากรรม ซึ่งพัฒนาการของกฎหมายคุ้มครองพยานได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังในช่วงปี ค.ศ. 1971 เมื่อกระทรวงยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา กำหนดมาตรการและหลักเกณฑ์การคุ้มครองพยานในคดีอาญาเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของพยาน ตลอดจนบุคคลในครอบครัว ภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน (Witness Security Program) ต่อมากระทรวงยุติธรรม

ร่วมกับสมาคมอัยการแห่งสหรัฐ ได้ก่อตั้งคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือเหยื่อและพยานบุคคลขึ้น ในปี ค.ศ.1974 และในเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1975 คณะกรรมการดังกล่าวได้รวบรวมรายชื่อและแผนการดำเนินการช่วยเหลือเหยื่อจากอาชญากรรมและพยานบุคคลจาก 17 มลรัฐ แล้วนำมาศึกษา และทดลอง เพื่อขยายผลไปสู่มลรัฐอื่นๆ ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลกลางของสหรัฐ โดยในระยะแรกจะส่งพยานไปอยู่ในที่ปลอดภัย เช่น ค่ายทหารเป็นหลัก ต่อมามีการปรับปรุงวิธีการคุ้มครองพยาน รวมทั้งบุคคลในครอบครัวให้ดียิ่งขึ้นจากเดิม เช่น จัดหาที่อยู่ให้ใหม่ เปลี่ยนแปลงชื่อและหลักฐานทางทะเบียน จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ตลอดจนช่วยเหลือหาที่ทำงาน และสถานศึกษาของบุตรพยาน ซึ่งบทบัญญัติการคุ้มครองพยานบุคคลนั้นมีการบัญญัติไว้ใน United State Code (USC) , Title 18 , Part II , Chapter 224 โดยอำนาจแห่งกฎหมายนี้ได้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมที่จะพิจารณาว่าควรจะให้การคุ้มครองพยานคนนั้นๆ หรือไม่⁹⁸

1.1 หลักเกณฑ์การคุ้มครองพยานตามโครงการคุ้มครองพยาน (Witness Protection)

ก่อนจะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลใดๆ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะต้องรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบุคคลผู้เป็นพยาน รวมถึงตลอดถึงประวัติอาชญากรรม (ถ้ามี) และประเมินถึงสภาพจิตใจของพยานด้วย นอกจากนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะต้องจัดทำรายงานการประเมินเป็นลายลักษณ์อักษรในแต่ละคดี เพื่อพิจารณาก่อนว่าพยานมีความเหมาะสม ที่จะสามารถเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานได้หรือไม่ โดยผู้ที่มีสิทธิจะได้รับการคุ้มครองได้แก่ ตัวพยานเอง ตลอดจนสมาชิกในครอบครัวหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับพยาน

ในการพิจารณาว่าควรจะให้การคุ้มครองแก่บุคคลใดหรือไม่ กฎหมายบัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม คำนึงถึงประโยชน์ได้เสียในหลายๆ ด้าน เช่น คำนึงถึงประวัติอาชญากรรมของบุคคลนั้น ทางเลือกที่จะให้ความคุ้มครอง ความเป็นไปได้ที่จะได้มาซึ่งคำเบิกความของพยานที่สอดคล้องจากแหล่งอื่นๆ ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่าเหมาะสมตามการพิจารณา หากเห็นว่าความเสี่ยงแห่งอันตรายมีมากกว่าความจำเป็นที่จะได้จากคำเบิกความของพยานนั้นๆ เช่นว่านี้จะไม่จัดให้มีการคุ้มครองพยานก็ได้

หากพิจารณาใช้ดุลพินิจ (Discretion) แล้วเห็นว่าควรให้การคุ้มครองแก่พยาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม จะต้องจัดทำบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding : MOU) กับผู้ที่ขอรับความคุ้มครอง โดยกำหนดเงื่อนไขต่างๆ เช่น ผู้จะขอรับความคุ้มครองต้องเบิกความและให้ข้อมูลแก่เจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายว่าจะไม่ก่ออาชญากรรมใดๆ

⁹⁸ วีระพงษ์ บุญโญภาส. (2549). แนวคิดการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546, *วารสารกฎหมาย* (จุฬาลงกรณ์), 25, ฉบับพิเศษ, น.287.

และจะปฏิบัติตามหน้าที่ ตามข้อบังคับและคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายและคำพิพากษาของศาล โดยจะต้องให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานผู้ซึ่งจัดให้มีการคุ้มครองขึ้น รวมถึงการรายงานกิจกรรม และที่อยู่ปัจจุบันให้แก่เจ้าหน้าที่ของโครงการทราบตลอดเวลา ในการนี้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมอาจยกเลิกมาตรการให้ความคุ้มครองพยานได้ หากผู้ที่ได้รับการคุ้มครองฝ่าฝืนข้อตกลงบันทึกความเข้าใจในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ โดยก่อนจะยกเลิกมาตรการคุ้มครอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะต้องแจ้งคำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมระบุเหตุผลให้ผู้ยื่นทราบ คำสั่งดังกล่าวถือเป็นที่สุด

1.2 ประเภทของความผิดที่นำไปสู่การคุ้มครอง

กรณีต้องเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับองค์การอาชญากรรมหรือความผิดร้ายแรงอื่นใด ตามพระราชบัญญัติการควบคุมองค์การอาชญากรรม ค.ศ. 1970 (The Organized Crime Control Act of 1970)

1.3 เงื่อนไขตามโครงการคุ้มครองพยาน

มีการกำหนดเงื่อนไขให้พยาน บุคคลในครอบครัวหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับ ข้อกำหนดต่างๆ ของโครงการคุ้มครองพยาน อันเป็นไปตามข้อตกลงบันทึกความเข้าใจ (MOU) และกฎหมายคุ้มครองพยานของสหรัฐอเมริกาในแต่ละมลรัฐ

1.4 มาตรการให้ความคุ้มครอง⁹⁹

1.4.1 จัดหาจัดเตรียมเอกสารที่เหมาะสมที่สามารถกำหนดชื่อ นามสกุล รูปพรรณสัณฐาน หรือหลักฐานใหม่ของพยานบุคคลนั้น ให้กลายเป็นบุคคลใหม่ที่ไม่มีความรู้จักและไม่สามารถตรวจสอบได้จากหลักฐานเดิม

1.4.2 จัดหาสถานที่อยู่ให้เป็นการชั่วคราว (Temporary Housing) เพื่อคุ้มครองพยานและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน

1.4.3 จัดให้มีการขนย้ายเครื่องเรือน ข้าวของเครื่องใช้ไปยังสถานที่อยู่ใหม่

1.4.4 จัดหาเงินเลี้ยงชีพในจำนวนและเวลาตามกฎเกณฑ์ที่อัยการสูงสุดกำหนด สำหรับความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ

1.4.5 จัดให้มีบริการอื่นๆ ที่จำเป็นเพื่อช่วยเหลือให้บุคคลนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ การพิจารณาว่าสมควรจะเปิดเผยชื่อหรือที่อยู่ใหม่ของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง หรือข้อมูลใดๆ เกี่ยวกับบุคคลนั้น จะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างอันตรายจากการเปิดเผยที่จะเกิดแก่บุคคลนั้น กับประโยชน์ที่จะเกิดแก่สาธารณะหรือแก่บุคคลที่ขอให้มีการเปิดเผยข้อมูล

⁹⁹ มนต์ชัย จงไกรรัตนกุล. (2558). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 , วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย (ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์), 5, 3 (กันยายน – ธันวาคม): น.237.

1.4.6 รักษาความลับเกี่ยวกับชื่อสกุลและที่อยู่ของผู้ที่ได้รับการคุ้มครองตามโครงการ

1.5 United States Marshal (U.S Marshal) มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารร่วมกับกระทรวงการคลัง หน่วยงานดังกล่าวข้างต้นเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน U.S Marshal เป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่หลักคือ ตามจับกุมผู้กระทำผิด เช่น ผู้หลบหนีการประกันตัว รักษาความปลอดภัยในบริเวณศาล อารักขาประมุขของศาล (เป็นลักษณะที่มักมีผู้เรียกว่า “ตำรวจศาล”) และเป็นหน่วยงานที่บริหารจัดการเกี่ยวกับโครงการคุ้มครองพยาน เช่นว่า บุคคลใดที่สมควรเข้ามาในโครงการคุ้มครองพยาน หรือจะให้บุคคลใดออกไปจากโครงการคุ้มครองพยานในกรณีที่พยานทำผิดเงื่อนไข

1.5.1 วิธีการบริหารงาน

จะมีสายบังคับบัญชาในชั้นที่สูงขึ้นไปในการตัดสินใจ ซึ่งจะแยกออกต่างหากจากอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งจะมีอำนาจเพียงกำกับดูแล กล่าวคือจะเป็นหน้าที่ของ 2 หน่วยงานหลักที่บังคับใช้กฎหมาย โดยกระทรวงการคลังจะรับผิดชอบในเรื่องงบประมาณการเงินและ U.S Marshal จะเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในการคุ้มครองพยาน

1.5.2 การช่วยเหลือพยาน

มีหน่วยงานในการให้ความช่วยเหลือแก่พยานและดูแลสิทธิของผู้เสียหาย รวมไปถึงครอบครัวของผู้เสียหาย โดยจะเน้นในด้านการอำนวยความสะดวกในการติดต่อสื่อสารกับพนักงานอัยการและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมอาญา ซึ่งจะคล้ายกับสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมของประเทศไทย

1.5.3 วิธีการในการคุ้มครองพยาน

เบื้องต้นจะมีการดำเนินการเพื่อตรวจสอบว่าตัวพยานกระทำการใดๆ บ้างในแต่ละวัน เช่น วันหนึ่งๆ พยานอยู่ที่ไหน ทำอะไร ทำงานที่ใด การเดินทางสัญจรระหว่างวัน ฯลฯ โดยจะเป็นหน้าที่ของตำรวจสายสืบซึ่งจะเป็นผู้ทำการติดต่อกับพยาน

1.5.4 รูปแบบการคุ้มครองพยาน จะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ¹⁰⁰

- 1) การคุ้มครองในระยะสั้น U.S Marshal หรือตำรวจสหรัฐ จะทำการจ่ายเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการหาสถานที่อยู่ใหม่หรือการที่จะให้พยานมาช่วยเหลือในการดำเนินคดี เป็นต้น
- 2) การคุ้มครองในระยะยาว U.S Marshal มีการดำเนินการ โดยการดูแลพยานและครอบครัวของพยาน การเปลี่ยนชื่อ ย้ายที่อยู่หรือย้ายไปยังรัฐอื่นที่จะทำให้บุคคลนั้นปลอดภัย

¹⁰⁰ สุทธิพล ทวีชัยการ และอารยะ ชีระภัทรานันท์. (2548). การคุ้มครองพยานและการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหาย : รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการจัดตั้งในลักษณะองค์กร (ระยะที่ 2) , กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, น.116.

การจัดการเอกสารระบุตัวใหม่ (New Identity) อาชีพใหม่ เพื่อให้เขาได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ โครงการนี้ จะมีความเข้มงวดมากและมีระบบตายตัว สิ่งสำคัญที่นำมาใช้ในมาตรการคุ้มครองพยานในระยะยาว อยู่ที่ความสมัครใจของพยานที่จะต้องทราบให้แน่ใจเสียก่อน กล่าวคือ ใครหรือผู้ใดจำเป็นหรือไม่ที่จะได้รับความคุ้มครอง โดยพิจารณาถึงผู้สืบสันดาน ภริยาผู้ใกล้ชิดกับพยานว่าจะต้องย้ายไปพร้อมกันด้วยหรือไม่ ซึ่งจะมีการประเมินโดย U.S Marshal และพนักงานอัยการร่วมกันว่าการย้ายฐานที่อยู่ ต้องให้แน่ใจว่ารอดพ้นจากการถูกคุกคามจริงๆ เมื่อย้ายที่อยู่ไปแล้วอาจถูกคุกคามได้อีกหรือไม่ ทั้งนี้อาจมีการใช้เครื่องจับเท็จ แบบทดสอบบุคลิกภาพ อุปนิสัยใจคอของพยานก่อน เพื่อประกอบการพิจารณา หลังจากนั้นกระทรวงยุติธรรมจะทำการบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding : MOU) กับบุคคล แต่ละบันทึกความเข้าใจจะต้องมีข้อตกลงความรับผิดชอบของบุคคลและข้อตกลงต่างๆ รวมทั้งการกำหนดโทษของบุคคลภายนอกที่นำข้อมูลเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานมาเปิดเผยโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งจะมีทั้งโทษจำคุกและปรับ รวมถึงการศึกษาผลกระทบเกี่ยวกับกรณีที่รัฐใช้ระบบการคุ้มครองพยานต่อกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ต้องทำให้มั่นใจว่าผู้ที่เข้าร่วมโครงการไม่ได้มาเข้าร่วมเพราะการแก้แค้นผู้อื่น เพื่อฆ่า หรือไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่องค์กร U.S Marshal ทั้งในมลรัฐและสหพันธรัฐ (รัฐบาลกลาง) โดย FBI ของฝ่ายตำรวจจะทำงานร่วมกับพนักงานอัยการทุกขั้นตอนของกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนตั้งแต่สืบสวน การฟ้องร้องดำเนินคดี การเจรจาต่อรอง การประเมินภัยคุกคาม ฯลฯ โครงการคุ้มครองพยานหาใช่จะนำมาใช้ได้กับพยานทุกคน พยานบางคนได้ขอยกออกจากโครงการ เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ตามที่ตั้งไว้ให้ปฏิบัติได้ เช่น พยานผู้เข้าร่วมโครงการคนหนึ่งได้ส่ง Script หนังสือเสนอ Hollywood เมื่อถูก U.S Marshal ตักเตือนอยู่บ่อยครั้ง พยานก็ถูกไล่ออกจากโครงการ

1.5.5 ข้อพิจารณาระบบการคุ้มครองพยานทั้ง 2 ระบบ

การคุ้มครองพยานในระยะสั้น ทำได้โดยวิธีโยกย้ายบุคคลเหล่านั้น ออกจากบริเวณที่มีอันตรายและออกจากบุคคลที่อาจทำร้ายพยานไปไว้ที่อื่น ตรวจจับที่ภัยอันตรายยังคงมีอยู่ จนกว่าผู้กระทำผิดจะถูกตัดสินและพิพากษาให้จำคุก หากมีภาวะอันตรายเกิดขึ้นใหม่ ก็สามารถทำการร้องขอให้มีการคุ้มครองอีกได้ ในกรณีการกันผู้ต้องหาไว้เป็นพยานที่อยู่ในเรือนจำ จะมีการประสานงานร่วมมือกันระหว่างตำรวจและหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลสหรัฐและสหพันธรัฐ เพื่อคุ้มครองพยานดังกล่าวให้มีความปลอดภัยตลอดกระบวนการดำเนินคดี อย่างไรก็ตาม โครงการนี้เป็นโครงการที่ต้องอาศัยความสมัครใจของผู้เข้าร่วม ไม่ได้ใช้กฎหมายบังคับให้บุคคลใดเข้ามาในโครงการคุ้มครองพยาน โดยอำนาจในการพิจารณาให้บุคคลใดเข้ามาในโครงการได้นั้นจะเป็นของหน่วยงาน U.S Marshal

การคุ้มครองพยานในระยะยาวนั้น ปรากฏว่ามีผู้มาเข้าร่วมโครงการค่อนข้างน้อย อาจเนื่องเพราะหลักเกณฑ์ เงื่อนไข ข้อปฏิบัติที่มีค่อนข้างมาก เช่น ผู้ที่เข้ามาในโครงการจะต้องให้เจ้าหน้าที่ติดต่อได้โดยตรง หรือหากติดประชุมในหน้าที่การงานก็ต้องสามารถเรียกพยานได้ทันที ต้องเดินทางไปตามนัดทุกครั้ง ต้องให้ความร่วมมือไม่ว่ากรณีใดทั้งสิ้น เป็นต้น

1.5.6 การคุ้มครองพยานโดยมาตรการที่มีโทษทางอาญา¹⁰¹

สหรัฐอเมริกาได้กำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อบุคคลที่เข้ามาสอบสวนหรือ ก่อให้เกิดความยุ่งเหยิงอันเป็นการคุกคามพยาน โดยถูกจัดอยู่ในหมวดความผิดเกี่ยวกับการขัดขวาง กระบวนการยุติธรรม “Obstruction of Justice” (U.S. Code Title 18) ซึ่งจะมีบทกำหนดโทษไว้ใน มาตรา 1503 , 1505 , 1510 ในส่วนมาตรา 1512 , 1513 และ 1514 จะเป็นมาตรการที่มีโทษทางอาญา เพื่อระงับการขัดขวางหรือแทรกแซงที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามพยาน ฐานความผิดตามที่ได้บัญญัติ ไว้ในนั้น จะครอบคลุมในทุกส่วนที่มีการกระทำความผิดในลักษณะที่มีการข่มขู่ (Threat) การคุกคาม (Intimidation) การรบกวนหรือก่อกวน (Harassment) ต่อพยานบุคคลหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมถึง การกำหนดความผิดต่อผู้ที่ได้ทำร้ายหรือทำให้บุคคลที่จะมาเป็นพยานเสียชีวิต อันเกิดจากเหตุการณ์มา เป็นพยานให้รัฐ (Retaliation)

15.7 บทบาทของ U.S Marshal ในชั้นกระบวนการพิจารณาของศาลที่เกี่ยวข้องกับพยาน บุคคล

ในกรณีที่มีการชักจูง ถามค้ำพยานในชั้นศาลโดยทนายจำเลย เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจจากการเป็นพยานแล้ว U.S Marshal จะดำเนินการพาตัวพยานออกจากบริเวณใกล้เคียง ที่มีความเสี่ยงภัย เพื่อไม่ให้พยานอยู่ในภาวะที่ต้องทำหน้าที่โดยไม่จำเป็นในการเป็นพยานและ เพื่อความปลอดภัยของตัวพยานเอง

2. มาตรฐานสากลของสหประชาชาติ

ตามอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติเพื่อต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ. 2000 ได้มีการจัดประชุมต่อจากการประชุมที่กรุงเวียนนาเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปราม อาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งขึ้นในรูปองค์กร (United Nation Convention Against Transnational Organize Crime 2000) เมื่อวันที่ 8 - 12 มีนาคม 1999 โดยได้กล่าวถึงรายละเอียดที่มีความเกี่ยวข้อง กับการคุ้มครองพยานบุคคลไว้ในหัวข้อที่ 18 ซึ่งมีหลักการสำคัญในการคุ้มครองพยาน

¹⁰¹ วีระพงษ์ บุญโญภาส , อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 1 , น.288.

ให้เกิดประสิทธิภาพและเหมาะสมจากการคุกคามหรือการแก้แค้นที่อาจเกิดขึ้นได้กับตัวพยาน และในวันที่ 12 ธันวาคม ค.ศ. 2000 ได้มีการจัดประชุม ณ เมืองปาเลอโมประเทศอิตาลี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น¹⁰² ดังนั้นจะเห็นว่าเจตนารมณ์ (Rechtsgut) ของอนุสัญญาสหประชาชาติ ต่อการคุ้มครองพยานบุคคลเป็นสิ่งที่นานาประเทศร่วมมือกันระดมความคิดและบูรณาการขึ้น เพื่อพัฒนาเป็นเครื่องมือในการต่อกรกับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ เนื่องจากกลุ่มองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อนให้แก่ประเทศต่างๆเป็นอย่างมาก และยังส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาคมโลกอีกด้วย ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ในเบื้องต้นและเป้าหมายสำคัญของอนุสัญญาฯ จะมุ่งเน้นเรื่องการสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือในการคุ้มครองพยานและผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งมาตรการเหล่านี้หลายประเทศได้มีการพัฒนา กฎหมายที่เกี่ยวข้องมาอยู่ตลอด เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย เป็นต้น โดยในบางประเทศไม่มีกฎหมายดังกล่าวเลยหรือบางประเทศอาจมีแต่ไม่ครบถ้วนเสียทั้งหมด เช่นเดียวกับประเทศไทยที่แม้จะได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ภายหลังจากที่ลงนามในอนุสัญญาข้างต้นมาแล้วกว่า 3 ปี แต่ก็ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการคุ้มครองพยานพอสมควร อีกทั้งยังไม่เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างที่ควรจะเป็น

เมื่อพิจารณาถึงอนุสัญญาสหประชาชาติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลแล้ว สามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า มีความจำเป็นต่อการคุ้มครองพยาน เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่สามารถดำเนินคดีพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของผู้กระทำความผิดร้ายแรงจนกระทั่งสามารถนำตัวมาลงโทษได้ องค์การสหประชาชาติจึงถือเป็นวาระเร่งด่วนและสำคัญที่จะต้องให้ประเทศต่างๆ มีหลักเกณฑ์ที่เพียงพอสำหรับหลักประกันความปลอดภัยของพยาน ซึ่งจะทำให้พยานอยากให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่ออำนวยความสะดวกและคุ้มครองชีวิต ดังนั้น องค์การสหประชาชาติ โดยสำนักงานสหประชาชาติด้านยาเสพติดและอาชญากรรม (United Nation Office on Drugs and Crime : UNODC) จึงได้จัดทำอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ขึ้น โดยให้ประเทศต่างๆ ได้ทำการลงนามและเข้าเป็นภาคีสมาชิกในอนุสัญญาฯ

¹⁰² Article 1. (2000). "Statement of purpose" of United Nation Convention Against Transnational Organize Crime.

The purpose of this Convention is to promote cooperation to prevent and combat transnational organized crime more effectively.

วัตถุประสงค์สำคัญของอนุสัญญาสหประชาชาติดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ได้มุ่งเน้นให้มีมาตรการคุ้มครองพยานบุคคล ก็เพื่อเป็นมาตรการในการต่อต้านและต่อกรกับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ดังนั้น อนุสัญญาดังกล่าวจึงได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ (Minimum Standards) ที่แต่ละประเทศรวมถึงประเทศไทยจะต้องปฏิบัติตามและให้อนุวัติเป็นกฎหมายภายในประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับมาตรการคุ้มครองพยานบุคคล และที่สำคัญจะต้องคำนึงอนุสัญญาฯ ข้อ 34¹⁰³ ที่มุ่งเน้นให้รัฐภาคีใช้มาตรการที่จำเป็น ทั้งมาตรการทางนิติบัญญัติและมาตรการทางบริหารที่สอดคล้องกับหลักพื้นฐานของกฎหมายภายในประเทศของตน เช่นนี้ประเทศไทยจึงต้องพิจารณาถึงกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่แล้วว่ามีคามเพียงพอหรือเหมาะสมหรือไม่เพียงพอ ต่อมาตรการคุ้มครองพยาน เพื่อป้องกันและต่อต้านองค์กรอาชญากรรม รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงหรือบัญญัติกฎหมายขึ้นมาใหม่เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของสหประชาชาติ นอกจากนี้ อนุสัญญาฯ ยังได้เปิดช่องว่างให้รัฐภาคีในแต่ละรัฐแต่ละประเทศอาจรับเอามาตรการที่เคร่งครัดหรือรุนแรงกว่ามาตรการที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ มาใช้บังคับได้ เพื่อการป้องกันและต่อต้านองค์กรอาชญากรรม แต่ต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่อนุสัญญาฯ ได้กำหนดไว้

3. กฎหมายของต่างประเทศในการคุ้มครองพยานบุคคล

3.1 เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน (HKSAR : Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China)

เมื่อปี ค.ศ. 1999-2000 ในสมัยการประชุมสมัชชานิติบัญญัติของฮ่องกงได้มีร่างพระราชบัญญัติที่ถูกลำเสนอเข้ามาด้วยกันทั้งสิ้น 12 ร่าง และในระหว่างการพิจารณาร่างกฎหมาย

¹⁰³ Article 34. (2000). "Implementation of the Convention" of United Nation Convention Against Transnational Organize Crime.

1. Each State Party shall take the necessary measures, including legislative and administrative measures, in accordance with fundamental principles of its domestic law, to ensure the implementation of its obligations under this Convention.

2. The offences established in accordance with articles 5, 6, 8 and 23 of this Convention shall be established in the domestic law of each State Party independently of the transnational nature or the involvement of an organized criminal group as described in article 3, paragraph 1, of this Convention, except to the extent that article 5 of this Convention would require the involvement of an organized criminal group.

3. Each State Party may adopt more strict or severe measures than those provided for by this Convention for preventing and combating transnational organized crime.

ชั้นคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาให้ผ่านเพียง 7 ร่าง และหนึ่งในนั้นคือ ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน (Witness Protection Bill) โดยร่างพระราชบัญญัตินี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองพยานที่มีอัตราความเสี่ยงสูงต่ออันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ ย้อนกลับไปเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 1996 ผู้ว่าราชการรัฐในสภาได้นำร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานนี้เข้ามาให้สภานิติบัญญัติ (Legco) พิจารณาและได้รับการพิจารณาเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 1996 แต่ก็ต้องสิ้นสุดลงเพราะสภานิติบัญญัติไม่มีเวลาที่จะพิจารณาร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว สามปีต่อมาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ได้ถูกนำเสนอให้พิจารณาอีกครั้งเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 1999 โดยได้รับการตรวจสอบและยืนยันร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ได้ถูกเลื่อนพิจารณาไปอีกในปีถัดไป จนกระทั่งเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2000 ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ได้รับการพิจารณาให้ผ่านในครั้งที่สาม โดยการพิจารณาของ Legco และ Mrs. Regina IP ซึ่งเป็นเลขาธิการ (Secretary) ฝ่ายรักษาความปลอดภัยของฮ่องกง โครงการคุ้มครองพยานของฮ่องกงนั้นอยู่ภายใต้กฎหมายที่ชื่อว่า Witness Protection Ordinance (CAP 564), 2000 ซึ่งได้บัญญัติใช้บังคับเป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2000¹⁰⁴

3.1.1 มาตรการในการคุ้มครองพยาน

หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบหรืออนุมัติในการให้ความคุ้มครองพยาน ซึ่งถือเป็นหน่วยงานพิเศษ คือ หน่วยงานคุ้มครองพยาน โดยตำรวจ (The Hong Kong Police Force หรือ Commission of Police) โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจคุ้มครองพยาน (Commissioner of Police) และคณะกรรมการอิสระเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบหรือคณะกรรมการอิสระในการต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน (Commission of the Independent Commission Against Corruption: ICAC) ซึ่งเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่ายนี้ก็เป็นคณะกรรมการตามกฎหมายคุ้มครองพยานของฮ่องกงด้วย¹⁰⁵ พยานบุคคล ตามกฎหมายคุ้มครองพยานของฮ่องกง (Witness Protection Ordinance 2000) หมายถึง¹⁰⁶

¹⁰⁴ LIU shing-bun Ricky. (2002). An Analysis of Witness Protection Policy in Hong Kong , (Department of Politics Administration , University of Hong Kong ,) , p.2.

¹⁰⁵ PART I INTERPRETATION Section 2 of Witness Protection Ordinance 2000.

" Commissioner" (處長、專員) means each of the Commissioner of Police and the Commissioner of the Independent Commission Against Corruption;

¹⁰⁶ PART I INTERPRETATION Section 2 of Witness Protection Ordinance 2000.

"Witness" (證人) means-

(a) a person who has given, or who has agreed to give, evidence on behalf of the HKSAR in proceedings for an offence;

1. ผู้ที่ให้ความร่วมมือหรือตกลงจะให้พยานหลักฐานแก่เขตปกครองพิเศษฮ่องกง (HKSAR : Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China)
2. ผู้ที่ได้ให้หรือตกลงว่าจะให้พยานหลักฐานสำหรับการพิจารณาคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด
3. ผู้ที่ให้คำให้การ ถ้อยคำแถลงหรือความช่วยเหลืออื่นๆ ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด
4. ผู้ที่อาจมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการคุ้มครองไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม หรือการช่วยเหลืออื่นใดภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน หรือ
5. ผู้ที่อาจมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการคุ้มครองไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม หรือการช่วยเหลืออื่นใดภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน ก็เนื่องเพราะเขามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับพยาน

หลักเกณฑ์ในการพิจารณารับพยานเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน พิจารณาได้ ดังนี้¹⁰⁷

- (1) ผู้มีอำนาจพิจารณานุมัติ ทำการอนุมัติให้พยานเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน
- (2) พยานนั้นต้องยินยอม (Consent) เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน

(b) a person who has given, or who has agreed to give, evidence otherwise than as mentioned in paragraph (a) in relation to the commission or possible commission of an offence;

(c) a person who has provided a statement or other assistance to a public officer in relation to an offence;

(d) a person who, for any other reason, may require protection or other assistance under the witness protection programme; or

(e) a person who, because of his relationship to or association with a person referred to in paragraphs (a) to (d), may require protection or other assistance under the witness protection programme

¹⁰⁷ PART II Section 4 (2) of Witness Protection Ordinance 2000.

(2) A witness may be included in the witness protection programme only if -

(a) the approving authority has decided that the witness be included;

(b) the witness agrees to be included; and

(c) the witness signs a memorandum of understanding in accordance with section 6 or -

(i) if the witness is under 18 years, a parent or guardian of the witness signs such a memorandum; or

(ii) if the witness otherwise lacks legal capacity to sign the memorandum, a guardian or other person who is usually responsible for the care and control of the witness signs such a memorandum.

(3) พยานลงนามในหนังสือสัญญาบันทึกข้อตกลงร่วมกันตามหนังสือบันทึกความเข้าใจ (MOU : Memorandum of Understanding) อันมีลักษณะผูกพันคู่สัญญาที่ได้สมัครใจตามข้อตกลงที่จะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือเงื่อนไขภายใต้โครงการหรือ โปรแกรมคุ้มครองพยาน

ความยินยอมของบุคคลที่จะมาเป็นพยาน หากเป็นบุคคลที่มีอายุไม่ถึงสิบแปดปี จะต้องมิบิดามารดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือผู้ปกครองของบุคคลนั้นให้ความยินยอม โดยการลงลายมือชื่อแทนผู้เยาว์ตามบันทึกข้อตกลง หนังสือบันทึกความเข้าใจดังกล่าวยังรวมถึงกรณีที่พยานบุคคลเป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถตามกฎหมาย (ผู้ไร้ความสามารถ) ซึ่งจะต้องให้ผู้ปกครอง (รวมถึงผู้อนุบาล) หรือบุคคลอื่นใดที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลพยานบุคคลนั้น ลงลายมือชื่อในบันทึกข้อตกลงแทนพยานผู้ไร้ความสามารถดังกล่าวด้วย

อย่างไรก็ตาม หากต่อมาผู้เยาว์ซึ่งอายุไม่ถึง 18 ปี อายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ หรือผู้ไร้ความสามารถกลับมาเป็นบุคคลผู้มีความสามารถตามที่กฎหมายกำหนด ตามบันทึกข้อตกลงดังกล่าวได้กำหนดให้ ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติจากกำหนดให้ผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถนั้น จำต้องเข้าร่วมลงลายมือชื่อในบันทึกความเข้าใจอีกฉบับหนึ่งด้วยในภายหลัง¹⁰⁸

นอกเหนือจากคุณสมบัติ ลักษณะของพยานตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการคุ้มครองพยาน จะต้องพิจารณาถึงเรื่องต่อไปนี้อีกด้วย เพื่อใช้ดุลพินิจตัดสินใจว่าจะให้พยานเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานหรือไม่ ดังนี้¹⁰⁹

¹⁰⁸ Section 4 (4) of Witness Protection Ordinance 2000.

(4) If-

(a) a parent, guardian or other person signs a memorandum of understanding pursuant to subsection (2)(c)(i) or (ii); and

(b) the witness to which the memorandum relates is included in the witness protection programme and remains a participant on or after reaching 18 years or having legal capacity, as the case may be, the approving authority may require the participant to sign another memorandum of understanding on or after reaching 18 years or having legal capacity, as the case may be.

¹⁰⁹ Section 4 (3) of Witness Protection Ordinance 2000.

(3) In addition to the nature of the perceived danger to the witness, the approving authority shall, in deciding whether or not to include a witness in the witness protection programme, have regard to-

(a) whether the witness has a criminal record, particularly in respect of crimes of violence, and whether that record indicates a risk to the public if the witness is included in the witness protection programme;

(1) พยานมีประวัติอาชญากรรมหรือไม่ โดยเฉพาะอาชญากรรมที่มีความรุนแรง และพิจารณาตรวจสอบประวัติอื่นๆ ว่าจะนำมาซึ่งความเสี่ยงภัยหรืออันตรายต่อส่วนรวมหรือต่อ สาธารณะหรือไม่ หากตัวพยานได้เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน

(2) การดำเนินการตรวจทางจิตเวช หรือการประเมินผลทางสภาพจิตใจว่าปกติดี หรือไม่ เพื่อใช้ในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของพยานในการเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน

นับว่าข้อกำหนดดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพความจริงในสังคม เพราะปัจจุบัน สังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความเครียดและสภาวะจิตใจมักไม่เป็นปกติ ไม่ว่าจะเป็นมี อาการทางจิตเวช สมอบตบสนองซ้ำ สภาวะซึมเศร้า ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากสภาวะทางจิตที่ ผิดปกติก่อนหน้านั้น การตรวจถึงสภาวะทางจิตโดยจิตแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญจะทำให้ทราบว่า พยานสามารถที่จะให้ถ้อยคำหรือเบิกความด้วยความแท้จริง ถูกต้องตามเหตุการณ์ได้หรือไม่

(3) ระดับความร้ายแรงของการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญา ที่มีความสัมพันธ์ กับพยานหลักฐานหรือคำเบิกความที่เกี่ยวข้อง

(4) ลักษณะและความสำคัญของพยานหลักฐานหรือคำให้การใด ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(5) มีวิธีการหรือมาตรการอื่นใดหรือไม่ ในการให้ความคุ้มครองพยานโดยพิจารณา ถึงความเหมาะสม และ

(6) ลักษณะความเกี่ยวพันและความสัมพันธ์ระหว่างพยานบุคคลดังกล่าวนี้กับพยาน บุคคลอื่นๆ ที่จะถูกประเมินให้เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน

อย่างไรก็ตาม ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติอาจคำนึงถึงปัจจัยอื่นใดนอกเหนือจากที่ กล่าวมาแล้วข้างต้นก็ได้

เมื่อได้ทราบถึงลักษณะและคุณสมบัติของพยานแล้ว ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติอาจ ใช้ดุลพินิจให้พยานเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน หรือไม่อนุญาตให้เข้าร่วมโครงการคุ้มครอง พยาน ไม่ว่าจะไปในกรณีใด กฎหมายกำหนดให้ผู้มีอำนาจอนุมัติจะต้องให้เหตุผลประกอบการ

(b) if a psychological or psychiatric examination or evaluation of the witness has been conducted to determine the witness' suitability for inclusion in the witness protection programme, that examination or evaluation;

(c) the seriousness of the offence to which the relevant evidence or statement relates;

(d) the nature and importance of that evidence or statement;

(e) whether or not there are viable alternative methods of protecting the witness; and

(f) the nature of the witness' relationship to other witnesses being assessed for inclusion in the witness protection programme,

And may have regard to such other matters as the approving authority considers relevant.

ใช้ดุลพินิจตัดสินใจเป็นลายลักษณ์อักษรให้แก่พยานนั้นๆ ทราบด้วย¹¹⁰ ซึ่งคล้ายกับการใช้ดุลพินิจในการออกคำสั่งทางปกครองตามกฎหมายไทย (พระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539) ที่หากคู่กรณีได้รับผลกระทบจากคำสั่งดังกล่าว พนักงานเจ้าหน้าที่จะต้องให้เหตุผลประกอบกับการออกคำสั่งด้วยเสมอ

การได้ทราบถึงลักษณะและคุณสมบัตินั้น บางกรณี อาจยังไม่เพียงพอต่อการพิจารณาตัดสินใจให้พยานเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน จนกว่าผู้ที่มีอำนาจพิจารณาอนุมัติจะพึงพอใจว่าพยานได้ให้ข้อมูลที่คิดว่าจำเป็นมากเพียงพอและเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาในชั้นศาล สิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษที่เคยได้กล่าวไว้แล้วคือ กรณีมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พยานจะต้องได้รับการตรวจสุขภาพทางจิตหรือการวินิจฉัยสภาพทางจิต¹¹¹ ซึ่งจะได้วิเคราะห์เปรียบเทียบในบทต่อไป กับกฎหมายคุ้มครองพยานบุคคลในประเทศไทยที่ยังไม่มีมาตรการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการคุ้มครองพยานตามมาตรการธรรมดาหรือพิเศษ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ทั้งที่เป็นเรื่องสำคัญและส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมอาญาของไทย เพราะสภาพทางจิตของคนยุคปัจจุบันมีความสลับซับซ้อน มีความผิดปกติทางจิตตามกาลเวลาและความวุ่นวายของสังคมโลก

¹¹⁰ Section 4 (5) of Witness Protection Ordinance 2000.

(5) Where the approving authority considers a witness for inclusion in the witness protection programme pursuant to a request made by the witness and decides not to include the witness in the witness protection programme, he shall take reasonable steps to notify the witness in writing of his decision.

¹¹¹ Section 5 of Witness Protection Ordinance 2000.

(1) The approving authority shall not include a witness in the witness protection programme unless he is satisfied that the witness has provided him with all information that the approving authority considers is necessary to decide whether or not the witness should be included.

(2) Without limiting the generality of subsection (1), the approving authority may-

(a) require a witness to undergo psychological or psychiatric examinations and make the results available to the approving authority; or

(b) make such other inquiries and investigations as the approving authority considers necessary,

For the purposes of assessing whether or not the witness should be included in the witness protection programme.

(3) In addition to the requirements under subsections (1) and (2), the approving authority may require a witness to undergo medical tests or examinations and make the results available to the approving authority to obtain information that may be needed in the event that the witness is included in the witness protection programme. (Amended L.N. 29 of 2004)

และสภาพความเครียด เป็นต้น ตามกฎหมายคุ้มครองพยานเขตปกครองพิเศษฮ่องกงมุ่งเน้นให้พยานบุคคลที่จะเข้าร่วม โครงการคุ้มครองพยานเป็นบุคคลปกติ ไม่มีสภาพปัญหาทางจิต เพราะจะส่งผลต่อการให้การ การเบิกความตามกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล ดังจะเห็นได้จาก Section 5 of Witness Protection Ordinance 2000 ที่ได้เน้นย้ำในวรรคท้ายอีกว่า ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติให้เข้าร่วม โครงการคุ้มครองพยานจะต้องได้รับทราบถึงผลการตรวจสุขภาพทางจิตของพยาน ก่อนการใช้ดุลพินิจตัดสินใจให้พยานเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน

ตามหนังสือบันทึกความเข้าใจ (MOU : Memorandum of Understanding) จะประกอบด้วยข้อตกลงในการเข้าร่วมเป็นพยานหลายเรื่องด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดต่อพยาน การปกป้องคุ้มครองพยานด้วยวิธีการต่างๆ การให้ความช่วยเหลือภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน รวมถึงการเริ่มต้นและการสิ้นสุดลงของการเป็นสมาชิกภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน หากพยานไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือเงื่อนไข ดังต่อไปนี้¹¹²

- 1) พยานกระทำความผิด ตามข้อกำหนด หรือหลักเกณฑ์ตามหนังสือบันทึกความเข้าใจ
- 2) พยานได้กระทำการหรือมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมใดๆ ที่ได้ระบุห้ามไว้ในข้อกำหนดตามหนังสือบันทึกความเข้าใจ
- 3) พยานได้ประพฤติมิชอบ ไม่สอดคล้องกับศีลธรรมอันดีของพยานตามที่ควรจะต้องปฏิบัติในโครงการคุ้มครองพยาน

¹¹² Section 6 (2) (a) of Witness Protection Ordinance 2000.

- (2) A memorandum of understanding in relation to a participant may also contain-
- (a) the terms and conditions on which protection and assistance is to be provided to the participant, which may include a condition that protection and assistance may be withdrawn if-
 - (i) the participant commits an offence;
 - (ii) the participant engages in activities of a kind specified in the memorandum of understanding;
 - (iii) the participant compromises the integrity of the witness protection programme;
 - (iv) the participant notifies the approving authority in writing that he wishes to terminate his protection; or
 - (v) the approving authority reasonably believes that the circumstances on which he based his decision to include the participant in the witness protection programme no longer exist or, for other reasons, it is no longer appropriate to extend protection or assistance to the participant;

4) พยานได้แสดงเจตนาโดยชัดแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรว่าตนจะไม่เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานอีกต่อไป

5) ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติเชื่อมั่นหรือมีเหตุผลอันสมควรว่าพยานไม่สมควรที่จะได้รับการคุ้มครองภายใต้โครงการคุ้มครองพยานอีกต่อไป รวมถึงการไม่ขยายระยะเวลาการคุ้มครองพยานให้เนิ่นนานออกไปโดยไม่สอดคล้องกับสภาวะการณ์

ข้อตกลงตามหนังสือบันทึกความเข้าใจยังประกอบไปด้วย ข้อกำหนดให้พยานจะต้องเข้ารับการตรวจสุขภาพทางจิตโดยจิตแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญ โดยจะต้องรายงานผลการตรวจให้แก่ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติทราบว่าเป็นอย่างไร อันจะมีผลกระทบต่อการใช้ดุลพินิจ รวมไปถึงการบำบัดรักษาอาการติดยาเสพติดหรือแอลกอฮอล์หากมี¹¹³ การกำหนดข้อผูกมัดในทางกฎหมาย (ภาระผูกพันตามกฎหมาย) ที่ชัดเจนกับพยานผู้เข้าร่วมโครงการ เช่น ข้อผูกพันที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวของพยาน ภาระผูกพันในเรื่องภาษีอากร รวมถึงตลอดถึงภาระผูกพันอื่นใดของผู้เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น¹¹⁴ นอกจากนี้ พยานจะต้องเปิดเผยรายละเอียดต่างๆ ให้แก่ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติทราบถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดทางอาญาใดๆ คดีในทางแพ่ง หรือกระบวนการขั้นตอนคดีล้มละลายหากมีความเกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานบุคคล¹¹⁵

¹¹³ Section 6 (2) (d) of Witness Protection Ordinance 2000.

(d) an agreement by or on behalf of the participant that the participant will, if required to do so by the approving authority-

(i) undergo medical, psychological or psychiatric tests or examinations and make the results available to the approving authority; or

(ii) undergo drug or alcohol counseling or treatment;

¹¹⁴ Section 6 (2) (e) of Witness Protection Ordinance 2000.

(e) a list of-

(i) the outstanding legal obligations (including family maintenance obligations and taxation obligations) of the participant; and

(ii) any other obligations of the participant, and an agreement by or on behalf of the participant as to how those obligations are to be met;

¹¹⁵ Section 6 (2) (g) of Witness Protection Ordinance 2000.

(g) an agreement by or on behalf of the participant that the participant will disclose to the approving authority details of any criminal charges that are made against, and any civil or bankruptcy proceedings that are made in relation to, the participant after the participant is included in the witness protection programme;

เมื่อพยานเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน มาตรการคุ้มครองพยานที่จะได้รับการปฏิบัติคือการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้แก่พยาน เช่น การแก้ไขเปลี่ยนแปลง ปกปิด ชื่อ สกุล ที่อยู่ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวตนของพยานได้ และเมื่อพยานได้รับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ใหม่ภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน พยานมีความจำเป็นที่จะต้องผูกมัดอยู่กับตัวตนใหม่ (ชื่อ สกุล สถานที่อยู่) ภายใต้กฎหมายของเขตปกครองพิเศษฮ่องกง พยานจะทำการเปิดเผยชื่อ สกุล สถานที่อยู่ให้แก่บุคคลใดๆ ซึ่งอยู่ในระหว่างที่ได้รับการคุ้มครองหาได้ไม่¹¹⁶

หากมีกรณีที่มีอำนาจพิจารณาอนุมัติ ตัดสินใจปฏิเสธไม่ให้พยานเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน หรือกรณีพยานได้เป็นผู้เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานแล้ว แต่ไม่ดำเนินการเปลี่ยนแปลงชื่อ สกุล ที่อยู่ ให้แก่พยานตามมาตรฐานโครงการ พยานอาจยื่นคำร้องโดยทำเป็นหนังสือต่อคณะกรรมการให้ทบทวนถึงการพิจารณาตัดสินใจของผู้มีอำนาจอนุมัติ โดยผู้ร้องหรือพยานนั้นจะต้องยื่นคำร้องเป็นหนังสือภายหลังที่ได้รับคำสั่งปฏิเสธของผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติ โครงการภายใน 7 วัน และเมื่อคณะกรรมการได้รับคำร้องเช่นนั้นแล้ว ผู้มีอำนาจอนุมัติมีหน้าที่ที่จะต้องส่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพยานทั้งหมดไปยังคณะกรรมการเพื่อพิจารณาคำร้องขอทบทวนคำสั่งของผู้มีอำนาจอนุมัติ¹¹⁷

¹¹⁶ Section 10 of Witness Protection Ordinance 2000.

(1) Where-

(a) a participant who has been provided with a new identity under the witness protection programme would, apart from this section, be required by or under a law of Hong Kong to disclose his original identity for a particular purpose; and

(b) the approving authority has given the participant written permission not to disclose his original identity for that purpose, the participant is not required to disclose his original identity to any person for that purpose.

(2) If a participant has been given permission under subsection (1) not to disclose his original identity for a particular purpose, it is lawful for the participant, in any proceedings or for any purpose under or in relation to the relevant law of Hong Kong, to claim that his new identity is his only identity.

¹¹⁷ Section 13 “Request for review” of Witness Protection Ordinance 2000.

(1) A person who is aggrieved by a decision of the approving authority under this Ordinance-

(a) not to include him;

(b) to terminate his protection as a participant; or

(c) not to establish a new identity for him as a participant, in the witness protection programme may request in writing that the approving authority's decision be reviewed by the board.

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่าเจ้าหน้าที่ของโครงการคุ้มครองพยานจะมีอยู่สองฝ่าย คือ

1. เจ้าหน้าที่ตำรวจ
2. เจ้าหน้าที่ขององค์กรอิสระในการต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน

รวมกันเป็นหน่วยงานคุ้มครองพยาน (Commissioner) หากเจ้าหน้าที่เหล่านี้ รวมถึงเจ้าหน้าที่อื่นใดที่ได้ประสานงานร่วมมือกับการคุ้มครองพยาน และบุคคลอื่นใดที่ปฏิบัติหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน แม้จะเกิดผลร้ายหรือความเสียหายขึ้น แต่หากได้กระทำการไปด้วยความสุจริต มีเจตนาที่ดีแล้วไซ้ ก็หาจำต้องรับผิดชอบในผลแห่งการกระทำเช่นนั้นไม่ ไม่ว่าจะเป็นครีแพ่งหรือคดีทางอาญา ทั้งนี้ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมายเขตปกครองพิเศษฮ่องกง¹¹⁸ เมื่อได้พิจารณาแล้วการบัญญัติเช่นนี้ก็เพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่เต็มความสามารถ ไม่เกรงกลัวต่อการถูกลงโทษตามกฎหมายในกรณีที่มีผลร้ายเกิดขึ้น ซึ่งหลักการดังกล่าวคล้ายกับในเรื่องความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539

เมื่อเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองพยาน การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ใหม่ (เปลี่ยนแปลงชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่) จะต้องดำเนินการโดยลับ ห้ามทำการเปิดเผยเด็ดขาด การที่บุคคลผู้เป็นพยานเอง หรือผู้ที่ผ่านประเมินการเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานได้เปิดเผยข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการที่เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการของโครงการคุ้มครองพยาน ข้อมูลเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ใดๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับโครงการ ข้อเท็จจริงตามหนังสือบันทึกความเข้าใจที่ได้ลงลายมือชื่อ รวมถึงรายละเอียดใดๆ ตามหนังสือบันทึกความเข้าใจ ย่อมมีโทษทางอาญาตั้งแต่สถานเบาไปจนถึงสถานหนัก ตามการเปิดเผยข้อมูลที่มีลักษณะสำคัญยิ่งกว่า (การลงโทษจำคุกสำหรับการเปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานมีตั้งแต่ลงโทษจำคุกเป็นเวลา 2 ปี ลงโทษจำคุก

(2) Within 7 days after receiving the decision of the approving authority, the aggrieved person shall deliver to the approving authority a request for review stating the reasons for his request.

(3) After receiving such a request, the approving authority shall forward it and all relevant documents to the board.

(4) A request for a review under this section against a decision of the approving authority not to include a person in the witness protection programme or not to establish a new identity for a participant does not suspend the approving authority's decision unless he decides otherwise.

¹¹⁸ Section 16 “Officers protected from suit in respect of decisions under Ordinance” of Witness Protection Ordinance 2000.

The approving authority, officers working with him and any other public officer or person performing functions in relation to the witness protection programme are not liable to any action, suit or proceedings (including criminal proceedings) under a law in force in Hong Kong in respect of an act done or omitted to be done in good faith in the exercise or purported exercise of a power conferred by this Ordinance.

เป็นเวลา 5 ปี และ 10 ปี ตามลำดับ ตามความหนักเบา)¹¹⁹ การห้ามมิให้เปิดเผยข้อมูลนั้น ไม่ได้ห้ามเฉพาะตัวพยานหรือผู้เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้มีอำนาจอนุมัติและเจ้าหน้าที่ด้วย ซึ่งในส่วนของผู้มีอำนาจอนุมัติและเจ้าหน้าที่ที่มีความแตกต่างบางประการที่สามารถเปิดเผยความลับได้โดยถือเป็นข้อยกเว้น (อำนาจเหนือบางประการ) เช่น เพื่อวัตถุประสงค์การดำเนินการตามข้อกำหนดของโครงการ หรือเปิดเผยข้อมูลแก่ผู้พิพากษา (Magistrate) ในชั้นพิจารณาของศาลอันเนื่องมาจากมีผลต่อการพิจารณาพิพากษารรคดี¹²⁰

3.2 ประเทศแคนาดา (Canada)

ประเทศแคนาดานั้นมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานโดยใช้ชื่อว่า The Witness Protection Program Act, Statutes of Canada 1996 , Chapter 15 (S.C. 1996, c.15) โดยพระราชบัญญัตินี้เป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการก่อตั้งและการปฏิบัติงานในโครงการคุ้มครองพยานโดยผู้ว่าการรัฐชื่อ Romeo LeBlance ซึ่งรับแบบอย่างและอิทธิพลมาจากโครงการคุ้มครองพยานของสหรัฐอเมริกาประเทศข้างเคียง โครงการคุ้มครองพยานของประเทศแคนาดาได้รับความเห็นชอบจากประธานาธิบดี โดยคำแนะนำของรัฐสภา (the Senate and House of Commons of Canada) เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 1996¹²¹

¹¹⁹ Section 17 (4) “Offences” of Witness Protection Ordinance 2000.

(4) A person who contravenes-

(a) subsection (1) commits an offence and is liable on conviction on indictment to imprisonment for 10 years;

(b) subsection (2) commits an offence and is liable on conviction on indictment to imprisonment for 5 years;

(c) subsection (3) commits an offence and is liable on conviction to a fine at level 6 and to imprisonment for 2 years.

¹²⁰ Section 18 (2) “Approving authority and officer not to be required to disclose information” of Witness Protection Ordinance 2000.

(2) If it is essential to the determination of legal proceedings under or in relation to a law of Hong Kong that the judge or magistrate presiding over the proceedings be advised of a participant's location and circumstances, a person referred to in subsection (1) shall disclose the relevant information to the judge or magistrate in chambers, but the person shall not disclose the information unless he and the judge or magistrate are the only persons present.

¹²¹ สุรินี รั้ววิสุทธรวิกร. (2552). การเปลี่ยนชื่อและย้ายที่อยู่ของพยานในคดีอาญา , (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), น.51.

ประเทศแคนาดาประกอบด้วยรัฐทั้งหมด 10 รัฐและดินแดน 3 แห่ง ในส่วนของ การศึกษากฎหมายต่างประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันมากที่สุดและสอดคล้อง ต่อมาตรฐานสากลของสหประชาชาติ ตามอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติเพื่อต่อต้านองค์กร อาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ. 2000 จึงได้ทำการศึกษาพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของรัฐซัสแคตเชวัน (The Statutes of Saskatchewan) ซึ่งเป็นรัฐที่อยู่ ณ จุดศูนย์กลางของประเทศแคนาดาตามหลักทาง ภูมิศาสตร์ประกอบด้วยกฎหมายคุ้มครองพยานที่ความทันสมัย ตามพระราชบัญญัติที่ชื่อว่า The Witness Protection Program Act, Chapter W-14.2 of The Statutes of Saskatchewan, 2009.

3.2.1 มาตรการในการคุ้มครองพยาน

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจดำเนินการตามโครงการคุ้มครองพยานของแคนาดา คือ หน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย (Law enforcement agency) ซึ่งประกอบไปด้วยหน่วยงาน ดังนี้¹²²

1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติของแคนาดา (The Royal Canadian Mounted Police: RCMP) หรืออาจเรียกในอีกชื่อหนึ่งว่า ตำรวจม้าแห่งชาติแคนาดา อันเนื่องมาจากรากฐาน ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการจัดงานพิธี รวมถึงการควบคุมดูแลการอพยพผู้คนซึ่งย้ายเข้ามาตั้ง ถิ่นฐานใหม่โดยการใช้ม้า

2) หน่วยงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามภูมิภาคต่างๆ ตามคำนิยามของ พระราชบัญญัติตำรวจแคนาดา (The Police Act, 1990)

3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพยานของแคนาดา ความมุ่งหมายตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของรัฐซัสแคตเชวัน ประเทศแคนาดา มุ่งประสงค์ที่จะคุ้มครองบุคคล (Protected Person) ตามคำนิยาม ดังต่อไปนี้¹²³

¹²² Section 2 (f) of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(f) “law enforcement agency” means:

- (i) the Royal Canadian Mounted Police;
- (ii) a police service as defined in The Police Act, 1990; or
- (iii) a prescribed law enforcement agency;

¹²³ Section 2 (d),(j) of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(d) “associated person at risk” means a person whose safety or security may be at risk because of the relationship or association of the person with a witness;

(j) “protected person” means:

- (i) a witness who is a party to a protection agreement; or
- (ii) an associated person at risk who is a party to a protection agreement;

1) พยานที่มีเหตุอันสมควรที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายนี้ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงใดในการกระทำความผิด และเป็นผู้ที่ได้ให้หรือจะให้ข้อเท็จจริงในการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายของรัฐสaskatchewan ประเทศแคนาดา หรือตามกฎหมายของรัฐสภาแคนาดา

2) บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน เพราะบุคคลดังกล่าวนี้มีความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายสูง

เมื่อได้ทราบถึงหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Agency) และบุคคลตามคำนิยามที่จะได้รับความคุ้มครอง (Protected Person) ภายใต้โครงการคุ้มครองพยานแล้ว จำต้องพิจารณาต่อไปว่า วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินการคุ้มครองพยาน หมายถึงอย่างไรและมีหลักเกณฑ์การคุ้มครองพยานในเรื่องใดบ้าง ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

หน้าที่การบริการเพื่อการปกป้องคุ้มครองพยาน ตามความหมายของพระราชบัญญัติดังกล่าว หมายถึง การบริการให้ความคุ้มครองด้วยความตั้งใจและให้ความช่วยเหลือคุ้มครองต่อความปลอดภัยของพยาน นอกจากนี้ยังรวมถึง¹²⁴

- 1) การเคลื่อนย้าย รับส่ง ไปมาหรือไปยังสถานที่ที่ปลอดภัย
- 2) อำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่พยานและบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับพยาน
- 3) การเดินทางเพื่อไปให้การหรือเบิกความตามข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดและการดูแลรักษาทรัพย์สินส่วนตัว
- 4) ช่วยเหลือและสนับสนุนทางการเงิน
- 5) การให้ความช่วยเหลือบริการด้านความปลอดภัย รวมถึงอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อความปลอดภัยของพยาน

¹²⁴ Section 2 (1) of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(1) “protection service” means a service intended to protect or assist in protecting a person’s safety or security and, without limiting the generality of the foregoing, includes the provision of:

- (i) transportation to and from a safe location;
- (ii) accommodation;
- (iii) transportation and storage of personal possessions;
- (iv) reasonable financial support;
- (v) security services and equipment;
- (vi) counselling;
- (vii) any other service that may be prescribed;

6) การให้คำปรึกษา แนะนำ

7) การให้ความช่วยเหลือหรือบริการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด

ขั้นตอนแรกในการพิจารณาให้พยานเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน ผู้ว่าราชการรัฐซึ่งถือเป็นผู้อำนวยการจากการแต่งตั้งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ในการดูแล และบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานนี้ และยังมีอำนาจแต่งตั้งรองผู้อำนวยการ เพื่อบริหารจัดการดูแลเพิ่มเติมได้อีกด้วย¹²⁵ ดังนั้นจึงเป็นอำนาจของผู้มีอำนาจอนุมัติ (ผู้อำนวยการ Director) ที่จะต้องพิจารณาในส่วนในขั้นแรกเพื่อประเมินและตัดสินใจว่าพยานมี สิทธิเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานหรือไม่ โดยมีองค์ประกอบในการพิจารณา ดังนี้¹²⁶

1) ความเสี่ยงภัยหรืออันตรายที่อาจเกิดต่อพยานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ ใกล้ชิด

¹²⁵ Section 3 “Director, deputy directors” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(1) The minister shall appoint a director to administer this Act and the regulations, and may appoint any deputy directors that the minister considers necessary.

(2) The director may, in writing and on any terms that the director may determine, delegate to any person employed in the ministry any responsibility or power of the director pursuant to this Act other than a decision-making power.

(3) The director shall administer this Act and the regulations in a confidential manner to safeguard the safety and security of protected persons.

¹²⁶ Section 4 (2) “Powers of director” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(2) Without limiting the generality of subsection (1), the director may make any inquiry or conduct any investigation that the director considers necessary to assess or determine any of the following:

(a) the risks to the safety or security of a witness or an associated person at risk;

(b) the eligibility of a witness to receive protection services;

(c) the types of protection services that a witness or an associated person at risk might need;

(d) the length of time during which a witness or an associated person at risk might need protection services;

(e) whether any of the matters described in clauses (a) to (d) have changed with respect to a protected person;

(f) whether the provision of protection services to a protected person should be terminated.

- 2) สิทธิขั้นพื้นฐานของพยานในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย
- 3) ประเภทและลักษณะของการคุ้มครองพยาน ที่พยานและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมีความจำเป็นจะต้องได้รับการคุ้มครอง
- 4) ขอบเขตระยะเวลาในการคุ้มครองพยานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด
- 5) กรณีอื่นใดที่นอกเหนือไปจากที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นในข้อ 1) – 4) รวมถึงการพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของพฤติการณ์ดังกล่าวด้วย
- 6) กรณีการพิจารณาว่าการคุ้มครองพยานตามโครงการคุ้มครองพยานควรสิ้นสุดลงเมื่อใด

โครงการคุ้มครองพยานนี้ถูกเรียกว่า “โครงการคุ้มครองพยานสหพันธรัฐ” (Federal Program) ซึ่งก็คือ โครงการคุ้มครองพยานของแคนาดานั้นเอง เมื่อผู้มีอำนาจอนุมัติหรือผู้อำนวยการพิจารณาประเมินในชั้นแรกแล้วหลังจากที่สำนักงานบังคับใช้กฎหมายได้เสนอเรื่องการสมัครเข้ารับการคุ้มครองในโครงการแก่ผู้อำนวยการ¹²⁷ ต่อมาจะได้พิจารณาในเชิงลึกถึงการสมัครเข้ารับการปกป้องคุ้มครองตามโครงการคุ้มครองพยาน โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้¹²⁸

¹²⁷ Section 7 (1) “Eligibility threshold” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(1) In this section, “federal program” means the Witness Protection Program established by the Witness Protection Program Act (Canada).

¹²⁸ Section 8 (2) “Application for protection services” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

- (2) The director shall consider an application promptly and:
 - (a) determine whether the witness meets the eligibility threshold; and
 - (b) if the witness meets the eligibility threshold, assess or determine:
 - (i) the seriousness of the offence with respect to which the evidence of the witness relates;
 - (ii) the value of the evidence of the witness and the importance of the witness to the prosecution;
 - (iii) the risk to the safety or security of the witness or an associated person at risk;
 - (iv) the likelihood of the witness or an associated person at risk being able to adjust to any conditions that may be incorporated in a protection agreement, having regard to the maturity, judgment and relationships of the individual;

- 1) การพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำผิดทางอาญา อันเกี่ยวเนื่องกับพยานหลักฐานที่จะพิสูจน์ถึงการกระทำผิด
 - 2) คุณค่า น้ำหนักและความสำคัญของพยานหลักฐานต่อการดำเนินคดีทางอาญา
 - 3) ความเสี่ยงต่ออันตรายหรือความปลอดภัยที่อาจเกิดขึ้นได้กับตัวพยาน รวมถึงบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน
 - 4) ความน่าจะเป็นที่พยานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดต่อความเสี่ยงที่จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานะที่ถูกกำหนดไว้ในบันทึกข้อตกลง รวมถึงการพิจารณาวุฒิภาวะ ความเป็นผู้ใหญ่ (Maturity) เพียงพอที่จะสามารถรู้สำนึกในการกระทำได้ การตัดสินใจและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลประกอบด้วย
 - 5) ข้อกำหนดทางการเงิน และความสมเหตุสมผลต่อการให้บริการปกป้องคุ้มครองพยานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด
 - 6) กระบวนการ วิธีทางเลือกอื่นที่สามารถคุ้มครองพยานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดได้โดยไม่ต้องได้รับการคุ้มครองตามโครงการคุ้มครองพยาน
 - 7) ระยะเวลาที่พยานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดจะได้รับความเสี่ยงต่อความปลอดภัย ที่น่าจะต้องได้รับการคุ้มครองตามโครงการคุ้มครองพยาน
 - 8) ปัจจัย สถานะแวดล้อมอื่นใดที่ผู้มีอำนาจพิจารณาอนุมัติหรือผู้อำนวยการเห็นว่ามีความเกี่ยวข้อง
- เมื่อพยานได้เข้ามาอยู่ภายใต้โครงการคุ้มครองพยานแล้ว พยานจะต้องให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดทั้งหมด ตามที่ผู้อำนวยการต้องการ เพื่อประเมินและพิจารณาถึงความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของพยานและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด รวมทั้งชนิดหรือประเภทของการปกป้องคุ้มครอง ซึ่งโดยหลักแล้วการให้ข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด โดยพยานหรือบุคคลอื่นใดที่เกี่ยวข้อง จะต้องมิเอกลสารประกอบการให้ความยินยอมเป็น

(v) the financial and logistical requirements to provide protection services to the witness or an associated person at risk;

(vi) the availability of any alternative methods for protecting the witness or an associated person at risk without providing protection services;

(vii) the length of time during which the witness or an associated person at risk is likely to need protection services; and

(viii) any other factors that the director considers relevant.

ลายลักษณ์อักษรต่อการเปิดเผยข้อมูลลับที่มีความเสี่ยงนั้นเสมอ ทั้งนี้ยอมเป็นไปตามบันทึกข้อตกลงและวัตถุประสงค์ของโครงการคุ้มครองพยาน¹²⁹

การพิจารณาคัดสินใจของผู้อำนวยการว่า พยานจะได้รับการคุ้มครองภายใต้โครงการคุ้มครองพยานหรือไม่นั้น หากผู้อำนวยการใช้ดุลพินิจให้พยานได้รับการคุ้มครอง ผู้อำนวยการจะต้องกำหนดระยะเวลาที่พยานน่าจะต้องได้รับความคุ้มครอง โดยการกำหนดระยะเวลาให้ความคุ้มครองมักจะกำหนดเป็นระยะเวลา 30 วัน หรือน้อยกว่า ซึ่งหากเป็นกรณีที่กำหนดระยะเวลา

¹²⁹ Section 9 “Witness, associated person at risk, to provide information” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(1) A witness who is the subject of an application must:

(a) provide the director with all information that the director requires to assess or determine any of the matters mentioned in subsection 8(2);

(b) provide the director with copies of any documents that contain any of the information mentioned in clause (a);

(c) provide the director with:

(i) the written consent of the witness to the disclosure by a third party of confidential information respecting the witness for the purposes of the application; or

(ii) if the witness is not capable of giving consent, the written consent of the person who is entitled to give consent on behalf of the witness to the disclosure described in subclause (i); and

(d) co-operate with the director in the conduct of any inquiry or investigation pursuant to section 4.

(2) If protection services are sought on behalf of an associated person at risk, the witness who is the subject of the application must:

(a) provide the director with all information that the director requires to assess or determine:

(i) the risks to the safety or security of the associated person at risk; and

(ii) the types of protection services that the associated person at risk might need;

(b) provide the director with copies of any documents that contain any of the information mentioned in clause (a); and

(c) provide the director with:

(i) the written consent of the associated person at risk to the disclosure by a third party of confidential information respecting the associated person at risk for the purposes of the application; or

(ii) if the associated person at risk is not capable of giving consent, the written consent of the person who is entitled to give consent on behalf of the associated person at risk to the disclosure described in subclause (i).

เช่นว่านี้ ทางผู้อำนวยการจะต้องกำหนดมาตรการที่จะจัดให้พยานภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน และพิจารณาต่อไปว่าบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดควรจะได้รับ ความคุ้มครองเช่นเดียวกับพยานหรือไม่ แต่หากเป็นกรณีที่พิจารณาแล้วเห็นว่าควรจะต้องให้ความคุ้มครองเป็นระยะเวลา มากกว่า 30 วัน ผู้อำนวยการจะต้องส่งเรื่องดังกล่าวไปยังคณะกรรมการเพื่อพิจารณาต่อไป¹³⁰ ซึ่งคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานแห่งรัฐซัสแคตเชวัน ค.ศ. 2009 หมายถึง บุคคลที่ถูกเสนอชื่อโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมและอัยการสูงสุด 1 คน พนักงานเจ้าหน้าที่ของกระทรวงยุติธรรม 1 คน พนักงานเจ้าหน้าที่ตำรวจอาวุโส 1 คน รวมเป็น 3 คน ซึ่งรัฐมนตรีจะต้องกำหนดให้สมาชิกคนใดคนหนึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ทบทวนและตัดสินใจเกี่ยวกับคำขอที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย ทบทวนการพิจารณาตัดสินใจของผู้อำนวยการเกี่ยวกับการสิ้นสุดของการให้ความคุ้มครองพยาน และให้คำปรึกษาแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมตามพระราชบัญญัตินี้¹³¹ ประการสุดท้าย หากผู้อำนวยการพิจารณาแล้วเห็นว่า พยานไม่มีสิทธิที่จะได้รับ

¹³⁰ Section 10 “Decision of director” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(1) If the director determines that a witness who is the subject of an application meets the eligibility threshold, the director shall give further consideration to the application and:

(a) decide that the witness is eligible to receive protection services and determine the period during which the witness is likely to need protection services; or

(b) determine that the witness is not eligible to receive protection services.

(2) If the director determines that a witness is likely to need protection services for a period of 30 days or less, the director shall:

(a) determine the protection services to be provided to the witness;

(b) determine whether there are any associated persons at risk who should receive protection services and, in appropriate cases, the protection services to be provided to associated persons at risk;

(c) determine the period during which the protection services are to be provided;

(d) subject to this Act and the regulations, determine the terms of any protection agreements that are required; and

(e) provide the protection services in accordance with the protection agreements.

(3) If the director determines that a witness is likely to need protection services for a period of more than 30 days, the director shall refer the application to the approval committee for its consideration in accordance with section 11.

¹³¹ Section 5 “Approval committee” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

การคุ้มครองภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน ผู้อำนวยการจะต้องแจ้งและอธิบายถึงเหตุผลในการใช้ดุลพินิจเช่นนั้นต่อพยานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด¹³²

เมื่อระยะเวลาการให้ความคุ้มครองสิ้นสุดลง การคุ้มครองก็ย่อมสิ้นสุดลง เฉกเช่นเดียวกัน หรืออาจเป็นกรณีที่ผู้อำนวยการยกเลิกการให้ความคุ้มครองเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานได้แถลงข้อความเท็จ ขัดต่อความจริงและไม่สอดคล้องกับการกระทำความผิด รวมถึงการที่พยานไม่ยอมเปิดเผยข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดที่จำเป็นให้ผู้อำนวยการทราบด้วย หรืออาจเป็นกรณีที่พยานจงใจฝ่าฝืนเงื่อนไข ข้อกำหนดตามหนังสือบันทึกข้อตกลง¹³³

ตามหลักกฎหมายคุ้มครองพยานของรัฐสแควทเชวันจะเคร่งครัดในเรื่องการรักษาความลับของพยานและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด โดยห้ามมิให้ผู้ใดที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัตินี้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวพยานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ใหม่ (ชื่อตัว ชื่อสกุล สถานที่อยู่ เลขประจำตัวประชาชน) ของผู้ที่ได้รับความคุ้มครองรวมตลอดถึง ข้อมูลที่อาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของผู้ที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งมีให้แก่พยานและบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในระหว่างที่อยู่ในความคุ้มครองของโครงการเท่านั้น แต่

(1) The approval committee is established.

(2) The approval committee consists of three persons appointed by the minister:

(a) one of whom is nominated by the Minister of Justice and Attorney General;

(b) one of whom is an official of the ministry; and

(c) one of whom is a senior police officer.

(3) The minister shall designate one of the members as chairperson of the approval committee.

¹³² Section 10 (4) “Decision of director” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(4) If the director determines that a witness is not eligible to receive protection services, the director shall promptly notify the applicant and the witness of the decision.

¹³³ Section 17 “Termination of protection services” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(1) Subject to subsection (2), the provision of protection services to a protected person terminates on the expiry of a protection agreement.

(2) Subject to section 18, the director may terminate the provision of protection services to a protected person if the director has reason to believe that the protected person:

(a) has made a material misrepresentation, or has failed to disclose required information, with respect to the application made on his or her behalf for the provision of protection services; or

(b) has deliberately breached a material term of his or her protection agreement.

ยังรวมถึงพยานคนก่อนๆด้วย อย่างไรก็ตาม การเปิดเผยข้อมูลนั้นไม่ได้หมายความว่า การให้ข้อมูลระหว่างพยานและผู้อำนวยความสะดวก สมาชิกของคณะกรรมการ พนักงานเจ้าหน้าที่ที่ให้ความคุ้มครองพยาน¹³⁴ ในส่วนของการเปิดเผยข้อมูลพยานบางอย่างในชั้นพิจารณาของศาล ย่อมเป็นไปตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งไม่ถือว่าพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานนี้มีผลผูกพันต่อการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล¹³⁵

การกระทำผิดตามพระราชบัญญัตินี้ย่อมต้องได้รับการลงโทษเสมอ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่พยานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดไม่กระทำการใดตามคำสั่งของผู้อำนวยความสะดวกหรือกรณีเปิดเผยความลับของพยานดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 50,000 ดอลลาร์ หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งการดำเนินคดีทางกฎหมายเพื่อบังคับใช้โทษตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวจะกระทำการโดยไม่ผ่านความเห็นชอบหรือความยินยอมของอัยการสูงสุดมิได้¹³⁶ อันแสดง

¹³⁴ Section 22 “Confidentiality” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(1) No person engaged in the administration of this Act or the provision of protection services pursuant to this Act shall disclose or provide access to information respecting the identity or location of a protected person, a former protected person or a person on whose behalf an application has been made, or information that might otherwise compromise the safety or security of a protected person, a former protected person or a person on whose behalf an application has been made, except in accordance with this Act and the regulations.

(2) Subsection (1) does not apply to a disclosure of information that:

(a) is made between any of the following persons:

(i) the director;

(ii) a member of the approval committee;

(iii) a person who is employed or retained by the ministry in the administration of this Act.

¹³⁵ Section 24 “Certain disclosures not affected” of The Witness Protection Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

Nothing in this Act affects:

(a) the obligation of the Crown to disclose information in the ordinary course of criminal proceedings; or

(b) the disclosure of information when ordered by a court in criminal proceedings.

¹³⁶ Section 29 “Offences and penalties” of The Witness Protection Program Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009.

(1) No person shall fail to comply with a direction of the director pursuant to subsection 20 (1).

ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในการดำเนินคดีระหว่างฝ่ายตำรวจและฝ่ายพนักงานอัยการ ที่จะต้องได้รับการตรวจสอบและเห็นชอบจากอัยการสูงสุดเสียก่อน

3.3 ประเทศแอลเบเนีย (Albania)

แอลเบเนียเป็นประเทศแถบเมดิเตอร์เรเนียนในยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ ทางทิศเหนือติดกับมอนเตเนโกร ทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดกับเซอร์เบีย ทิศตะวันออกติดกับมาซิโดเนีย และทางทิศใต้ติดกับกรีซ ชายฝั่งตะวันตกจรดทะเลเอเดรียติก ชายฝั่งตะวันตกเฉียงใต้จรดทะเลไอโอเนียน ปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย แม้ประเทศแอลเบเนียจะไม่ได้เป็นสมาชิกสมาคมยุโรป (European Union : EU) แต่ได้รับความช่วยเหลือภายใต้การสนับสนุนของประชาคมยุโรป เพื่อให้รัฐบาลของแอลเบเนียสามารถต่อกรและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติหรือกลุ่มก่อการร้ายได้ (Organized Crimes and Terrorism) และเพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาขององค์การสหประชาชาติเพื่อต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ค.ศ. 2000¹³⁷ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของกลุ่มประชาคมยุโรป (National Development Plan : NDP)¹³⁸ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างกระบวนการคุ้มครองพยานและพนักงานเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายได้จริง การแก้ไขปรับปรุงการประสานงานและความร่วมมือในทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรของรัฐ เอกชน และองค์กรระหว่างประเทศ รวมตลอดถึงการสร้างความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อการบังคับใช้กฎหมายและผู้พิพากษา ตุลาการ

(2) Every person who contravenes subsection (1) or subsection 22(1) is guilty of an offence and liable on summary conviction to a fine of not more than \$50,000, to imprisonment for a term of not more than two years or to both.

(3) No prosecution is to be instituted pursuant to this section without the consent of the Attorney General.

¹³⁷ Rezana Balla, Phd Candidate , WITNESSES PROTECTION IN FIGHTING ORGANISED CRIME , (Tirana University, Faculty of Law, Albania, 2012) , p.131.

¹³⁸ National Strategy for Development and Integration 2007-2013. Strategic Priorities, Organized Crime.

“Strengthen the protection of witnesses and people who collaborate with justice before, during, and following the judicial process through: rigorous application of the law on the protection of witnesses and people who collaborate with justice; improvement of the cooperation between the relevant institution, whether state, independent or international organization; and increase in citizen trust towards the forces of law implementation and the judiciary”

เพื่อเพิ่มขีดความสามารถและประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย การประสานงานในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและกระบวนการพิจารณาตีอาญาต่อการคุ้มครองพยานในประเทศแอลเบเนีย จึงเกิดโครงการ “Twinning Project Fiche” ขึ้นในปี ค.ศ. 2009 ภายใต้อาณัติช่วยเหลือและสนับสนุนจากกลุ่มประชาคมยุโรป อันเป็นไปตามมาตรการการช่วยเหลือและสนับสนุน ปี ค.ศ. 2009 (IPA 2009 : Instrument for Pre-Accession Assistance) ซึ่งใช้งบประมาณรวมทั้งสิ้น 600,000 ยูโร เพื่อผลักดันให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศแอลเบเนียเข้มแข็งสามารถป้องกันและปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติได้ โดยเฉพาะการคุ้มครองพยานบุคคล¹³⁹ อันจะนำมาซึ่งการพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดของจำเลยและสามารถเชื่อมโยงไปถึงผู้มีอิทธิพล รวมถึงองค์กรอาชญากรรมผู้อยู่เบื้องหลังได้อีกด้วย ประเทศแอลเบเนียจึงได้ยกร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานขึ้น ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของโครงการดังกล่าว

3.3.1 มาตรการในการคุ้มครองพยาน

โครงการคุ้มครองพยานของประเทศแอลเบเนียนั้นถือเป็นมาตรการพิเศษที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานปกป้องคุ้มครองพยานและผู้ประสานงานแห่งความยุติธรรม (Justice Collaborators) เพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพในชีวิต ร่างกายของพยานหรือผู้ที่ได้รับความคุ้มครองภายใต้เงื่อนไขตามที่กฎหมายนี้ได้กำหนดไว้¹⁴⁰

ตามคำนิยามของกฎหมายคุ้มครองพยาน ประเทศแอลเบเนีย ภายใต้อาณัติสนับสนุนงบประมาณจากกลุ่มประชาคมยุโรป มีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน รวมไปถึงบุคคลที่มุ่งประสงค์จะให้ความคุ้มครอง (Protected Persons) ดังต่อไปนี้¹⁴¹

¹³⁹ The European Commission's. *Twinning Project Fiche in Albania*. Online Resources. (2010) [cited 2017 December 10]. Available from : <http://www.esteri.it/mae/gemellaggi/cards/albania/al%2009%20ib%20jh%2002%20bando.doc>

¹⁴⁰ Article 3 “Definitions” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1. “Protection program” is the special, supporting and extraordinary measures applied by the Directorate for the Protection of Witnesses and Justice Collaborators, for the protection of the life and health of protected persons, under the conditions foreseen by this law.

¹⁴¹ Article 3 “Definitions” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

2. "Justice witness" is a person, who, in the capacity of witness or aggrieved person, declares or testifies about facts and circumstances that constitute evidence in a criminal proceeding, and who is in a situation of danger, because of these declarations or testimony.

3. " Justice collaborator" is a person who serves a criminal sentence or is a defendant in criminal proceedings, with regard to crimes committed in complicity, and who is in a situation of danger,

(1) พยานแห่งความยุติธรรม หมายถึง บุคคลที่เบิกความหรือให้การเป็นพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์การกระทำความผิดทางอาญาและเป็นผู้ที่ตกอยู่ในภยันตรายที่อาจเกิดขึ้นแก่เขาได้ อันเกิดจากการให้ความร่วมมือต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

(2) ผู้ประสานงานแห่งความยุติธรรม หมายถึง บุคคลที่ได้ดำเนินคดีทางอาญามีความเกี่ยวข้องกับคดีอาชญากรรม และผู้ที่ตกอยู่ในภยันตรายอันเกิดจากการให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมในข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด

(3) บุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง หมายถึง บุคคลที่ตกอยู่ในภยันตรายอันเนื่องมาจากความเป็นญาติ สถานะความเป็นคู่สมรส การอาศัยอยู่ร่วมกัน หรือเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน หรืออาจเป็นบุคคลที่ให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

(4) บุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง (Protected Persons) หมายถึง พยานแห่งความยุติธรรม ผู้ประสานงานแห่งความยุติธรรม และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับพยานหรือผู้ประสานงานด้านความยุติธรรม ซึ่งเป็นบุคคลตามที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้น ตามข้อ (1) , (2) , (3)

เมื่อได้ทราบถึงบุคคลที่จักได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายคุ้มครองพยานของแอลเบเนียแล้ว จำต้องพิจารณาไปถึงสถานการณ์ด้วยว่าอย่างไรคือสถานการณ์ร้ายแรงหรืออันตรายที่จะต้องให้ความคุ้มครอง กฎหมายคุ้มครองพยานจึงได้บัญญัติถึงรายละเอียดไว้ว่า “สถานการณ์ที่อันตราย” หมายถึง สถานการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ชีวิต ร่างกายตกอยู่ในอันตราย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากคำให้การของพยานหรือผู้ที่ได้ให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีอาชญากรรมที่สามารถคาดหมายได้ตามกฎหมายนี้¹⁴²

because of his collaboration with justice, declarations or testimony about facts and circumstances that constitute evidence in the same criminal proceedings or in related proceedings.

4. "Related persons" are persons who are in a situation of danger because of their kinship or marriage relations, actual cohabitation or close personal relationships with the justice witness or justice collaborator.

5. "Protected persons" are, jointly or separately, justice witnesses, justice collaborators and persons related to them, according to the definitions provided in points 2, 3 and 4 of this Article.

¹⁴² Article 3 "Definitions" of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

6. "Situation of danger " is a current, concrete and serious situation, because of which life and health are in danger, as a consequence of the testimony of the witness or justice collaborator in criminal proceedings for the criminal offences foreseen by this law.

องค์กรที่รับผิดชอบคุ้มครองบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง (Protected Persons) ภายใต้โครงการคุ้มครองพยานของแอลเบเนีย ได้แก่ คณะกรรมการผู้มีอำนาจพิจารณาประเมินและอนุมัติโครงการคุ้มครองพยาน และหน่วยงานคุ้มครองพยาน¹⁴³ ในส่วนของหน่วยงานที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานนั้น ถือเป็นหน่วยงานหลักและภารกิจพิเศษของตำรวจรัฐ แผนกสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรม แห่งสมัชชาตำรวจรัฐแอลเบเนีย ซึ่งเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินการคุ้มครองพยาน การเตรียมการ การติดตาม การนำโครงการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับ และองค์กรดังกล่าวได้ขยายบทบาทหน้าที่ไปยังอาณาเขตทั้งหมดทั่วสาธารณรัฐแอลเบเนีย โครงสร้างและบุคลากรภายในองค์กรตามที่กฎหมายกำหนดนั้นจะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (Minister of the Interior) เสียก่อน เพราะหน่วยงานคุ้มครองพยานแม้จะเป็นหน่วยงานของตำรวจรัฐ แต่ก็มีบทบาทหน้าที่แยกออกต่างหากเป็นพิเศษ รวมถึงค่าใช้จ่าย เงินเดือน รายได้ต่างๆจะถูกแบ่งแยกต่างหากจากการเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการควบคุมดูแลกิจกรรมทางการเงินของหน่วยงานคุ้มครองพยานก็ถือเป็นความลับ ซึ่งไม่อนุญาตให้เปิดเผยบัญชีรายการต่างๆและข้อมูลเชิงปฏิบัติการ¹⁴⁴

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานคุ้มครองพยานประเทศแอลเบเนีย มี ดังนี้¹⁴⁵

¹⁴³ Article 4 “Responsible bodies” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

The bodies responsible for the preparation, assessment, approval and implementation of the protection program for justice witnesses and justice collaborators are:

- a) The Commission for the Assessment of the Protection Program for Justice Witnesses and Justice Collaborators.
- b) The Directorate for the Protection of Witnesses and Justice Collaborators.

¹⁴⁴ Article 5 “The Directorate for the Protection of Witnesses and Justice Collaborators” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1. The Directorate for the Protection of Witnesses and Justice Collaborators, as a special central structure of the State Police, within the Department for Investigation of Crimes, at the State Police Directorate General, is the body responsible for preparation, following and implementation of the protection programme. It extends its activity to the entire territory of the Republic of Albania.

2. The structure and personnel chart of the Directorate shall be approved by the Minister of the Interior.

3. The Directorate has its own budget, as a separate expenditure item in the budget of the State Police Directorate General. The administration of the assets and funds necessary for the exercise of activities by the Directorate, the documentation of expenditures, and the supervision of the financial activity of the Directorate are done in such a way as not to allow the disclosure of secret and operational information.

¹⁴⁵ Article 6 “Duties of the Directorate” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1) ดำเนินการเตรียมการและส่งข้อเสนอไปยังคณะกรรมการเพื่อทำการตรวจสอบและพิจารณา ซึ่งถูกจัดตั้งโดยอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาขอรับให้บุคคลที่ได้รับการคุ้มครองเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน

The Directorate has the following duties:

a) it prepares and sends for examination to the commission the proposals sent by the Prosecutor General for acceptance into a protection program;

b) it conducts an assessment of the psychological and physical conditions of the person proposed to be admitted to a protection program and a comprehensive assessment of the situation of danger, in order for the commission to be informed to the highest degree possible on the suitability of the person with the protection program;

c) it decides on the application of temporary measures of protection until the final decision is taken by the commission, in the cases and manner provided in Article 18 of this law;

ç) it adopts special and auxiliary protection measures that will be applied to the person or persons accepted into the program, following the taking of the decision by the commission for admission into the protection program;

d) it prepares and signs the protection agreement with the protected persons, in accordance with Article 19 of this law;

dh) it follows the implementation of the protection program;

e) it administers the data base related to the activity of the Directorate and the progress of the protection program, and takes measures to safeguard and administer it in compliance with the necessary level of classification of information, according to the legal provisions in force;

ë) it administers the assets and funds available to the Directorate for the exercise of its activity and the implementation of the protection program, including renting premises necessary for technical and operational work;

f) it proposes and takes measures for coordinating the work with other institutions for the implementation of the protection program for the protected persons;

g) it follows issues of cooperation with international structures or other states, in the area of protection;

gj) it prepares periodic reports on the conducted activity and makes proposals for the improvement of the legislation, the implementation of the protection program for protected persons. The reports of the Directorate contain only statistics. No legal provision on the right to information obliges the Directorate to disclose information, whether in a summary or reduced manner, to other state institutions, media or the public. Regular reports are prepared every six months and are made available to the commission.

2) ดำเนินการประเมินสมรรถภาพทางกายและตรวจสอบสถานะทางจิตของบุคคลที่ถูกเสนอให้เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน และประเมินสถานการณ์อันตราย ภัยอันตรายต่างๆ รอบด้านโดยละเอียด เพื่อให้คณะกรรมการ ได้รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ในเรื่องความเหมาะสมของบุคคลต่อโครงการคุ้มครองพยาน

3) พิจารณาตัดสินใจในการใช้มาตรการคุ้มครองพยานชั่วคราว (Temporary Measures) จนกว่าจะมีการพิจารณาอนุมัติในชั้นสุดท้ายโดยคณะกรรมการ

4) นำมาตรการคุ้มครองพยานกรณีพิเศษและมาตรการส่งเสริมสนับสนุน (Special and Auxiliary Protection Measures) มาใช้บังคับกับบุคคลหรือพยานที่ได้รับการพิจารณาให้เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน ตามคำสั่งของคณะกรรมการ

5) เตรียมการและดำเนินการลงนามในบันทึกข้อตกลงปกป้องคุ้มครองบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง ตามมาตรา 19 แห่งกฎหมายนี้ (ซึ่งมาตรา 19 เป็นเรื่องของข้อตกลงของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง “The agreement with the protected person”)

6) บริหารจัดการฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของหน่วยงานคุ้มครองพยานและความคืบหน้าของโครงการคุ้มครองพยาน รวมไปถึงการนำมาตรการคุ้มครองพยานต่างๆ มาปรับใช้ตามลำดับความสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับประเภทของข้อมูลและบทบัญญัติแห่งกฎหมายนี้

7) บริหารจัดการทรัพย์สินและเงินทุนที่มีอยู่ของหน่วยงานคุ้มครองพยานเพื่อใช้ในกิจกรรมและมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการคุ้มครองพยาน รวมไปถึงการเช่าที่ดินสถานที่พักอาศัยที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติการคุ้มครองพยาน

8) เสนอและใช้วิธีการต่างๆ ในการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อดำเนินการคุ้มครองพยานภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน

9) ติดตามและประสานงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างระหว่างประเทศหรือรัฐอื่นๆ ในขอบเขตของการคุ้มครองพยาน

10) จัดเตรียมทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการคุ้มครองพยาน และจัดทำข้อเสนอสำหรับการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในการคุ้มครองพยานต่อคณะกรรมการทุกๆ 6 เดือน

นอกจากนี้หน่วยงานคุ้มครองพยานยังมีอำนาจหน้าที่พิเศษ นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ¹⁴⁶

¹⁴⁶ Article 7 “Special competences of the Directorate” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1) พิจารณาถึงความจำเป็นและผลกระทบต่อการใช้มาตรการในการคุ้มครองพยาน โดยแจ้งคำร้องพร้อมเหตุผลประกอบเป็นลายลักษณ์อักษรต่อหน่วยงานอื่นใดที่เกี่ยวข้อง

- (1) โดยให้ข้อมูลที่สำคัญและจำเป็น
- (2) เพื่อไม่ให้เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของพยานหรือบุคคลที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งหากสถานการณ์เข้าสู่ภาวะปกติแล้ว สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลย่อมกลับคืนมาดังเดิม
- (3) เพื่อแจ้งให้ทราบถึงกรณีที่บุคคลหรือหน่วยงานอื่นใด พยายามที่จะเข้าถึงข้อมูลของผู้ที่ได้รับความคุ้มครอง

2) กระบวนการขั้นตอนภายใต้โครงการคุ้มครองพยาน หน่วยงานคุ้มครองพยาน มีสิทธิโดยชอบที่จะใช้อัตลักษณ์ปลอมได้ (ชื่อ สกุล ที่อยู่ ข้อมูลอื่นใด) และประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปกปิดอัตลักษณ์หรือสร้างอัตลักษณ์ปลอมได้

- (1) สำหรับบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง
- (2) สำหรับพนักงานเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานคุ้มครองพยาน ผู้ปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยานตามกฎหมายนี้

3) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกเว้นความรับผิดทางอาญา (Exemption from Criminal Liability) สำหรับบุคคลผู้ที่ใช้อัตลักษณ์ปลอม รวมตลอดถึงบุคคลอื่นใดที่ได้ช่วยเหลือใน

1. The Directorate, when it considers it necessary, to the effect of the implementation of the protection measures, addresses a reasoned written request to other state institutions:

- a) to provide necessary information;
- b) not to disclose information to persons or entities, which, in ordinary situations, are entitled to obtain such information;
- c) to inform, in any case, when persons or other entities attempt to obtain information about protected persons.

2. The Directorate, in implementing the protection program, has the right to use false identities and to ask other state institutions to assist in creating them:

- a) for protected persons;
- b) for the employees of the Directorate who perform specific duties in fulfillment of the obligations deriving from this law.

3. For the purpose of exemption from criminal liability, the persons who use false identities in implementation of point 2 of this Article and the public functionaries who assist in creating these identities are considered to have acted in the exercise of a right or the implementation of a duty assigned by law, according to Article 21 of the Criminal Code.

การสร้างอัตลักษณ์ปลอมเหล่านี้ ซึ่งถือว่าการกระทำการหรือการดำเนินการดังกล่าว เป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 21 ของประเทศแอลเบเนีย

เงื่อนไขทั่วไปสำหรับการนำโครงการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับ พิจารณาได้ดังนี้¹⁴⁷

1) เมื่อมาตรการทั่วไปในการปกป้องคุ้มครองพยานหรือผู้ประสานงานแห่งความยุติธรรมไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม ก็จะต้องนำโครงการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับ หากบุคคลเหล่านั้นได้ให้ความยินยอมโดยสมัครใจ

2) การนำโครงการคุ้มครองพยานมาปรับใช้ในการคุ้มครองพยานและบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง จะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์อันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ รวมถึงความสมัครใจของผู้เข้าร่วมโครงการด้วย

¹⁴⁷ Article 10 “General conditions for implementing the protection program” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1. When the implementation of the ordinary protection measures for a witness or justice collaborator is not sufficient and appropriate, a protection program according to this law is applied, if he, at his free will, consents to cooperate with the prosecutor’s office and the court, and, to provide, through his comprehensive declarations and/or testimony, made without conditions and reservations, grounded data that constitute decisive evidence for the detection, investigation and adjudication of crimes and their perpetrators.

2. The implementation of the protection program for the witness or justice collaborator is decided only if he is in a situation of danger, is suitable for being included in the program and accepts at his free will to be part of it and to participate actively in its implementation.

3. The suitability has to do with the psychological, social and physical conditions of the witness or collaborator, which should be such as to create confidence that he will apply the rules of the protection program and will not endanger his own life and health or the life and health of other persons. If possible, the measure of relocating his residence and amending the entire program shall be taken.

4. In case of a juvenile witness or collaborator, besides the above circumstances, the consequences of admission into the program on his psychosocial development should also be evaluated.

5. Depending on the concrete circumstances, the program may, along with the witness or justice collaborator, also include related persons. The rules provided for in paragraphs 1 and 2 of this Article shall also apply in this case.

6. The protection program does not have the purpose of improving the economic condition of the protected person. Neither the Directorate nor the commission or any other state institution is responsible for the financial obligations that protected persons have at the moment of admission into the protection program.

3) สภาพความเหมาะสมทางจิตใจ สังคม และทางกายภาพของพยานและผู้ที่ทำให้ความร่วมมือ ซึ่งน่าเชื่อว่าบุคคลเหล่านี้จะสามารถอยู่ภายในข้อกำหนดของโครงการคุ้มครองพยานได้ อีกทั้งจะต้องหลีกเลี่ยงมิให้ตนเองหรือผู้อื่นเข้าไปสู่สถานะที่อันตรายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกาย

4) ในกรณีที่พยานและผู้ที่ทำให้ความร่วมมือยังเป็นเยาวชน (Juvenile Witness or Collaborator) นอกเหนือไปจากข้อพิจารณาข้างที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะต้องจัดให้มีการประเมินผลโดยโปรแกรมพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial) ด้วย

5) การจัดให้เข้าสู่โครงการคุ้มครองพยานนั้น ขึ้นอยู่กับรายละเอียดและเหตุการณ์ที่เป็นรูปธรรม โดยโครงการคุ้มครองพยานไม่ได้หมายรวมเฉพาะตัวพยานหรือผู้ให้ความร่วมมือเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องอีกด้วย

6) โครงการคุ้มครองพยานไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าไปบริหารจัดการทรัพย์สินหรือกิจการอื่นใดของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง ดังนั้นหน่วยงานคุ้มครองพยาน คณะกรรมการ หรือหน่วยงานรัฐอื่นใด หากได้รับผิดต่อภาระทางการเงินของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองในขณะที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้โครงการไม่

ระยะเวลาของโครงการคุ้มครองพยานในแอลเบเนียนั้นจะแตกต่างจากนานาประเทศอยู่บ้าง เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมอาญาสามารถต่อต้านกับองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติได้ โดยโครงการคุ้มครองพยานในแอลเบเนียจะไม่มีกำหนดระยะเวลาสิ้นสุด สามารถขยายระยะเวลาได้ตลอดระยะเวลาการพิจารณาคดีอาญาจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ซึ่งระยะเวลาของโครงการคุ้มครองพยานยังได้พิจารณาถึงภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ต่อบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง ความเหมาะสมของการนำมาตรการพิเศษมาใช้บังคับ ตลอดจนการปฏิบัติตามข้อผูกพันที่ได้ระบุไว้ในข้อตกลงของโครงการ¹⁴⁸

เมื่อได้พิจารณาอนุมัติให้บุคคลใดได้รับการคุ้มครองภายใต้โครงการคุ้มครองพยานแล้ว จะมีการใช้มาตรการคุ้มครองพยานในแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันออกไปตามแต่กรณีตามสภาพของเหตุการณ์อาชญากรรม โดยมาตรการคุ้มครองพยาน มีดังนี้¹⁴⁹

¹⁴⁸ Article 11 “Duration of the protection program” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1. The protection program is, as a rule, implemented for an indefinite time period and can be extended throughout the phases of the criminal proceedings, as well as after its completion.

2. The duration of the protection program depends on the existence of the situation of danger, the suitability of the protected person in relation to the special protection measure applied, as well as on the implementation of the obligations provided in the protection agreement by the protected person.

¹⁴⁹ Article 12 “Protection measures” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

- 1) การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ใหม่
- 2) การเปลี่ยนแปลงภูมิลำเนา สถานที่พักอาศัย
- 3) การจัดเตรียมเอกสารอันเป็นที่ใจให้แก่บุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง
- 4) การป้องกันและจัดเก็บข้อมูล อัตลักษณ์ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองเป็นการชั่วคราว
- 5) ให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์กายภาพและทางเทคนิคในสถานที่ที่ผู้ได้รับความคุ้มครองอาศัยอยู่ รวมถึงทุกการเคลื่อนไหวของเขาด้วย
- 6) การให้ความคุ้มครองทางกายภาพและทางเทคนิคในสถานที่ที่ผู้ได้รับความคุ้มครองอาศัยอยู่ รวมถึงทุกการเคลื่อนไหวของเขาด้วย
- 7) การแก้ไขฟื้นฟูสภาพทางสังคมของผู้ที่ได้รับการคุ้มครอง
- 8) การให้ความช่วยเหลือทางการเงินที่เกี่ยวข้องกับการให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม
- 9) การฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ
- 10) การให้คำปรึกษาและความช่วยเหลือทางด้านกฎหมายเป็นการเฉพาะ

1. In the framework of protection programs, one or more protection measures that are applied for protected persons are:

- a) change of identity;
- b) change of residence;
- c) furnishing false documents;
- ç) temporary protection of identity, data and documents;
- d) giving testimony under another identity and administration with special means for voice and image deformation, and other forms set according to law, in compliance with Article 361/a of the Code of Criminal Procedure;
- dh) physical and technical protection, in the place where the protected person resides, as well as during his movements;
- e) social rehabilitation;
- ë) provision of financial assistance;
- f) professional retraining;
- g) provision of advice and specialized legal assistance;
- gj) any other measure that is evaluated and approved as necessary in compliance with this law.

11) มาตรการอื่นใดที่ได้รับการพิจารณาและเห็นชอบว่า มีความจำเป็นตาม กฎหมายคุ้มครองพยานนี้

มาตรการในการคุ้มครองพยานของแอลเบเนียมีทั้งมาตรการคุ้มครองพยานทั่วไปตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น มาตรการคุ้มครองพยานชั่วคราว และมาตรการคุ้มครองพยานในกรณีพิเศษ ในส่วนของมาตรการคุ้มครองพยานชั่วคราวนั้น (Temporary Protection Measures) จะถูกนำมาใช้ในกรณีมีเหตุจำเป็นฉุกเฉินหรือเหตุการณ์เฉพาะ โดยการร้องขอของพนักงานอัยการ จากนั้นหน่วยงานคุ้มครองพยานจะทำการพิจารณา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวได้รับการคุ้มครองภายใต้ มาตรการคุ้มครองชั่วคราว ซึ่งจะได้อิงตามบันทึกข้อตกลงระหว่างหน่วยงานคุ้มครองพยานกับ บุคคลที่ถูกเสนอชื่อเพื่อให้ได้รับการคุ้มครองชั่วคราว ต่อมาจึงเป็นหน้าที่ของอัยการสูงสุดที่จะต้อง เสนอรายชื่อบุคคลดังกล่าว เพื่อให้เข้าร่วม โครงการคุ้มครองพยานอย่างเป็นทางการภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่เริ่มบังคับใช้มาตรการคุ้มครองพยานชั่วคราว ทั้งนี้ มาตรการดังกล่าวได้ถูกสร้าง ขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีความรุนแรง อันตราย และกรณีจำเป็นอย่างยิ่งเท่านั้น¹⁵⁰

เมื่อบุคคลใดมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับความคุ้มครอง เนื่องจากภัยอันตราย ที่อาจเกิดขึ้นต่อตนเองหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ก็จะต้องทำข้อตกลงในการคุ้มครอง พยานกับหน่วยงานคุ้มครองพยานเสียก่อน โดยข้อตกลงในการคุ้มครองพยานของแอลเบเนีย มีดังนี้¹⁵¹

¹⁵⁰ Article 18 “Temporary protection measures” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1 . In specific and urgent cases, upon the request of the proceeding prosecutor, the Directorate decides on the immediate implementation of temporary protection measures. For this purpose, the Directorate and the protected person sign a temporary protection agreement. The Prosecutor General should submit the proposal for acceptance of the person into the protection program within 30 days from the date of the start of implementation of the temporary measures.

2 . The temporary protection measures are established in compliance with the situation of danger, and in such forms that guarantee, temporarily and preliminarily, the necessary level of protection.

¹⁵¹ Article 19 “The agreement with the protected person” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1. In the shortest time possible and in any case no later than 10 days from the date of approval of the acceptance into the protection program, the Directorate prepares the agreement for application of the protection program (protection agreement) and takes measures for discussing and signing it with the witness, justice collaborator and other protected persons.

2 . Before the agreement is signed, the justice collaborator is obliged to inform the Directorate in detail on the kinds and quantity of assets owned by him. If any of the assets owned by the justice collaborator

1) จะต้องดำเนินการให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ หรือไม่ว่ากรณีใดๆ อย่างช้า ต้องไม่เกิน 10 วัน นับจากวันที่ให้ความเห็นชอบในการรับบุคคลดังกล่าวเข้าสู่โครงการคุ้มครอง พยาน โดยหน่วยงานคุ้มครองพยานจะต้องจัดเตรียมข้อตกลงต่างๆ ในการสมัครเข้าร่วมโครงการ คุ้มครองพยาน รวมถึงการเตรียมการสนทนาและจัดการลงนามกับพยาน ผู้ประสานงานแห่งความ ยุติธรรมหรือบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองอื่นใด

2) ก่อนที่จะทำการลงนามในบันทึกข้อตกลง ผู้ประสานงานแห่งความยุติธรรม จะต้องแจกแจงและชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับประเภทและปริมาณทรัพย์สินที่ตนครอบครองอยู่ เสียก่อน หากทรัพย์สินใดของผู้ประสานงานแห่งความยุติธรรมได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ พิจารณาทางอาญา หรือรายได้หรือผลประโยชน์จากการพิจารณาคดีอาญา หรือที่เกี่ยวกับกระบวนการ พิจารณา ผู้ประสานงานแห่งความยุติธรรมจะต้องกล่าวถึงข้อเท็จจริงนี้ด้วย ในกรณีที่มีการกล่าว ประกาศถึงข้อเท็จจริงนี้แล้ว หน่วยงานคุ้มครองพยานจะต้องแจ้งให้อัยการสูงสุดทราบทันที

3) หน่วยงานคุ้มครองพยานจะต้องแจ้งให้อัยการสูงสุดทราบถึงการลงนาม ในบันทึกข้อตกลง รวมถึงเนื้อหาและรายละเอียดในข้อตกลงด้วย ในส่วนของสถานที่อยู่ของบุคคล ที่ได้รับการคุ้มครองและอัตลักษณ์ใหม่ของเขาจะไม่ได้ถูกแจ้งไปยังอัยการสูงสุดหรือพนักงาน อัยการผู้ดำเนินคดี แม้แต่คณะกรรมการผู้พิจารณาอนุมัติเองก็ไม่ได้รับแจ้งด้วยเช่นกัน

has emerged as proceeds of crime, or income or a benefit from proceeds of crime, or assets mixed with those proceeds, the person should state this fact. In cases of such a declaration, the Directorate immediately informs the Prosecutor General.

3. The Directorate informs the Prosecutor General of the signing of the protection agreement. The contents of the agreement, the location of the person or his new identity are not made known to the Prosecutor General or the proceeding prosecutor, while his location and new identity should not be made known even to the commission.

4. The responsibilities and effects of the protection program for the Directorate and the protected person start at the time and in the manner provided in the agreement.

5. In a case when the protected person is a juvenile or is an adult whose legal capacity to act has been limited or taken away, his opinion on acceptance into the program and on the content of the agreement is taken, in accordance with the principles of the highest interest of the child and those of legal capacity to act. In these cases, the final approval and signing of the protection agreement is done by the parent or legal guardian.

6. The protection agreement is not a contract of obligation within the meaning of the Civil Code. The protected person or his heirs cannot seek the execution of this agreement before the court, neither the compensation if the agreement has not been executed or when he alleges that he has suffered damage.

4) ความรับผิดชอบและผลกระทบของโครงการคุ้มครองพยานระหว่างหน่วยงานคุ้มครองพยานและบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองจะถูกนำมาใช้บังคับตามเวลาและข้อตกลงที่ได้กำหนดไว้

5) หากเป็นกรณีที่บุคคลที่ได้รับการคุ้มครองเป็นเยาวชนหรือเป็นผู้ใหญ่แต่ความสามารถทางกฎหมายมีอยู่อย่างจำกัด กรณีเหล่านี้ การพิจารณาอนุมัติในขั้นตอนสุดท้ายให้เข้าร่วมโครงการและการลงนามในบันทึกข้อตกลง จะต้องกระทำการโดยบิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้เยาว์ หรือบุคคลผู้รู้ความสามารถแล้วแต่กรณี จึงจะชอบด้วยกฎหมายและมีผลผูกพัน

6) ข้อตกลงในการคุ้มครองพยานมิใช่ข้อผูกพันตามมูลหนี้สัญญาภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บุคคลที่ได้รับการคุ้มครองหรือทายาทของเขาจึงไม่อาจฟ้องร้องบังคับคดีตามข้อตกลงที่ได้กระทำกับหน่วยงานคุ้มครองพยานได้ แม้แต่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากข้อตกลงที่ไม่ได้ดำเนินการหรือการกล่าวอ้างว่าตนได้รับความเสียหายก็จะเรียกไม่ได้

นอกจากนี้ มาตรา 21 ของกฎหมายคุ้มครองพยานแอลเบเนีย ยังได้กำหนดข้อจำกัดถึงข้อยกเว้นของพนักงานเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานคุ้มครองพยานต่อความรับผิดในทางแพ่งว่า ไม่สามารถนำคดีทางแพ่งมาฟ้องร้องเป็นคดีกับพนักงานเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานคุ้มครองพยานโดยบุคคลผู้ยอมรับเข้าร่วมในโครงการคุ้มครองพยานได้ หากเป็นการกระทำหรือละเว้นการกระทำที่ได้กระทำไปโดยสุจริตในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้¹⁵²

เมื่อได้ทราบถึงมาตรการทั่วไปและชั่วคราวในการคุ้มครองพยานแล้ว ประเทศแอลเบเนียยังมีมาตรการคุ้มครองในกรณีพิเศษ (Extraordinary Protection Measures) ด้วย โดยมาตรการพิเศษดังกล่าวตำรวจแห่งรัฐ สถานกักกันก่อนการพิจารณาหรือองค์การที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา อาจจะใช้ดุลพินิจสั่งการให้นำมาตรการคุ้มครองพิเศษมาใช้บังคับได้ โดยขึ้นอยู่กับระดับความร้ายแรงของสถานการณ์ที่เป็นอันตรายคุกคามต่อพยาน ผู้ประสานงานแห่งความยุติธรรม และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตามค่านัยแห่งกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น ทั้งนี้ พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนผู้ดำเนินคดีจะต้องได้รับแจ้งถึงการนำมาตรการพิเศษมาใช้บังคับกับบุคคลดังกล่าวภายใน 24 ชั่วโมง เมื่อพนักงานอัยการผู้ดำเนินคดีได้ทราบถึงมาตรการพิเศษแล้ว หากพนักงาน

¹⁵² Article 21 “Exemption of employees of the Directorate from civil liability” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

A civil lawsuit cannot be brought against an employee of the Directorate by persons accepted into the protection program for actions and/or failures to act done in good faith during the exercise of a duty assigned by this law.

อัยการได้ให้ความยินยอม มาตรการพิเศษอาจได้รับการขยายระยะเวลาเพิ่มขึ้นจากเดิมจนกว่าสถานการณ์ที่ร้ายแรงคุกคามจะหมดไป หรือจนกว่าคณะกรรมการจะพิจารณาเห็นเป็นอย่างอื่น¹⁵³

เมื่อได้เริ่มต้น โครงการคุ้มครองพยานแล้ว ระยะเวลาสิ้นสุดของโครงการคุ้มครองพยานจะสิ้นสุดลงเมื่อใดนั้น พิจารณาได้ ดังนี้¹⁵⁴

1) โครงการคุ้มครองพยานจะสิ้นสุดลงในกรณีดังต่อไปนี้

(1) หากประเมินผลแล้วสถานการณ์ภัยอันตรายที่คุกคามต่อบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองหมดสิ้นลง

(2) หากบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองถึงแก่ความตาย

¹⁵³ Article 22 “Extraordinary protection measures” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1. The State Police, pre-trial detention institutions or institutions of the execution of criminal decisions may, according to the level of the situation of danger for witnesses, justice collaborators and related persons, order and implement extraordinary protection measures, according to the definitions provided by this law or by other laws and regulations that regulate their activity. The proceeding prosecutor is notified of these measures no later than 24 hours from when they are taken.

2. With the consent of the proceeding prosecutor, the extraordinary measures may be extended until the danger motivating their taking is avoided or until the commission has taken the respective decision.

¹⁵⁴ Article 24 “Ending of the protection program” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1. The protection program ends in the following cases:

a) if it is assessed that the situation of danger motivating the implementation of the protection program does not exist anymore;

b) if the protected person has died;

c) at the written request of the protected person or his guardian.

2. Following the end of the protection program, the protected person may choose to keep his new identity, if he has been given one, or to take back his true identity.

3. If the person under a protection program is killed or physically injured to the degree that becomes incapable of working because of the failure of protection measures implemented, at the proposal of the Directorate, the commission may designate special financial assistance for the person or his dependent family members.

(3) เมื่อมีการยื่นคำร้องขอเป็นลายลักษณ์อักษรของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองหรือผู้ปกครองของบุคคลที่ได้รับการคุ้มครอง อันแสดงให้เห็นถึงการไม่ยินยอมที่จะอยู่ภายใต้โครงการคุ้มครองพยานอีกต่อไป

2) หลังจากโครงการคุ้มครองพยานสิ้นสุดลงแล้ว บุคคลที่ได้รับการคุ้มครองมีสิทธิที่จะเลือกว่าจะใช้อัตลักษณ์ใหม่ (New Identity) หรือกลับไปใช้อัตลักษณ์เดิม (True Identity) ของตนได้

3) หากบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้โครงการคุ้มครองพยานถึงแก่ความตายหรือได้รับบาดเจ็บจนไม่สามารถทำงานตามปกติได้ อันเป็นผลโดยตรงมาจากความล้มเหลวของมาตรการในการคุ้มครองพยาน คณะกรรมการตามกฎหมายนี้อาจกำหนดและพิจารณาถึงการช่วยเหลือทางการเงินเป็นกรณีพิเศษแก่บุคคลดังกล่าวหรือครอบครัวของเขาที่ขาดไร้อุปการะ

บุคคลที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้โครงการคุ้มครองพยานยังมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการและมีสิทธิร้องขอให้เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมมาตรการต่างๆ ได้ โดยระยะเวลาในการยื่นคำร้องนั้น ต้องยื่นภายใน 5 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งการพิจารณาให้เข้าร่วมโครงการจากหน่วยงานคุ้มครองพยาน อย่างไรก็ตาม การอุทธรณ์นี้ไม่ได้เป็นเหตุระงับไปซึ่งมาตรการคุ้มครองพยานที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันและให้ถือว่าคำวินิจฉัยตัดสินของคณะกรรมการเป็นที่สุด ซึ่งในระหว่างการตรวจสอบคำร้องอุทธรณ์ คณะกรรมการจะไม่ได้รับแจ้งถึงข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ สถานที่พักอาศัยของพยานหรือบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองที่อยู่ในโครงการคุ้มครองพยาน เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของการคุ้มครองพยานประการหนึ่งคือ ชื่อสกุล ที่อยู่ ข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนได้จะต้องถูกเก็บไว้เป็นความลับ (Confidentiality) นั่นเอง¹⁵⁵

¹⁵⁵ Article 26 “Appeal procedures” of The Witness Protection Law, Albania, 2009.

1. The protected person has the right of complaint to the commission and to request that the measures chosen to be applied for him by the Directorate be changed or supplemented, presenting the reasons. The time period for filing the complaint is five days starting from the day after the notification of the decision of the Directorate. The appeal does not suspend the application of the chosen measure. The decision of the commission is final.

2 . During the examination of the complaint according to point 1 of this Article, the commission shall not be informed of details that reveal the current identity and location of the person who is in the protection program.

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองพยานบุคคล ในคดีอาญา และแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย

ในบทนี้จะได้นำเสนอวิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา ตามกฎหมายต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาทั้ง 3 ประเทศ คือ กฎหมายของเขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน กฎหมายประเทศแคนาดา และกฎหมายประเทศแอลเบเนีย รวมถึงกฎหมายไทย ว่ามีลักษณะ มาตรการในการคุ้มครองอย่างไร การคุ้มครองพยานบุคคลตามกฎหมายไทยมีความเหมาะสมเพียงพอแล้วหรือไม่ ตลอดจนการบังคับใช้มาตรการคุ้มครองพยานมีความสอดคล้องตามหลักการของนานาอารยประเทศหรือไม่ เพียงใด หากพบปัญหาและอุปสรรคต่อการคุ้มครองพยานจะต้องทำการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรการและบทบัญญัติแห่งกฎหมายอย่างไร ทั้งนี้ ก็เพื่อให้การคุ้มครองพยานบุคคลมีประสิทธิภาพ พยานได้รับความคุ้มครองอย่างเต็มที่ รวมถึงตลอดถึงพยานควรที่จะได้ทราบถึงสิทธิของตน อันจะทำให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุด (Best Evidence) หรือพยานสำคัญในคดี (Material Witness) โดยจะได้แยกพิจารณาเปรียบเทียบในประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น พร้อมทั้งหาแนวทางที่เหมาะสมและการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไทยดังต่อไปนี้

1. การไม่ได้จัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้นโดยตรง สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ก่อนจะได้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 นั้น กระบวนการยุติธรรมของไทยแทบจะไม่ให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองความปลอดภัยของพยาน ทำให้บางคดีพยานบุคคลถูกทำร้ายหรือถูกฆ่าตาย ถูกข่มขู่หรือคุกคาม ส่งผลต่อการมาเป็นพยานของบุคคลดังกล่าว โดยปฏิเสธที่จะให้การเป็นพยานแก่พนักงานสอบสวนในชั้นสอบสวนหรือปฏิเสธให้การในชั้นพิจารณาคดีของศาล หรือแม้แต่เข้ามาให้การเป็นพยานแต่ก็จำต้องเบิกความให้บิดเบือนไปจากความจริง ซึ่งนับเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาในการติดตามพยานของพนักงานสอบสวน โดยที่ผ่านมามีเพียงมาตรการตามกฎหมายทั่วไปเท่านั้น เช่น เมื่อมีการทำร้ายร่างกาย ข่มขู่ คุกคาม อาฆาตมาดร้ายแก่พยาน ก็จะมีดำเนินคดีอันเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ได้บัญญัติไว้ว่าเป็นความผิด ยังมีได้มีกฎหมายที่บัญญัติ

ไว้เป็นการเฉพาะ ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 244 ที่ได้กำหนดรับรองถึงสิทธิของพยานไว้ว่า จะต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม รวมถึงค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าว ทำให้มีการบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานขึ้น เป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ในการนี้ทำให้รัฐมีบทบาทหน้าที่ต่อการคุ้มครองพยานมากขึ้น ช่วยลดปัญหาความหวาดกลัวของพยานลงได้ระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองพยานจะมีประสิทธิผลเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานเป็นสำคัญ ซึ่งหมายถึง สำนักงานคุ้มครองพยานและสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยจะขออธิบายถึงบทบาทหน้าที่ของทั้งสองหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน เพื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป ดังนี้

1) สำนักงานคุ้มครองพยาน เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นในกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สังกัดกระทรวงยุติธรรม ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายเพื่อสร้างความปลอดภัยแก่บุคคลที่จะเข้ามาให้การเป็นพยาน ทั้งในชั้นพนักงานสอบสวนหรือการเบิกความในชั้นพิจารณาคดีของศาล เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ย่อมเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ โดยเฉพาะผู้รู้เห็นเหตุการณ์อันเป็นจุดเริ่มต้นของการนำตัวพยานบุคคลเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมและการคุ้มครองพยาน

การดำเนินการให้ความคุ้มครองตามมาตราการทั่วไปและมาตรการพิเศษแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยหลักจะต้องได้รับความยินยอม (Consent) จากพยานก่อนเสมอ¹⁵⁶ ซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานในกระทรวงยุติธรรมจะเข้ามามีบทบาทหน้าที่ โดยรับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน การปฏิบัติที่เหมาะสม การประสานงานการปฏิบัติและให้ข้อมูลต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (โดยเฉพาะสำนักงานตำรวจแห่งชาติ)

2) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เมื่อได้มีการใช้บังคับพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อรับรองถึงสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาให้ได้รับความคุ้มครองการได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม สำนักงานตำรวจแห่งชาติจึงได้ออกระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกำหนดแนวทางปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

¹⁵⁶ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 6 วรรคหนึ่งมาตราการทั่วไป (Ordinary Measures)

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 9 วรรคหนึ่งมาตราการพิเศษ (Special or Extraordinary Measures).

การให้ความคุ้มครองพยานตามระเบียบนี้ หมายถึง¹⁵⁷ การคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่พยานมิให้เกิดอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยาน รวมถึงบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานด้วย เช่น สามีภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน อันเป็นไปตามมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

วิธีการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยพยาน โดยหลักจะมีการดำเนินการ 3 ประการ คือ¹⁵⁸ 1. การจัดเจ้าหน้าที่ตำรวจไปให้ความปลอดภัยแก่พยาน 2. การจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ปลอดภัย 3. การปกปิดมิให้มีการเปิดเผยถึงการคุ้มครองพยาน รวมทั้งชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ ตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานและลักษณะของคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง

โดยประเภทคดีอาญาที่เจ้าหน้าที่ตำรวจถือว่าเป็นคดีอาญาที่พยานน่าจะไม่ได้ได้รับความปลอดภัย ได้แก่ (1) คดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป (2) คดีอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป และผู้กระทำความผิดหรือผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดหรือผู้ต้องสงสัยเป็นผู้มีอิทธิพลเกี่ยวกับคดีอาญาสืบหาประเภท (3) คดีอาญาที่เห็นว่าพยานอาจไม่ได้ได้รับความปลอดภัยและผู้บัญชาการตำรวจ (ผบช.) หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเห็นสมควรให้คุ้มครองความปลอดภัย อันเป็นไปตามบันทึกข้อความ เรื่อง กำหนดแนวทางปฏิบัติในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ออกความตามข้อ 9 แห่งระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกำหนดแนวทางปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ที่ได้กำหนดให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติมีอำนาจออกคำสั่ง หรือแนวทางปฏิบัติเพื่อดำเนินการตามระเบียบนี้

คดีความผิดอาญาเกี่ยวกับผู้มีอิทธิพลที่พยานจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครอง มีรายละเอียด ดังนี้¹⁵⁹

(1) กลุ่มผู้มีอิทธิพลเรียกรับผลประโยชน์จากโรงงานร้านค้า สถานบริการและสถานประกอบการต่างๆ

¹⁵⁷ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกำหนดแนวทางปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 3.

¹⁵⁸ ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกำหนดแนวทางปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ข้อ 4.

¹⁵⁹ หนังสือบันทึกข้อความ ตร. ที่ 0004.21/2592 ลงวันที่ 19 พฤษภาคม 2548 เรื่อง กำหนดแนวทางปฏิบัติในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ออกความตามข้อ 9 แห่งระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกำหนดแนวทางปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 น.4.

(2) กลุ่มผู้มีอิทธิพลลักลอบจัดให้มีบ่อนการพนัน จัดให้มีการพนันทายผลฟุตบอล หว่ยใต้ดิน หว่ยหุ้น จับยี่เกี๋ ตู้เกมไฟฟ้า

(3) กลุ่มผู้มีอิทธิพลในการฮั้วประมูล และจัดขบวนการเสนอ/แข่งขันราคาในการประมูลของทางราชการ

(4) กลุ่มผู้มีอิทธิพลลักลอบนำคนเข้า-ออก และอยู่ในราชอาณาจักรโดยผิดกฎหมาย

(5) กลุ่มผู้มีอิทธิพลหลอกลวงประชาชนไปทำงานต่างประเทศ

(6) กลุ่มผู้มีอิทธิพล รับจ้างทวงหนี้ด้วยการข่มขู่หรือใช้กำลัง

(7) กลุ่มผู้มีอิทธิพลลักลอบค้าอาวุธ

(8) กลุ่มผู้มีอิทธิพลบุกรุกที่สาธารณะหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(9) กลุ่มผู้มีอิทธิพลลักลอบขนสินค้าหนีภาษี น้ำมันเถื่อน น้ำมันปาล์มเถื่อน บุหรี่สุราเถื่อน และรับเคลียร์การนำเข้าสินค้าที่ผิดกฎหมาย

(10) กลุ่มผู้มีอิทธิพลมือปืนรับจ้าง

(11) กลุ่มผู้มีอิทธิพลเกี่ยวกับยาเสพติด

(12) กลุ่มผู้มีอิทธิพลหลอกลวงต้มตุ๋นนักท่องเที่ยว

(13) กลุ่มผู้มีอิทธิพลลักลอบหญิงและเด็กบังคับค้าประเวณี โสเภณีเด็ก

(14) กลุ่มผู้มีอิทธิพลเรียกรับผลประโยชน์จากคิวรถจักรยานยนต์ และรถยนต์รับจ้างผิดกฎหมาย

(15) กลุ่มผู้มีอิทธิพลเรียกรับผลประโยชน์จากการรับเคลียร์หรือคุ้มครองการกระทำความผิดบนเส้นทางหลวงหรือทางสาธารณะ

ตามมาตรการทั่วไป แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 หากพนักงานสอบสวนเห็นเป็นการสมควรหรือได้รับการร้องขอและได้รับความยินยอมจากพยาน พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ที่จะต้องรายงานขออนุมัติการคุ้มครองพยานต่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจอนุมัติ อันเป็นไปตามระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งหากผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนไม่อนุมัติจะทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการคุ้มครองพยาน ตลอดจนการติดตามตัวพยานไปเบิกความในชั้นพิจารณาของศาล ในส่วนของหน้าที่การคุ้มครองพยานจะเป็นหน้าที่ของหัวหน้าสถานีตำรวจที่รับผิดชอบคดีอาญาที่มีการร้องขอให้ความคุ้มครอง โดยจะมีการจัดเจ้าหน้าที่ตำรวจไปให้ความคุ้มครอง หากพยานมีถิ่นที่อยู่อาศัยนอกเขตอำนาจของพนักงานสอบสวน ย่อมเป็นหน้าที่ของหัวหน้าสถานีตำรวจในท้องที่ที่พยานมีถิ่นที่อยู่หรือที่พักอาศัย ซึ่งจะทำให้เกิด

ปัญหาการประสานงานและการปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองพยาน เนื่องจากพนักงานสอบสวนไม่ได้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองพยาน และหน่วยงานในสถานีตำรวจ ได้แบ่งความรับผิดชอบในแต่ละด้านเป็น 1. งานอำนาจการ 2. งานสอบสวน 3. งานสืบสวน 4. งานป้องกันปราบปราม 5. งานจราจร 6. งานสืบสวนปราบปราม ทำให้ไม่มีเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ปฏิบัติงานหรือรับผิดชอบด้านการคุ้มครองพยาน โดยเฉพาะ รวมตลอดถึงความรู้ความเข้าใจต่อการคุ้มครองพยาน

ในส่วนของมาตรการพิเศษนั้น พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบมีหน้าที่รายงานต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนถึงผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ (ผบ.ตร.) เพื่อขออนุมัติต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เนื่องจากอำนาจในการอนุมัติการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษเป็นของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมโดยตรง¹⁶⁰ แต่หน้าที่ในการคุ้มครองพยานนั้น เป็นไปตามบันทึกข้อตกลงว่าด้วยการปฏิบัติและการประสานงานการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญาระหว่างกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยสำนักงานคุ้มครองพยานจะประสานงานมายังหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ (กองคดีอาญา)¹⁶¹ เพื่อให้ดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ หากมีกรณีที่น่าเป็นห่วงด่วน สำนักงานคุ้มครองพยานอาจประสานงานโดยตรงไปยังสถานีตำรวจในท้องที่ที่รับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม สำนักงานตำรวจแห่งชาติยังไม่ได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นเพื่อรับผิดชอบในการคุ้มครองพยานโดยตรง เพียงแต่ให้กองคดีอาญา ซึ่งกองคดีอาญาไม่มีบทบาทหน้าที่ในการคุ้มครองพยาน อีกทั้งไม่ได้มีหน้าที่ในการป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญาหรือรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่มีฐานะเป็นหน่วยงานที่ประสานงานคุ้มครองพยานของสำนักงานตำรวจแห่งชาติกับสำนักงานคุ้มครองพยาน กระทรวงยุติธรรมเท่านั้น

เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน (HKSAR : Hong Kong Special Administrative Region of the People's Republic of China) มีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการคุ้มครองพยานโดยตรงคือ หน่วยงานคุ้มครองพยาน โดยตำรวจ (The Hong Kong Police Force หรือ Commission of Police) โดยมี 1. เจ้าหน้าที่ตำรวจคุ้มครองพยาน (Commissioner of Police) และ 2. คณะกรรมการอิสระเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบหรือคณะกรรมการอิสระในการต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน (Commission of the Independent Commission Against Corruption : ICAC) ซึ่งเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่ายนี้ก็เป็นคณะกรรมการตามกฎหมายคุ้มครองพยานของฮ่องกงด้วย จะเห็นว่าการดำเนินงานด้านการคุ้มครองพยานของฮ่องกง ดำเนินการโดยหน่วยงานคุ้มครองพยานของ

¹⁶⁰ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 9.

¹⁶¹ บันทึกข้อตกลงว่าด้วยการปฏิบัติและการประสานงานการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญาระหว่างกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ข้อ 3 เรื่อง หน่วยงานประสานงานคุ้มครองพยาน.

ตำรวจเป็นการเฉพาะ การปฏิบัติงานจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งกว่า มีความรวดเร็วเพราะไม่ต้องประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐอื่นใดอีก รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจมีความรู้ความเข้าใจต่อการคุ้มครองพยานบุคคล

ประเทศแคนาดา รัฐซัสแคตเชวัน มีหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Agency) ตามมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานแคนาดา รัฐซัสแคตเชวัน 2009 (The Witness Protection Program Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009) โดยแบ่งออกเป็น 3 หน่วยงาน คือ 1. สำนักงานตำรวจแห่งชาติของแคนาดา (The Royal Canadian Mounted Police : RCMP) 2. หน่วยงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามภูมิภาคต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามคำนิยามของพระราชบัญญัติตำรวจแคนาดา 1990 (The Police Act, 1990) 3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพยานแคนาดา ดังนั้น จะเห็นได้ว่า หน่วยงานทั้งสามหน่วยงานหลักของประเทศแคนาดาที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยาน จะเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

ประเทศแอลเบเนียนั้น มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองพยานคือ หน่วยงานปกป้องคุ้มครองพยานและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม (The Directorate for the Protection of Witnesses and Justice Collaborators) ซึ่งตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานแอลเบเนีย 2009 (The Witness Protection Law, Albania, 2009) หน่วยงานดังกล่าวหมายถึง หน่วยงานของตำรวจรัฐ แผนกสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรม แห่งสมัชชาตำรวจรัฐแอลเบเนีย ซึ่งเป็นองค์กรที่รับผิดชอบในการดำเนินการคุ้มครองพยาน การเตรียมการ การติดตาม การนำโครงการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับ และองค์กรดังกล่าวได้ขยายบทบาทหน้าที่ไปยังอาณาเขตทั้งหมดทั่วสาธารณรัฐแอลเบเนีย

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศทั้ง 3 ประเทศพบว่า หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองพยานจะเป็นหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสิ้น เพราะประเทศเหล่านี้ต่างเล็งเห็นว่าการคุ้มครองพยานที่ดีที่สุดและเกิดประสิทธิภาพต่อกระบวนการยุติธรรม จะต้องเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการคุ้มครองพยานโดยตรง

สำหรับประเทศไทยแม้จะได้มีการออกระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยการกำหนดแนวทางปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548 ก็เป็นเพียงแนวทางการปฏิบัติในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เท่านั้น พนักงานสอบสวนยังมีหน้าที่ประสานงานการปฏิบัติระหว่างสำนักงานคุ้มครองพยานเสียก่อน จึงจะได้ทำการคุ้มครองพยาน ทำให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหน่วยงานคนละหน่วยงานกับสำนักงานคุ้มครองพยาน ขาดความรู้ความเข้าใจต่อการคุ้มครองพยาน รวมถึงการเกิดความล่าช้าในการประสานงานระหว่างหน่วยงาน สำนักงานตำรวจแห่งชาตินั้นยังมิได้จัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่

คุ้มครองพยานขึ้นโดยตรง การคุ้มครองพยานย่อมถูกละเลยต่อการปฏิบัติ ในกรณีนี้ ผู้ศึกษาจึงเห็นควรที่จะให้มีการจัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้น ภายใต้สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองพยาน โดยเฉพาะ

2. การตรวจสุขภาพทางจิตของพยาน (ปัญหาทางจิต)

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ระเบียบ บันทึกรายข้อตกลงต่างๆ มิได้กล่าวถึงขั้นตอนก่อนการรับตัวพยานเข้าสู่มาตรการคุ้มครองว่าจะต้องมีการตรวจสอบหรือประเมินผลสุขภาพทางจิตเสียก่อน จึงทำให้พยานอาจให้การหรือเบิกความคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง เพราะปัญหาทางสุขภาพจิต ไม่ว่าจะเป็นอยู่ตลอดเวลาหรือชั่วคราวก็ตาม โดยปัญหาทางจิตนั้นส่งผลกระทบต่อ การเบิกความของพยาน ดังจะได้อธิบายและเปรียบเทียบ ดังนี้

อาการทางจิตหรือความผิดปกติทางจิต “Psychosis or Mental Disorder” ตามคำจำกัดความขององค์การอนามัยโลกดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หมายถึง “ภาวะที่มีการสูญเสียหน้าที่การทำงานของจิตใจถึงระดับที่ทำให้เสียความสามารถในการหยั่งรู้ตนเอง ความสามารถที่จะสนองความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีพ หรือความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมต่างๆ ที่อยู่ในกรอบของความเป็นจริง” ซึ่งจะเห็นว่า ภาวะของจิตที่ผิดปกตินั้น ไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อความรู้สึกนึกคิด รวมถึงการแสดงออกทางกาย ทางวาจาให้อยู่ในกรอบของความเป็นจริงได้ทั้งหมด ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำผิดจึงมีอาจที่จะให้การหรือเบิกความอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับมูลความจริงได้

ลักษณะที่สำคัญของอาการทางจิตคือ มีความผิดปกติทางความคิด มีความผิดปกติของระบบประสาทการรับรู้และประสาทสัมผัส มีความผิดปกติทางอารมณ์ มีบุคลิกภาพเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างมาก รวมถึงการขาดการรู้จักตนเอง ลักษณะของอาการดังกล่าวนับเป็นปัจจัยที่ทำให้การแสดงเจตนาและการสื่อสารผิดพลาด คลาดเคลื่อนไปจากความจริง การที่กระบวนการยุติธรรมไทยได้ทราบถึงข้อเท็จจริงที่ไม่ถูกต้องจะทำให้การพิจารณาคดีมีความยุ่งยาก สับสน และซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากต้องมาพิจารณาคัดกรองอย่างละเอียดว่า สิ่งใดจริง สิ่งใดเท็จ ทั้งที่ตัวพยานผู้มีปัญหาทางสุขภาพจิตมีความประสงค์ที่จะให้การถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิด แต่การแสดงออกกลับตรงกันข้ามหรือไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนได้รับรู้มา การพิจารณาคัดสินอรรถคดีจะไม่เกิดความเป็นธรรมเพราะอาจมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นจากการรับฟังจากปากของพยานบุคคลดังกล่าวนี้ได้รวมตลอดถึงการพิจารณาคดีเกิดความล่าช้า

จากการสอบถามถึงข้อเท็จจริงเรื่องสุขภาพทางจิตของพยานจากสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ได้ความว่ามีอยู่หลายกรณีเช่นกัน ทั้งก่อนพิจารณารับพยานเข้าสู่มาตรการคุ้มครองพยานและภายหลังที่รับเข้าสู่มาตรการคุ้มครองพยาน เช่น ตัวพยานเองรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยบอกแก่เจ้าหน้าที่สำนักงานคุ้มครองพยานว่า แหวนเพชรของตนหายไป และขณะที่เดินทางมายังศูนย์ราชการแจ้งวัฒนะมีรถยนต์ติดตามตนอยู่หลายคัน ตนจึงมาขอความช่วยเหลือเพราะจะต้องไปเป็นพยานในคดีอาญา แต่ครั้งเจ้าหน้าที่ซักถามเรื่องราวโดยละเอียด จึงพบข้อสงสัยบางประการซึ่งไม่อาจสรุปได้ จึงได้ขอความช่วยเหลือโดยประสานงานไปยังนักจิตวิทยา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ให้มาช่วยพิจารณาว่าพยานคนดังกล่าวมีปัญหาทางสุขภาพจิตหรือไม่ นักจิตวิทยายืนยันว่าพยานมีอาการสับสนในบางเวลา พูดได้จริงบ้าง ไม่จริงบ้าง จึงเห็นควรพิจารณาไม่รับพยานเข้าสู่มาตรการคุ้มครองพยานหรืออีกกรณีที่ได้รับตัวพยานเข้าสู่มาตรการคุ้มครองแล้ว ปรากฏในภายหลังว่าพยานมีอาการทางจิตซึ่งตามสภาพแล้ว ไม่แตกต่างจากบุคคลปกติ แต่ในบางขณะกลับมีอาการสับสนในข้อเท็จจริง ให้การเป็นอย่างอื่นแตกต่างจากเดิม จึงต้องมาเริ่มพิจารณาปัญหาแล้วว่าที่พยานให้การหรือเบิกความนั้น สอดคล้องกับเหตุการณ์ในคดีอาญาหรือไม่ ในท้ายที่สุดจึงได้พิจารณาให้พยานออกจากมาตรการคุ้มครองพยาน

ดังนั้น หากมีกระบวนการที่สามารถตรวจสอบถึงสุขภาพทางจิตของพยานก่อนที่จะพิจารณาเข้าสู่มาตรการคุ้มครองพยานไม่ว่าจะโดยแพทย์ จิตแพทย์ หรือผู้เชี่ยวชาญ จะทำให้คดีอาญาโดยเฉพาะคดีอาญาที่ร้ายแรงหรือสำคัญ เช่น ฆาตกรรมอื่น ปล้นทรัพย์ วางเพลิงเผาทรัพย์ ข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น สามารถนำตัวผู้กระทำความผิดที่แท้จริงมาลงโทษได้ ไม่เกิดความผิดพลาดจากการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ดังสุภาษิตกฎหมายสากลที่ว่า “ปล่อยผู้กระทำความผิดคนยังดีเสียกว่าจับหรือลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว” “Better that ten guilty persons escape than that one innocent suffer” (Sir William Blackstone 1723-1780) ซึ่งต้องเข้าใจว่าแนวความคิดจากสุภาษิตดังกล่าวมิใช่มาตรการคุ้มครองจำเลย แต่เป็นแนวความคิดที่ต้องยอมรับว่าศาลก็มีโอกาสพิจารณาตัดสินคดีผิดพลาดได้อยู่เสมอ แต่หากผิดพลาดแล้วก็ควรจะพลาดไปในทางที่ปล่อยผู้กระทำความผิดมากกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์ หากประเทศไทยมีมาตรการคัดกรอง ตรวจสอบสุขภาพทางจิตของพยานบุคคลที่จักได้รับการคุ้มครองเสียก่อน ก็จะช่วยให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความยุ่งยากและปัญหาการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่อไปในชั้นพิจารณา อีกทั้ง ยังอาจประหยัดงบประมาณในการคุ้มครองพยานผู้มีปัญหาทางสุขภาพจิตได้อีกด้วย เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับการนำมาตรการในการตรวจสอบและประเมินสุขภาพจิตของพยานก่อนที่จะให้ความคุ้มครองพยานมาใช้บังคับซึ่งจะเกิดผลดีมากกว่า

เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ตามมาตรา 4 (3) ของกฎหมายคุ้มครองพยานฮ่องกง 2000 (Witness Protection Ordinance (CAP 564), 2000) ได้กำหนดให้มีการดำเนินการตรวจทางจิตเวช หรือการประเมินผลทางสภาพจิตใจว่าปกติดีหรือไม่ เพื่อใช้ในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของพยานในการเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน เท่านั้นยังมีเพียงพหุผู้มีอำนาจอนุมัติจะต้องทราบถึงข้อมูล คุณสมบัติและลักษณะของพยานจนเป็นที่พึงพอใจ เพื่อใช้ดุลพินิจตัดสินใจให้พยานเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานในขั้นสุดท้าย โดยเฉพาะผู้มีอำนาจอนุมัติจะต้องได้รับทราบถึงผลการตรวจสุขภาพทางจิตของพยาน ตามมาตรา 5 แห่งกฎหมายคุ้มครองพยานฮ่องกง 2000 อันแสดงให้เห็นได้ว่ากฎหมายคุ้มครองพยานของฮ่องกง มุ่งเน้นให้พยานบุคคลที่จะเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานเป็นบุคคลปกติ ไม่มีสภาพปัญหาทางจิต เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อ การเปิดความตามกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลนั่นเอง

สำหรับประเทศแอลเบเนียก็ได้มีมาตรการที่เกี่ยวกับการตรวจและประเมินสุขภาพทางจิตของพยานเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 6 แห่งกฎหมายคุ้มครองพยานแอลเบเนีย (The Witness Protection Law, Albania, 2009) ที่ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานคุ้มครองพยานที่จะต้องดำเนินการประเมินสมรรถภาพทางกายและตรวจสอบสภาวะทางจิตของบุคคลที่ถูกเสนอให้เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน รวมถึงประเมินสถานการณ์อันตราย ภัยอันตรายต่างๆรอบด้านโดยละเอียด เพื่อให้คณะกรรมการได้รับทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ในเรื่องความเหมาะสมของบุคคลต่อโครงการคุ้มครองพยาน นอกจากนี้ ยังได้บัญญัติถึงเรื่องดังกล่าวไว้ในมาตรา 10 เรื่องเงื่อนไขทั่วไปในการพิจารณานำโครงการคุ้มครองพยาน ที่หน่วยงานคุ้มครองพยานต้องพิจารณาถึงสภาพความเหมาะสมทางจิต สังคม และทางกายภาพของพยานและผู้ที่ให้ความร่วมมือ ซึ่งน่าเชื่อว่าบุคคลเหล่านี้จะสามารถอยู่ภายในข้อกำหนดของโครงการคุ้มครองพยานได้ อีกทั้งจะต้องหลีกเลี่ยงมิให้ตนเองหรือผู้อื่นเข้าไปสู่สภาวะที่อันตรายถึงแก่ชีวิตหรือร่างกาย จากการศึกษาพบว่าประเทศแอลเบเนียค่อนข้างที่จะเข้มงวดในเรื่องการตรวจและประเมินสุขภาพทางจิตพอสมควร โดยน่าจะมีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกับเขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ประกอบกับประเทศแอลเบเนีย มุ่งเน้นในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติหรือกลุ่มก่อการร้าย จึงมีเหตุผลอันจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานที่สามารถพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดแล้วสามารถเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มอาชญากรรมผู้อยู่เบื้องหลังได้

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศทั้ง 3 ประเทศพบว่า เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีนและประเทศแอลเบเนียมีมาตรการสำหรับการตรวจและประเมินสุขภาพจิตโดยแพทย์หรือจิตแพทย์ เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานที่ปกติ ไม่มีความผิดปกติทางจิตอันจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณา แต่ในส่วนของประเทศแคนาดา รัฐสก็อตเซว่น ไม่ได้มีการบัญญัติถึงเรื่อง

ดังกล่าวไว้ อาจเป็นเพราะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของแคนาดากลาง 1996 (The Witness Protection Program Act, Statutes of Canada 1996) บัญญัติถึงเรื่องดังกล่าวไว้อยู่แล้ว โดยได้กล่าวถึงความเสียหายอย่างเป็นรูปธรรม (Substantial Harm) ที่อาจเกิดขึ้นแก่พยานได้ ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายทางกายภาพหรือทางสุขภาพจิต

ในส่วนของประเทศไทย ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่ายังมีได้มีมาตรการในการตรวจสอบและประเมินสุขภาพจิตของพยานก่อนที่จะให้ความคุ้มครองพยาน ผู้ศึกษาเห็นว่าควรกำหนดให้มีมาตรการการตรวจและประเมินผลสุขภาพจิตของพยาน โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 (ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ.) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความจริงในสังคม เพราะปัจจุบันสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความเครียดและสภาวะจิตใจที่ไม่เป็นปกติ ไม่ว่าจะเป็นอาการทางจิตเวช สมองตอบสนองช้า สภาวะซึมเศร้า ภาวะทางอารมณ์ ล้วนแล้วแต่เกิดมาจากสภาวะทางจิตที่ผิดปกติมาก่อนทั้งนั้น การตรวจถึงสภาวะทางจิตโดยแพทย์ จิตแพทย์ หรือผู้เชี่ยวชาญจะทำให้ทราบว่าพยานสามารถที่จะให้ถ้อยคำหรือเบิกความได้เป็นปกติหรือไม่ อันจะทำให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยมีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์และที่สำคัญ เพื่อให้ได้มาซึ่งมูลความจริงแห่งคดี

3. ปัญหาการรับรู้ถึงสิทธิของพยาน

สิทธิของพยานบุคคลในคดีอาญาเป็นสิทธิที่พึงมีของมนุษย์ (สิทธิมนุษยชน) และเป็นสิทธิที่มีอยู่แล้วในกฎหมายธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นสิทธิที่มีอยู่จริงและรัฐมุ่งที่จะรับรองถึงสิทธิพลเมืองดังกล่าว สิทธิตามกฎหมายธรรมชาติได้ถูกคิดค้นขึ้นมาจากหลักการที่มีอาจโต้แย้งได้ เพราะมีความเกี่ยวข้องกับเหตุผลตามธรรมชาติ โดยอนุมานจากเหตุผลทั่วไปว่าพยานควรจะมีสิทธิอะไรได้บ้าง ซึ่งคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อำนาจ ความจริงใจ ความบริสุทธิ์ใจของมนุษย์

อย่างไรก็ตาม สิทธิของพยานในคดีอาญาไม่อาจจะบรรลุผลตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ หากไม่มีกฎหมายใดบัญญัติรับรองถึงสิทธิดังกล่าวนี้ ซึ่งต่อมาได้มีการบัญญัติรับรองถึงสิทธิของพยานเป็นครั้งแรกในประเทศไทยคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ตามมาตรา 244 ที่ว่า “บุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญามีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสมและค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” นอกจากนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ยังได้กำหนดหลักการรับรองถึงสิทธิของพยานบุคคลในกระบวนการยุติธรรมตามมาตรา 40 ที่สำคัญ ดังนี้

- (1) สิทธิการได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ

- (2) สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม
- (3) สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น

ปัจจุบันได้มีการประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ณ วันที่ 6 เมษายน 2560 เป็นที่น่าแปลกใจว่า เหตุใดจึงไม่มีเรื่องการรับรองและคุ้มครองถึงสิทธิของพยานบัญญัติไว้ แต่ยังคงไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยในหมวด 3 ซึ่งเป็นสิทธิและเสรีภาพทั่วไป เข้าใจว่าทางคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ อาจจะหลงลืมเรื่องการคุ้มครองพยานในคดีอาญามบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุด หรืออาจเพราะได้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานไว้เสียหมดแล้ว จึงหาจำเป็นที่จะต้องบัญญัติถึงการรับรองและคุ้มครองถึงสิทธิของพยานอีก อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) ของประชาชนคนธรรมดาที่มักไม่ทราบถึงสิทธิของตนที่พึงมีในฐานะที่ตนจะมาเป็นพยาน การรับรู้ถึงสิทธิของพยานจึงเป็นปัญหาสำคัญของความสำเร็จต่อการคุ้มครองพยาน

จะเห็นได้ว่า การบัญญัติรับรองถึงสิทธิพยานจะเป็นการดีแล้ว แต่ยังไม่ได้มีบทบัญญัติให้พนักงานสอบสวนจะต้องแจ้งสิทธิต่างๆดังกล่าวให้พยานหรือบุคคลที่จะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริง ทำให้พยานไม่อาจทราบถึงสิทธิอันพึงมีของตน พยานย่อมเกิดความไม่ปลอดภัย เกรงกลัวว่าจะมีภัยอันตรายเกิดขึ้นกับตนหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดได้ หรือแม้แต่พยานให้การต่อพนักงานสอบสวนก็อาจบิดเบือนไปจากความเป็นจริง ทั้งนี้ ต้องเข้าใจลักษณะของสังคมไทยว่า หากมิใช่เรื่องของตนและเป็นเรื่องที่ร้ายแรง เช่น คดีฆ่าผู้อื่น ทำร้ายผู้อื่นจนถึงแก่ความตาย ข่มขืน และฆ่า ต่างๆนาๆ พยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์ผู้ใดอยากที่จะเข้ามาให้การเป็นพยานเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เพราะถือว่ามิใช่เรื่องของตน ตนไม่ได้รับผลประโยชน์ อีกทั้งจะเกิดความไม่ปลอดภัยแก่ตนและครอบครัว กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยย่อมไม่อาจประสบความสำเร็จได้ ถ้าผู้กระทำความผิดยังคงลอยนวล ในขณะที่ผู้บริสุทธิ์ (แพะ) อาจถูกดำเนินคดีอยู่ก็เป็นได้ เช่นนี้ หากลองมองในทางกลับกันว่า ถ้ามีมาตรการกำหนดทางกฎหมายให้มีการแจ้งถึงสิทธิของพยานให้พยานทราบ เช่นเดียวกับที่พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิต่างๆแก่ผู้ต้องหาทั้งในชั้นจับกุมและชั้นสอบสวน จะทำให้พยานมีความมั่นใจและเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น เมื่อพยานรู้สึกถึงความปลอดภัยและมีมาตรการที่รัฐจะเข้ามาดูแล บุคคลเหล่านี้ย่อมยินดีที่จะให้เข้าร่วมมือด้วยความเต็มใจและเต็มที่ กระบวนการยุติธรรมอาญาของไทยก็จะมีประสิทธิภาพ สามารถที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดจริงมาลงโทษได้

ปัญหาสำคัญของการไม่แจ้งสิทธิให้แก่พยานทราบ นอกจากตัวพยานเองจะไม่เชื่อมั่นและไม่เต็มใจที่จะให้ความร่วมมือต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแล้ว ยังเป็นปัญหาในด้านการติดตามพยานเพื่อให้มาเบิกความต่อศาลด้วย โดยเฉพาะคดีที่เป็นความผิดอาญาแผ่นดินซึ่งพนักงาน

อัยการเป็น โจทก์ เนื่องจากความผิดอาญาแผ่นดินส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการกระทำบุคคลต่อบุคคล จากข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติพบว่า มีคดีอาญาอยู่จำนวนไม่น้อยที่พนักงานอัยการ โจทก์ไม่สามารถที่จะติดตามตัวพยานบุคคลมาเบิกความต่อศาลได้ แม้ว่าในปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ประกาศบังคับใช้ แต่พยานส่วนมากกลับไม่ทราบและไม่รับรู้ว่ามิได้มีกฎหมายดังกล่าวคุ้มครองถึงสิทธิของตนอยู่ อีกทั้ง ยังไม่มีกฎหมายใดกำหนดให้เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่และอำนาจที่เกี่ยวข้อง เช่น พนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ แจ้งให้พยานทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง

ปัจจุบันกฎหมายบัญญัติรับรองถึงสิทธิของพยานและผู้ต้องหาไว้ นอกจากสิทธิของผู้ต้องหาจะได้รับการรับรองแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งสิทธิต่างๆ ให้แก่ผู้ต้องหาทราบทั้งในชั้นจับกุมและสอบสวนด้วย เช่น แจ้งว่าผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ หากให้การถ้อยคำของผู้ถูกจับอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ มีสิทธิพบและปรึกษานายความหรือผู้ซึ่งจะมาเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าร่วมรับฟังการสอบสวนของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน มีสิทธิได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติตามสมควร มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาล โดยเร็วเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น หากกฎหมายได้กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิแก่พยานเสียก่อน จะทำให้พยานทราบถึงสิทธิต่างๆ ของตนเมื่อได้ทราบแล้วพยานจะให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษากฎหมายคุ้มครองพยานบุคคลของทั้ง 3 ประเทศและที่ศึกษาเพิ่มเติม (ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น) ไม่พบว่ามีกรณีบัญญัติให้มีการแจ้งถึงสิทธิของพยาน ผู้ศึกษาเข้าใจว่าอาจเป็นเพราะพลเมืองของแต่ละประเทศได้ตระหนักและพึงทราบถึงสิทธิของตนดีอยู่แล้ว โดยเฉพาะประเทศที่มีการนำระบบลูกขุนมาใช้บังคับ พลเมืองของประเทศนั้นๆ ต่างทราบดีว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นภายในเมืองของตน รวมถึงตลอดถึงทราบว่าตนมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมอย่างไร หากพิจารณาเปรียบเทียบกับประเทศไทยแล้ว ประชาชนคนไทยยังไม่ค่อยทราบถึงสิทธิและหน้าที่ของตนในกระบวนการยุติธรรมอาญา อาจเนื่องเพราะมองว่าเป็นเรื่องไกลตัว หากมิใช่เรื่องที่เกิดกับตนก็มักจะมองข้ามอยู่เสมอ ประกอบกับนิสัยของคนไทยที่เป็นคนง่ายจะเป็นอย่างไรเสียก็ได้ พยายามที่จะหลีกเลี่ยงปัญหามากกว่าการเผชิญและแก้ไขกับปัญหา ทำให้กระบวนการยุติธรรมอาญาไทยไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าประเทศไทยควรจะต้องมีการบัญญัติให้มีการแจ้งถึงสิทธิของพยานแก่พยานหรือผู้ที่จะมาเป็นพยานได้ทราบ ด้วยเหตุผลนานาประการดังที่ได้อธิบายไปแล้วข้างต้น หากประเทศไทยมีการแจ้งถึงสิทธิดังกล่าว ประชาชนคนไทยย่อมทราบถึงการที่รัฐจะเข้ามาดูแลและคุ้มครองให้ตนได้รับความปลอดภัย

อันจะเกิดผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย และยังสามารถพัฒนาและเป็นที่ยอมรับของประชาชนภายในประเทศและอารยประเทศอีกด้วย

ดังนั้น การที่กฎหมายไทยยังมีได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิแก่พยานด้วย จะทำให้พยานซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย (Access to justice) การที่พยานไม่ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง ความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยาน รวมตลอดถึงมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทน ค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ค่าพยาบาล (จากการเดินทางมาเป็นพยาน) เพราะหากรัฐไม่ได้กำหนดมาตรการแจ้งสิทธิให้พยานได้ทราบ จะทำให้เกิดปัญหาการละเลยต่อการปฏิบัติในการคุ้มครองพยาน รวมถึงการบัญญัติรับรองถึงสิทธิของพยานไม่อาจเกิดผลได้อย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ แต่หากรัฐได้กำหนดมาตรการในการแจ้งสิทธิแก่พยาน โดยพนักงานสอบสวน จะก่อให้เกิดความไว้วางใจเชื่อใจต่อกระบวนการยุติธรรมอาญาของพยาน พยานจะให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น (เพราะพยานได้รับรู้ถึงสิทธิของตน) อีกทั้ง พนักงานสอบสวนเองก็จะมีความรู้ความเข้าใจและกระตือรือร้น (Active) ต่อการคุ้มครองพยานมากขึ้น เพราะจำต้องแจ้งสิทธิให้พยานได้ทราบอยู่แล้ว การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาจะเกิดประสิทธิภาพ ผู้ศึกษาจึงเห็นควรที่จะให้มีการบัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่ของพนักงานสอบสวนต่อการแจ้งสิทธิของพยานให้มีความชัดเจน โดยจะได้นำเสนอรูปแบบและแนวทางการบัญญัติกฎหมายตามแนวคิดของผู้ศึกษาไว้ในบทต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ยานบุคคลนับว่าเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญต่อการค้นหาความจริง เพื่อพิสูจน์ถึงการกระทำผิดความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษหรือพิสูจน์ถึงความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา สาเหตุที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยให้น้ำหนักกับพยานบุคคลมากกว่าพยานวัตถุ และพยานเอกสาร เนื่องจากพยานวัตถุและพยานเอกสารไม่สามารถชี้ขาดความจริงตามเนื้อหาแห่งคดีได้ชัดเจนและแน่นอนเท่าพยานบุคคล เป็นแต่เพียงพยานหลักฐานที่พิสูจน์ถึงความมีอยู่จริงของข้อเท็จจริงหนึ่ง ไม่ได้แสดงถึงข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์โดยตรง แต่อาจทำให้ศาลอนุมานได้ว่าข้อเท็จจริงที่คู่ความประสงค์จะพิสูจน์นั้นมีอยู่หรือไม่ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นพยานที่ไม่ระบุโดยตรงว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร แต่มีเหตุผลหรือพฤติการณ์เชื่อมโยงพอจะเชื่อได้โดยง่ายว่าข้อเท็จจริงควรจะเป็นเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม บุคคลมักปฏิเสธต่อการมาเป็นพยาน ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุความไม่สะดวกสบาย หรือเห็นว่าเป็นเรื่องของบุคคลอื่นไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือด้วยเหตุอื่นใด แต่สาเหตุที่สำคัญคือบุคคลผู้จะมาเป็นพยานเกรงว่าจะเกิดความไม่ปลอดภัยต่อชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยาน รวมถึงบุคคลผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน จากปัจจัยแทรกแซงภายนอกที่เกิดจากการข่มขู่และคุกคามพยาน เพื่อให้พยานไม่ต้องมาให้การเป็นพยาน หรือหากมาให้การก็ต้องเบิกความให้ผิดไปจากความเป็นจริง อันจะส่งผลต่อรูปคดีอาญาที่ถูกบิดเบือน ในท้ายที่สุดแล้วการอำนวยความยุติธรรมย่อมไม่อาจเกิดขึ้นได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้เกิดแนวความคิดในการคุ้มครองพยานบุคคลขึ้น

จากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงมาตรการคุ้มครองพยานในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับมาตรการคุ้มครองพยานในต่างประเทศ พบว่ามาตรการคุ้มครองพยานของประเทศไทยยังไม่ประสบความสำเร็จและยังมีข้อบกพร่องอยู่ เนื่องมาจากปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา ดังที่ได้ศึกษาไว้

1.1 ปัญหาต่อการคุ้มครองพยานเพราะไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้นโดยตรง สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ประสานงานการปฏิบัติระหว่างสำนักงานคุ้มครองพยานเสียก่อนจึงจะได้ทำการคุ้มครองพยาน ทำให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหน่วยงานคนละหน่วยงานกับสำนักงานคุ้มครองพยาน ขาดความรู้ความเข้าใจต่อการคุ้มครองพยาน รวมถึงการเกิดความล่าช้าในการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ในกรณีนี้ สำนักงานตำรวจชาตินั้นยังมีได้จัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานขึ้นโดยตรง การคุ้มครองพยานย่อมถูกละเลยต่อการปฏิบัติ ในขณะที่ประเทศที่ทำการศึกษาทุกประเทศ เช่น เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน , รัฐซัสเซคตเชวัน ประเทศแคนาดา และประเทศแอลเบเนีย หน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานจะเป็นหน่วยงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งสิ้น เพราะภารกิจในการคุ้มครองพยานเป็นหน้าที่ของผู้รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง (เจ้าหน้าที่ตำรวจ) โดยตรง

1.2 ปัญหาเรื่องการตรวจสุขภาพทางจิตของพยาน (ปัญหาทางจิต)

ปัจจุบันสังคมมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดความเครียดและสภาวะทางจิตใจที่ไม่ปกติ ไม่ว่าจะมีอาการทางจิตเวช สมองตอบสนองซ้ำ สภาวะซึมเศร้า ภาวะทางอารมณ์ ฯลฯ ส่วนแล้วแต่เกิดมาจากสภาวะทางจิตที่ผิดปกติมาก่อนทั้งนั้น การตรวจถึงสภาวะทางจิตโดยแพทย์หรือจิตแพทย์จะทำให้ทราบว่าพยานสามารถที่จะให้ถ้อยคำหรือเบิกความได้เป็นปกติหรือไม่

เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีมาตรการในการตรวจสอบและประเมินสุขภาพจิตของพยานก่อนที่จะให้ความคุ้มครองพยาน พยานเองอาจมีความผิดปกติทางจิต โดยส่งผลกระทบต่อ (Cause and Effect) ต่อความผิดปกติทางสมองหรือความคิด การตอบสนองทางอารมณ์ การสื่อสาร การเข้าใจสภาวะความเป็นจริงที่บิดเบือนต่าง ๆ นานา ดังที่ได้วิเคราะห์เปรียบเทียบไว้แล้ว โดยการแสดงอาการที่ผิดปกติอาจเกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งเวลาใดก็ได้ แน่แน่นอนว่าย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการพิจารณาคดี เพราะแม้ตัวพยานเองจะเป็นประจักษ์พยานจริง แต่ไม่สามารถถ่ายทอดข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดที่ถูกต้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีอาญาได้นั่นเอง

นอกจากนี้ การพิจารณาคดีย่อมมีความยุ่งยาก สับสน และซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากต้องมาพิจารณาคัดกรองอย่างละเอียดว่า สิ่งใดจริง สิ่งใดเท็จ การพิจารณาคัดสินอรรถคดีจะไม่เกิดความเป็นธรรมเพราะอาจมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้นจากการรับฟังจากปากของพยานบุคคลดังกล่าวนี้ได้ รวมตลอดถึงการพิจารณาคดีเกิดความล่าช้า

1.3 ปัญหาการรับรู้ถึงสิทธิของพยาน

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดหลักการรับรองถึงสิทธิของพยานบุคคลในกระบวนการยุติธรรมตามมาตรา 40 ที่สำคัญ คือ

1.3.1 สิทธิการได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ

1.3.2 สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม

1.3.3 สิทธิที่จะได้รับคำตอบแทน คำทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น

ปัจจุบันกฎหมายบัญญัติรับรองถึงสิทธิของพยานและผู้ต้องหาไว้ นอกจากสิทธิของผู้ต้องหาจะได้รับการรับรองแล้ว กฎหมายยังกำหนดให้เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะต้องแจ้งสิทธิต่างๆ ให้แก่ผู้ต้องหาทราบทั้งในชั้นจับกุมและสอบสวนด้วย แต่ยังไม่มียกเว้นกฎหมายที่กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิดังกล่าวให้พยานทราบ ทำให้พยานซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย (Access to justice) กล่าวคือ ไม่อาจทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง รวมถึงตลอดถึงสิทธิที่จะได้รับคำตอบแทน คำทดแทน ค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ค่าพยาบาล ที่ตนควรจะได้รับจากการมาเป็นพยาน อีกทั้ง เจ้าหน้าที่ตำรวจขาดแรงจูงใจ ความกระตือรือร้น และความรู้ความเข้าใจต่อการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

2. ข้อเสนอแนะ

2.1 การแก้ไขปัญหาการคุ้มครองพยานเพราะไม่มีการจัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้นโดยตรง สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้ศึกษาเห็นว่า การคุ้มครองพยานบุคคล ตามมาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีอำนาจและหน้าที่โดยตรงต่อการคุ้มครองพยานอยู่แล้ว เมื่อได้รับการประสานงานจากสำนักงานคุ้มครองพยาน รวมทั้งพนักงานสอบสวนก็เป็นผู้มีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานและเกี่ยวข้องกับคดีอาญาโดยตรง เพื่อให้การปฏิบัติการในการคุ้มครองพยานได้มาซึ่งเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีศักยภาพและความสามารถด้านการคุ้มครองความปลอดภัย เนื่องจากภารกิจดังกล่าวเป็นภารกิจที่มีความเสี่ยงต่ออันตรายใต้อยู่เสมอ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมียุติวิธีที่ตำรวจที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องการคุ้มครองพยานโดยเฉพาะ

ปัจจุบันสำนักงานตำรวจแห่งชาติยังขาดหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบในการคุ้มครองพยานเป็นการเฉพาะ จึงเห็นควรให้จัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้นภายใต้สังกัด

สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นอีกหน่วยงานหนึ่ง โดยจัดให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ตำรวจคุ้มครองพยาน เพื่อเตรียมความพร้อมทั้งในด้านความรู้ (ภาคทฤษฎี) และต่อการปฏิบัติหน้าที่ (ภาคปฏิบัติ) ทั้งนี้ การคุ้มครองพยานจะมีการดำเนินการที่รวดเร็วเพราะมีหน่วยงานคุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยตรง เกิดประสิทธิภาพและเกิดผลเป็นรูปธรรมเพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจตระหนักและเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการคุ้มครองพยาน อีกทั้งยังส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดีของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

การจัดตั้งหน่วยงานคุ้มครองพยานขึ้นโดยตรง ภายใต้สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตามที่ได้เสนอแนะนั้น ปรากฏว่าสอดคล้องกับหลักการคุ้มครองพยานของต่างประเทศ ดังที่ได้ทำการศึกษาทั้ง 3 ประเทศ ดังนี้

1. เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ที่มีหน่วยงานคุ้มครองพยานโดยตำรวจ (The Hong Kong Police Force) รับผิดชอบในการคุ้มครองพยานโดยตรง อันจะทำให้การปฏิบัติการคุ้มครองพยานบุคคลมีความสะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ตัวพยาน และบุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องมากที่สุด

2. รัฐสแคตเชวัน ประเทศแคนาดา ที่มีหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Agency) รับผิดชอบในการคุ้มครองพยาน โดยแบ่งออกเป็น 3 หน่วยงาน คือ (1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติของแคนาดา (The Royal Canadian Mounted Police : RCMP) (2) หน่วยงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามภูมิภาคต่างๆ ซึ่งเป็นไปตามคำนิยามของพระราชบัญญัติตำรวจแคนาดา 1990 (The Police Act, 1990) (3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองพยานแคนาดา

3. ประเทศแอลเบเนีย ที่มีหน่วยงานปกป้องคุ้มครองพยานและพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม (The Directorate for the Protection of Witnesses and Justice Collaborators) ทำหน้าที่คุ้มครองพยานตามโครงการ โดยหน่วยงานดังกล่าวนี้ เป็นหน่วยงานของตำรวจรัฐ แผนกสืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรม แห่งสมัชชาตำรวจรัฐแอลเบเนีย (Department for Investigation of Crimes, at the State Police Directorate General)

2.2 การแก้ไขปัญหาเรื่องการตรวจสอบและประเมินผลสุขภาพจิตของพยาน (ปัญหาทางจิต)

เห็นควรกำหนดให้มีมาตรการการตรวจสอบและประเมินผลสุขภาพจิตของพยาน โดยกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 (ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ.) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม โดยกำหนดเป็นมาตรการการตรวจสอบและประเมินผล โดยแพทย์ จิตแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญ

ทางด้านสุขภาพจิตก่อนที่จะรับพยานเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองพยานตามกฎหมายต่อไป เพื่อให้ได้มาซึ่งพยานผู้เป็นบุคคลปกติ ไม่มีสภาพปัญหาทางจิต อันจะส่งผลกระทบต่อการพิจารณาคดีอาญา

การตรวจสอบสุขภาพทางจิตหรือการประเมินผลทางจิตของพยานตามที่ได้เสนอแนะนั้น ปรากฏว่าสอดคล้องกับหลักการพิจารณาพยานเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยานของต่างประเทศ ดังที่ได้ทำการศึกษา ดังนี้

1. เขตปกครองพิเศษฮ่องกง ประเทศจีน ที่ได้กำหนดให้มีการดำเนินการตรวจทางจิตเวช หรือการประเมินผลทางสภาพจิตใจว่าปกติหรือไม่ เพื่อใช้ในการพิจารณาถึงความเหมาะสมของพยานในการเข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน อันจะทำให้ได้มาซึ่งพยานบุคคลที่สามารถให้การหรือเบิกความเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาคดีและข้อเท็จจริงที่ได้ให้การถูกต้องสอดคล้องตามเหตุการณ์ กระบวนการยุติธรรมจึงจะสามารถนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยปราศจากข้อสงสัยได้อีกทั้งไม่ก่อให้เกิดความยุ่งยากและปัญหาการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในชั้นพิจารณา

2. ประเทศแอลเบเนียที่มีมาตรการเกี่ยวกับการตรวจและประเมินสุขภาพทางจิตของพยาน โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของหน่วยงานคุ้มครองพยานว่า จะต้องดำเนินการประเมินสมรรถภาพทางกายและตรวจสอบสภาวะทางจิตของบุคคลที่ถูกเสนอให้เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยาน รวมถึงประเมินสถานการณ์อันตราย ภัยอันตรายต่างๆรอบด้านโดยละเอียด ประเทศแอลเบเนียมุ่งเน้นในการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติหรือกลุ่มก่อการร้าย จึงค่อนข้างที่จะเข้มงวดในเรื่องการตรวจและประเมินสุขภาพทางจิต เพื่อให้ได้มาซึ่งประจักษ์พยานที่สามารถพิสูจน์ถึงการกระทำความผิดแล้วสามารถเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มอาชญากรรมผู้อยู่เบื้องหลังนั่นเอง

2.3 การแก้ไขปัญหาการรับรู้ถึงสิทธิของพยาน

ประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เพื่อให้พยานได้ทราบถึงสิทธิของตนและเป็นแรงกระตุ้น (Motivation) ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหานี้ จึงเห็นสมควรที่จะบัญญัติเรื่องการแจ้งสิทธิของพยานไว้ในกฎหมายให้มีความชัดเจนว่า หากบุคคลใดซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีอาญาต่อพนักงานสอบสวน ให้พนักงานสืบสวนสอบสวนคดีอาญาแจ้งให้พยานทราบถึงสิทธิดังกล่าวในโอกาสแรก โดยให้ทำการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ.) โดยบัญญัติไว้ว่า “พยานหรือบุคคลผู้ซึ่งจะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับคดีอาญาใดต่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวน มีสิทธิดังต่อไปนี้

2.3.1 สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ

2.3.2 สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการ
ยุติธรรม

2.3.3 สิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น รวมตลอดถึง
ค่าป่วยการ

ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวน มีหน้าที่ต้องแจ้งถึงสิทธิ
ดังกล่าวให้พยานได้ทราบในโอกาสแรกที่ได้ให้ถ้อยคำ”

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2549). รายงานการประชุมสัมมนา เรื่อง “ภารกิจของ US Marshals และการคุ้มครองพยานในประเทศสหรัฐอเมริกา”. จัดทำโดย theofficeoverseassecuritydevelopmententraining. สำนักงาน UnitedStateUSMarshals และสำนักงานการช่วยเหลือและป้องกันยาเสพติด สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา ประจำประเทศไทย วันที่ 15 มีนาคม 2549 ณ โรงแรมรามาร์คเด้น กรุงเทพฯ.
- เข็มชัย ชูติวงษ์. (2547). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- คณิต ณ นคร. (2547). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน
- _____. (2540). ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ ,รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด, น.38.
- จรัญ ภัคศิษานกุล. (2557). กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อรุณการพิมพ์.
- จิตติ ดิงศภักดิ์. (2549). ข้อสังเกตในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการเขียนคำพิพากษา, (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ และฉัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์. (2541). “ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา : ข้อพิจารณาสำหรับการปรับปรุงกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย”, อัยการนิเทศ, เล่มที่ 60 น. 46.
- บันทึกข้อตกลงว่าด้วยการปฏิบัติและการประสานงานการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญา ระหว่างกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ข้อ 3 เรื่อง หน่วยงานคุ้มครองพยาน.
- ปัญญา สุทธิบดี. (2560). กฎหมายลักษณะพยานเปรียบเทียบ (พยานบุคคล). (ออนไลน์). แหล่งที่มา :<http://oknation.nationtv.tv/blog/master-laws-ram-generation4/2014/01/09/entry-4>. (วันที่ 20 กรกฎาคม 2560).
- _____. 2560. กฎหมายลักษณะพยานเปรียบเทียบ (พยานบุคคล) 2. (ออนไลน์). แหล่งที่มา :<http://remtrangniti1.blogspot.com/2011/06/la-794-2.html>. (วันที่ 22 กรกฎาคม 2560).
- ปฏิญญาสากลว่าด้วยเรื่องสิทธิมนุษยชน (UniversalDeclarationofHumanRights).
- ประมวลกฎหมายอาญา.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

- ปัญญา สุทธิบดี. (2554). วิชา LA 794 กฎหมายลักษณะพยานเปรียบเทียบ, กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประยูทธ แก้วภักดี. (2542). การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2555). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- _____. (2553). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- พระอัยการลักษณะพยาน มหาศักราช 1894.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546.
- มนต์ชัย จงไกรรัตนกุล . (2558). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 (LegalProblemRegardingtheImplementationofSpecialMeasuresinwitnessProtectionundertheWitnessProtection inCriminalCaseActB.E.2546), *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย* (ฉบับสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์), 5 , 3 (กันยายน – ธันวาคม): น.237.
- เริงธรรม ลัดพลี. (2545). คำอธิบายกฎหมายพยานหลักฐาน, (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- รชฎ เจริญจำ. (2551). พยานในคดีอาญา, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิมพ์อักษร.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.
- ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 หมวดที่ 3 ส่วนที่ 5.
- ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกำหนดแนวทางปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548.
- ระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 8 บทที่ 6 เรื่องการคุมพยานและการป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญา.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2524). นิติเวชศาสตร์สำหรับนักกฎหมาย, กรุงเทพฯ : วิคตอรีการพิมพ์.

- วีระพงษ์ บุญโยภาส. (2549). แนวคิดการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ., *วารสารกฎหมาย* (จุฬาลงกรณ์), 25 , ฉบับพิเศษ, น.277-288.
- วีระพงษ์ บุญโยภาสและคณะ. (2546). โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการระบบงานคุ้มครองพยานของสำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546. ศูนย์ข้อมูลอาชญากรรมทางธุรกิจและการฟอกเงิน คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- วันชัย ถนัดกิจ. (2552). รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทพนักงานสอบสวนต่อการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา, กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- วันชัย ศรีนวลนัค. (2540). รายงานวิจัยเรื่อง การคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา, กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2540). ทฤษฎีจิตวิทยา บุคลิกภาพ, (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สมพร พรหมหิตาธร. (2547). พยานหลักฐานคดีอาญา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ
- สุพิศ ประณีตพลกรัง. (2544). กฎหมายลักษณะพยาน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อจตยาภิเณนนิยม.
- โสภณ รัตนกร. (2557). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, (พิมพ์ครั้งที่ 11) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- สมภพ เรื่องตระกูล. (2524). คู่มือจิตเวชศาสตร์, กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- สมทรัพย์ นำอำนวย. (2541). บทบาทของศาลในชั้นพิจารณาคับการค้นหาความจริงในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพจ หน่อคำ. (2544). “บทบาทของตำรวจกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา”. (สารนิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: กรุงเทพฯ.
- สุทธิชัย หล่อตระกูล. (2553). ปัญหาและอุปสรรคในการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546, *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 4 , 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม): น.58-59.
- สุทธิพล ทวีชัยการ. (2544). การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการจัดตั้งในลักษณะองค์กร (ระยะที่ 2). กรุงเทพฯ : สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด.
- สุทธิพล ทวีชัยการ และอารยะ ธีระภักทรานันท์. (2548). การคุ้มครองพยานและการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหาย : รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการจัดตั้งในลักษณะองค์กร (ระยะที่ 2),

- กรุงเทพฯ: สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด.
- สุธินี ชัมวิสุทธิวารการ. (2552). การเปลี่ยนชื่อและย้ายที่อยู่ของพยานในคดีอาญา, (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาวตรี สุขศรี. (2544). “การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญา”. *วารสารนิติศาสตร์* ฉบับที่ 3,ปีที่ 31 , (กันยายน) น. 328-338.
- หนังสือบันทึกข้อความ ตร. ที่ 0004.21/2592 ลงวันที่ 19 พฤษภาคม 2548 เรื่อง กำหนดแนวทางปฏิบัติในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ออกความตามข้อ 9 แห่งระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติว่าด้วยกำหนดแนวทางปฏิบัติการคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2548
- อรรถกร สุขปนุพันธ์. (2554). สิทธิที่จะไม่ให้การเป็นพยานเป็นพยานบุคคลซึ่งเป็นเครือญาติของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์: กรุงเทพฯ.
- อฉนพ ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. (2538). ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พัฒนาสาธารณสุขอาเซียน.
- อุดม รัฐอมฤต . (2557). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2548). บทบาทของอัยการในมุมมองของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (รายงานวิจัย)
- องค์กรอิสระด้านสิทธิมนุษยชนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. การคุกคามพยานในประเทศไทย. (ออนไลน์).แหล่งที่มา :<http://www.fortifyrights.org/publications.html>. (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2560).
- Black, Henry Campbell. Black’s Law Dictionary.St.Paul Minne:West Publishing Co. 1979.
- LIU shing-bun Ricky.An Analysis of Witness Protection Policyin Hong Kong. Departmentof Politics Administration. University of Hong Kong, 2002.
- Rezana Balla,Phd Candidate,WITNESSESPROTECTIONINFIGHTINGORGANISED CRIME, (Tirana University, Faculty of Law, Albania, 2012)
- United Nations. Good Practices for the protection of Witnesses in Criminal Proceedingsinvolving Organised Crime. New York : United Nations, 2008.
- Nicholas Fyfeand James Sheptycki. Facilitating Witness Co-operationin Organizedcrimecases :aninternationalreview. Home Office Online Report 27/05.
- United Nation Convention Against Transnational Organize Crime 2000.

Witness Protection Ordinance (CAP 564), 2000.

The Witness Protection Program Act, The Statutes of Saskatchewan, 2009, Chapter W-14.2

The Witness Protection Program Act, Statutes of Canada, 1996.

The Witness Protection Law, Albania, 2009.

National Strategy for Development and Integration 2007-2013. Strategic Priorities, Organized Crime.

The European Commission's Twinning Project Fiche in Albania. Online Resources. (2010)

[cited 2017 December 10]. Available from:

<http://www.esteri.it/mae/gemellaggi/cards/albania/al%2009%20ib%20jh%2002%20bando.doc>

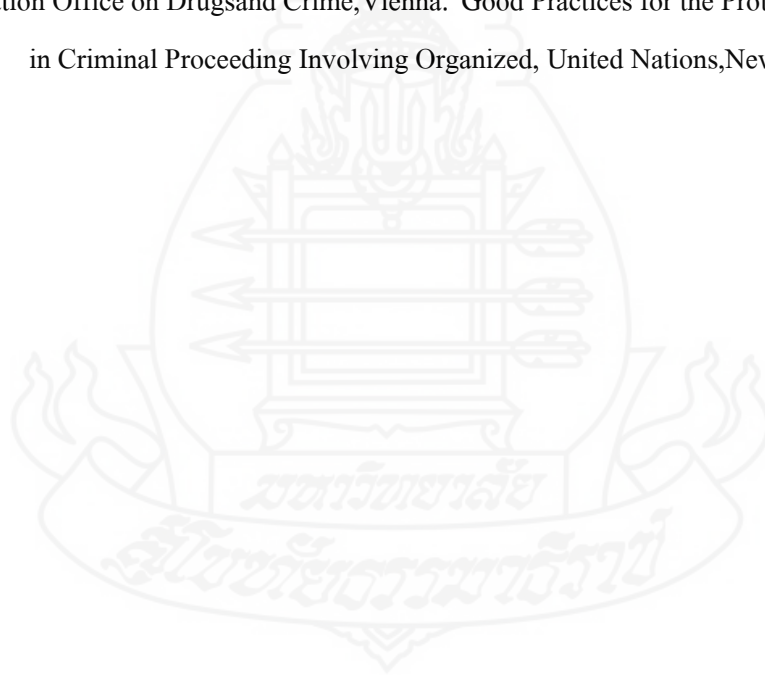
The Australian Witness Protection Act 1994.

U.S. Marshals Service. F.Y. 2009, Performance Budget, Congressional Submission, Salaries and

Expenses Appropriation, p. 54 available in www.usdoj.gov/jmd/2009justification.

Ehow Legal Editor. "How to join the Witness Protection Program". Available in www.ehow.com/how/html.

United Nations Office on Drugs and Crime, Vienna. "Good Practices for the Protection of Witness in Criminal Proceedings Involving Organized Crime, United Nations, New York, 2008."

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นายรติภัทร พานดวงแก้ว
วัน เดือน ปีเกิด	10 พฤษภาคม 2533
สถานที่เกิด	อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2554 เนติบัณฑิตไทย ประกาศนียบัตรวิชาชีพนายความ สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ ประกาศนียบัตรวิชากฎหมายปกครองชั้นสูง เนติบัณฑิตยสภา
สถานที่ทำงาน	ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษ อาคาร A กระทรวงยุติธรรม
ตำแหน่ง	นิติกร

